

ARBEIDERPARTIETS PROGRAM - 2.UTKAST

Trygghet for morgendagen, tro på fremtiden.

Arbeiderpartiet

1	Trygghet for morgendagen, tro på fremtiden	3
2	Et sterkt demokrati.....	5
3	Del 1: Arbeid og økonomi	7
4	Økonomi - folk skal få bedre råd	7
5	Arbeidsliv: Et godt arbeidsliv for alle	9
6	Pensjon, trygd og ytelser	13
7	Bolig: En bolig for alle	14
8	Næring	18
9	Del 2: Bedre velferd i hele landet.....	29
10	En skole der alle kan lykkes og lik rett til utdanning.....	29
11	Høyere utdanning, forskning og kompetanse for fremtiden	36
12	Én felles helsetjeneste.....	39
13	Eldre og seniorer	51
14	Barnevern: trygg og god omsorg for alle barn.....	54
15	Del 3: Trygghet i urolige tider	56
16	Justis og beredskap: trygghet, nærhet og rettferdighet.....	56
17	Innvandring og integrering.....	65
18	Del 4: Energi, klima og natur	69
19	Et norsk kraftsystem: Sikre rimelige og forutsigbare strømpriser	69
20	Klima og natur skal være rammen rundt all politikk	74
21	Ta vare på naturen	77
22	Del 5: Gode steder i endring	80
23	En offentlig sektor for fremtiden	80
24	By og land, hand i hand.....	81
25	Frivilligheten skal være fri	83
26	Idrett for alle	84
27	Kultur: en kultur å leve av og for	84
28	Tro og livssyn: et livssynsåpent samfunn med respekt for alle	86
29	Medier: grunnmuren for ytringsfrihet og demokrati	87
30	Familiepolitikk: ulike familier, universell velferd	88
31	Gode oppvekstmiljø for alle	88
32	Digitalisering for alle.....	89
33	Likestilling – et likestilt samfunn er et fritt samfunn	91

34	Urfolk og nasjonale minoriteter: rettigheter, kultur og språk	93
35	Nordområdene: Norge er tryggere med livskraftige lokalsamfunn i nord	94
36	Trygg og klimavennlig transport i hele landet	97
37	Del 6 En tryggere og mer rettferdig verden	102
38	Styrket sikkerhetspolitisk fellesskap	102
39	Prinsippfast globalt samarbeid	103
40	Europa og Norden	103
41	Forsvare og styrke demokrati og likestilling	104
42	Aktiv freds- og nedrustningspolitikk	105
43	Forebygge klima- og naturkatastrofer	106
44	Økonomisk åpenhet for rettferdig fordeling	106
45	Global helse.....	107
46	Et sterkere forsvar gjør Norge tryggere	107
47	Våre grunnleggende verdier	110
48	Frihet, likhet og solidaritet	110
49		
50		
51		

52 Trygghet for morgendagen, tro på fremtiden

53 Arbeiderpartiet vil skape et samfunn med små forskjeller og store muligheter for alle, uavhengig
54 av hvor man kommer fra og hvor man vil i livet. Det oppnår vi best gjennom et sterkt fellesskap.
55 Ved å gjøre vår plikt før vi krever vår rett, og ved å skape verdier og dele dem rettferdig, gjør vi
56 fellesskapet sterkere.

57
58 2020-årene er et tidsskille i Norge og verden. Etter mange år med fred og fremgang har de siste
59 årene vært preget av utrygghet med krig i Europa, mer kriminalitet, økonomisk uro og en
60 voksende klima- og naturkrise. Samtidig står vi overfor store omstillinger med knapphet på
61 arbeidskraft, viktige omsorgsoppgaver overfor en aldrende befolkning, overgang til fornybare
62 energikilder og utvikling av ny teknologi.

63 Arbeiderpartiets viktigste oppgave er å lede Norge trygt i urolige tider, og sørge for at vi kommer
64 gjennom omstillinger på en måte som tar vare på noe av det som gjør Norge til Norge: det sterke
65 fellesskapet, de små forskjellene og den høye tilliten.

66 Vår samfunnsmodell er tuftet på noen grunnleggende sosialdemokratiske verdier: frihet, likhet
67 og solidaritet. Den har vist seg godt rustet til å håndtere kriser og omstillinger. Under
68 koronapandemien var vi avhengige av et sterkt offentlig helsevesen, et godt organisert arbeidsliv
69 og en velferdsstat med muskler til å stille opp. I tider som er økonomisk krevende, bygger vi ut
70 velferden og tar politiske grep for at forskjellene mellom folk ikke skal øke. I en ny
71 sikkerhetspolitisk situasjon bygger vi et mer tidsriktig forsvar og intensiverer kampen mot
72 kriminalitet. Fremover er vi spesielt avhengige av å få flere i arbeid, gjenreise boligpolitikken,
73 utnytte mulighetene som teknologien gir oss og øke det internasjonale samarbeidet.

74 ***

75 **Vårt første løfte er trygg økonomisk styring.** Ansvarlige budsjetter vil få kontroll på
76 prisstigningen og bidra til rentenedgang. I tillegg bidrar den norske modellen, med sterke og
77 ansvarlige parter og et trygt og velorganisert arbeidsliv, til rettferdige lønninger, lav
78 arbeidsledighet og kontroll på prisstigningen. Vi skal sikre folk og næringsliv forutsigbare
79 rammevilkår som bidrar til å få flere ut i arbeid, at folk får bedre råd, at flere kan eie sin egen
80 bolig, og vi skal bekjempe ulikhet og fattigdom. Vi vil prioritere å styrke velferden og øke støtten til
81 ordninger som er viktige for at folk får bedre råd, fremfor store skattekutt.

82 **Vårt andre løfte er trygt arbeid til alle.** Verdier må skapes før de kan deles. Fordeler vi verdiene
83 godt, skaper vi også mer. Arbeid til alle er jobb nummer én.

84 Arbeiderpartiet har mål om å få 150 000 flere i arbeid innen 2030. Vi vil føre en aktiv
85 næringspolitikk med stabile rammevilkår som trykker arbeidsplasser, hvor det lønner seg å satse
86 og det lønner seg å jobbe. Den norske modellen, med sterke ansvarlige parter og et trygt og
87 velorganisert arbeidsliv, gir lav ledighet og rettferdig lønnsdannelse – små forskjeller og like
88 muligheter.

89 Norge er rikt på naturressurser, og Arbeiderpartiet mener det er en styrke at vi eier og forvalter
90 våre naturressurser i fellesskap. Vi skal ha politisk kontroll med energiressursene. I
91 energipolitikken skal vi ha sterk politisk styring, offentlig eierskap og bidra til at fellesskapet får
92 sin rettferdige andel av overskuddet. Staten skal sikre forutsigbare og rimelige strømpriser for

93 folk og næringsliv. Det skal bygges mer fornybar kraft og nett raskere, slik at ren og billig kraft
94 fortsatt skal være et fortrinn for norsk næringsliv.

95 **Vårt tredje løfte** er et **tryggere Norge**. Vi skal skape trygghet for landet og trygghet i landet i
96 urolige tider: Norge har ikke vært godt nok rustet for den alvorlige sikkerhetspolitiske situasjonen
97 vi nå befinner oss i. Vi skal styrke beredskapen og alle grener av Forsvaret. Vi skal jobbe for
98 Norges interesser ute og hjemme.

99 I Norge skal vi være tøffe mot kriminalitet, og vi skal være tøffe mot årsakene til kriminaliteten. Vi
100 skal bekjempe vold og kriminalitet alle steder der det finnes, ha kontroll på grensene og sørge for
101 at kriminalitet forfølges og straffes. Politiet skal styrkes slik at de kan være til stede der det
102 trengs, og stanse nyrekruttering til kriminelle miljøer.

103 **Vårt fjerde løfte** er å bygge en **sterkere velferdsstat**. Vår felles velferd skal sikre alle mennesker
104 muligheter og trygghet, uavhengig av hvor de bor og hvilke forutsetninger de har.
105

106 Vi skal skape en skole der elevene lykkes. Utviklingen med svake skoleresultater og redusert
107 trivsel skal snus. Vi skal gjenreise disiplin i skolen og få tilbake ro i klasserommene. Det skal bli
108 mer læring, mer praktisk opplæring og mer mestring. Vi skal styrke laget rundt elevene og sørge
109 for at flere fullfører utdanningen. Vi vil redusere skjermbruken i skolen og sikre elevene flere
110 fysiske skolebøker.

111 Ventetidene i helsetjenesten skal ned. Når du blir syk eller opplever helseplager, skal du få riktig
112 hjelp til rett tid. Vi skal sørge for at flere får fastlege, at sykehusene har sterke fagmiljøer og høy
113 kvalitet og sikre at eldre som trenger det, får omsorg og pleie. I Norge skal du ikke behøve å kjøpe
114 private helse- og omsorgstjenester for å få det beste tilbudet når du trenger det.

115 **Det femte løftet** er at vi skal **nå klimamålene våre** og lykkes i omstilling til et klimavennlig
116 samfunn. Vi skal utvikle eksisterende arbeidsplasser og skape nye, trygge jobber.
117 Arbeiderpartiet vil ta ansvar for å gjøre samfunnet og økonomien bærekraftig på vei mot
118 lavutslippssamfunnet.
119

120 Klima- og naturpolitikken skal sikre høy omstillingsevne for næringslivet og være rettferdig.
121 Staten skal spille på lag med næringslivet og bidra til industribygging, mer utbygging av fornybar
122 kraft og nye teknologiske løsninger. Alle må få mulighet til å ta klimavennlige valg, uavhengig av
123 økonomi og hvor i landet du bor.
124

125
126
127 Vi har tro på fremtiden! Oppgavene er store, men vi har lyktes før og skal gjøre det igjen. Med en
128 tydelig sosialdemokratisk politikk bygger vi et sterkere, tryggere og mer rettferdig Norge. Et Norge
129 med sterke fellesskap og små forskjeller. Der folk får bedre råd, føler trygghet for morgendagen
130 og tro på fremtiden.

131 Et sterkt demokrati

132 Demokratiene i verden er under press. Vi ser at demokratier kan endres til autokratier, ved at nye
133 ledere svekker de demokratiske institusjonene. Arbeiderpartiet vil fremme demokratier i verden
134 og demokratiet i Norge.

135 Norge er et tillitssamfunn. Det er vi stolte av. Men tillit er hele tiden noe som må bygges og
136 fortjenes, ikke noe man kan kreve eller ta for gitt.

137 Trusler og hets kan true tilliten i demokratier. Det at mange vegrer seg for å delta i det offentlige
138 ordskiftet, er en utvikling vi ikke kan tolerere. Forsøk på påvirkning av både den offentlige
139 debatten og demokratiske valg gjennom falske nyheter og bilder, setter demokratier og
140 redaktørstyrte medier under press. Disse truslene tar Arbeiderpartiet på alvor. En åpen og
141 transparent offentlig forvaltning, fri presse og redaktørstyrte medier er grunnsteinen i
142 demokratiet.

143 I Norge har vi relativt høy valgdeltakelse sammenlignet med mange andre land i Europa, men det
144 er en bekymring at valgdeltakelsen er lav blant unge, personer med minoritetsbakgrunn, dem
145 som har lav inntekt eller som ikke har jobb. Arbeiderpartiet ønsker å prioritere tiltak som øker
146 valgdeltakelsen.

147 Ekstremismekommisjonen advarer i sin rapport mot ekstremistiske ideologier og handlinger
148 som kan true demokratiet. Grupper som befinner seg i ekstremisters fiendebilder, som
149 muslimer, jøder, skeive, samer og andre minoritetsgrupper, trenger bedre beskyttelse. Mange
150 unge blir utsatt for ekstreme budskap og ideologier gjennom sosiale medier. Manglende
151 regulering av store teknologiselskaper og autoritære krefter på fremmarsj, er en farlig
152 kombinasjon. Samtidig ser vi at unges kunnskap om demokrati går ned, også i Norge.

153 **Arbeiderpartiet vil:**

- 154 • sette inn målrettede tiltak for grupper med lav valgdeltagelse
- 155 • endre lovverket for å sikre større åpenhet om hvem som finansierer ulike partier
- 156 • styrke evnen både nasjonalt og lokalt til å oppdage forsøk på valgpåvirkning og forebygge
157 digitale angrep før, under og etter valg
- 158 • styrke arbeidet mot hets, trusler og vold mot folkevalgte og vanlig folk som ytrer seg i
159 offentligheten
- 160 • styrke arbeidet med demokratisk medborgerskap, demokrati og menneskerettigheter,
161 særlig knyttet til demokratiopplæring i skolen
- 162 • legge til rette for at alle ungdomsskoleelever skal få tilbud om besøk til steder som bidrar
163 til opplæring i demokrati, fredsarbeid og menneskerettigheter
- 164 • øke forskningen på ekstremisme, radikalisering og hatprat, for bedre å kunne forebygge
- 165 • ha god dialog mellom trossamfunn, offentlige etater og innbyggere for å øke forståelse,
166 kunnskap og toleranse
- 167 • styrke norske redaktørstyrte medier i konkurransen mot globale teknologiplattformer
- 168 • sette rammer for kunstig intelligens som legger til rette for å utnytte teknologien, men
169 hvor redaktøransvaret og opphavsretten respekteres og hvor dominansen til
170 teknologigigantene begrenses
- 171 • involvere trusselutsatte grupper og sivilsamfunnet i større grad i det forebyggende
172 arbeidet mot ekstremisme

- 173 • øke politiets kapasitet til å etterforske hatkriminalitet for å begrense radikalisering og
174 ekstremisme, herunder styrking av hatkrimgruppa
- 175
- 176 *les mer om mediepolitikk i kapitlet *Medier: grunnmuren for ytringsfrihet og demokrati*

177 Del 1: Arbeid og økonomi

178 Økonomi – folk skal få bedre råd

179 Trygg økonomisk styring

180 Den økonomiske politikken skal gjøre alle andre politiske prioriteringer mulig. Det viktigste for å
181 oppnå dette er at vi sikrer arbeid til alle. Den økonomiske politikken er et viktig virkemiddel for
182 flere i jobb, økt verdiskaping og mer rettferdig fordeling. I tillegg skal den økonomiske politikken
183 bidra til at enkeltpersoner, bedrifter og landet som helhet tar valg som bidrar til å nå våre klima-
184 og miljømål.

185
186 De siste årene har mange i Norge fått dårligere råd. Økte priser og renteøkninger gjør at inntekten
187 til folk ikke når like langt, selv for dem som står i jobb. Pensjonister og arbeidstakere har hatt
188 reallønnsnedgang og fått sitt økonomiske handlingsrom redusert. Økte priser og stigende rente
189 rammer hardest dem som har det tøft fra før. Når folk får dårligere råd, er det viktig å sørge for
190 dem som har minst fra før. En mer rettferdig byrdefordeling krever at vi har et sterkt fellesskap
191 som står klart til å stille opp.

192
193 Samtidig går det godt i norsk økonomi som helhet. Siden 2021 har 140 000 flere kommet i jobb
194 og investeringsnivået i bedriftene er høyt.

195
196 Velferdsstaten er et spleiselag, der vi yter etter evne og får etter behov. Skatter og avgifter betaler
197 for vår felles velferd og bidrar til redusert ulikhet. Et bredt skatte- og avgiftsgrunnlag gir rom for
198 lavere satser. Et progressivt skattesystem er viktig for økonomisk vekst og fordeling, og bidrar
199 derfor til at de store linjene i skattepolitikken står seg gjennom skiftende økonomiske tider.
200 Arbeiderpartiet vil føre en ansvarlig og forutsigbar skattepolitikk som bidrar til økt sysselsetting og
201 mer rettferdig fordeling. Vi vil holde de samlede skattene og avgiftene på norske privatpersoner og
202 bedrifter på samme nivå som i dag.

203
204 Vi lever av hverandres arbeid. For å finansiere vår felles velferd må vi lykkes med å skape jobber
205 og inkludere flere i arbeidslivet. Målet om full sysselsetting – at alle som kan jobbe, skal få
206 muligheten til det – ligger fast. Å jobbe bedrer den enkeltes økonomi og veksten for hele
207 samfunnet. Samtidig bidrar frontfagsmodellen til å sikre lønnsomheten i konkurranseutsatte
208 næringer og gir rom for reallønnsvekst slik at folk får bedre råd.

209
210 Det norske arbeidslivet med frontfagsmodellen legger grunnlaget for lav prisvekst, rettferdig
211 vekst og velferd i Norge. Sterke fagforeninger som sammen med arbeidsgiverorganisasjonene
212 forhandler kollektivt, og som i trepartssamarbeidet med staten finner løsninger til det beste for
213 fellesskapet, er en forutsetning for fortsatt trygg økonomisk styring. Den norske modellen må
214 styrkes ytterligere.

215
216 Klimapolitikken skal være rettferdig, bidra til å trygge norske arbeidsplasser og skape nye jobber.
217 Den er nøkkelen til å sikre norsk konkurransekraft i en verden som skal til netto nullutslipp i løpet
218 av få tiår. Konsekvensene av den globale oppvarmingen kommer oftere til syne enn før.
219 Arbeiderpartiet vil gjøre mer for å bremse oppvarmingen og på den måten sikre norsk økonomi
220 og velferd.

221

222 Klimapolitikken griper over alle politikkområder. Skatte- og avgiftssystemet er et kraftfullt verktøy
223 som i større grad enn før må bidra til klimavennlige valg. Sterkere bruk av klimaavgifter må
224 balanseres med avgiftsreduksjoner eller andre virkemidler til fordel for vanlige folk. Opptapping
225 av klimaavgifter må i større grad bidra til økt omstilling og rettferdig fordeling. For Arbeiderpartiet
226 er det avgjørende at vanlige folk ikke opplever å sitte igjen med en for stor del av regningen, når vi
227 tar grep for å omstille økonomien.

228
229 Markedskreftene tar ikke hensyn til alle viktige verdier som behøves for å skape et godt samfunn
230 for alle. Arbeiderpartiet står for en blandingsøkonomi der arbeid verdsettes og markedet er
231 regulert, der eierskapet til naturressursene tilhører fellesskapet, og der det er maktbalanse
232 mellom arbeidstakerne og arbeidsgiverne.

233
234 Norge er en åpen økonomi som i århundrer har bygget verdiskaping på å handle med utlandet.
235 Det skal vi også være fremover. I en verden preget av mer isolasjon og nasjonalisme vil en
236 økonomi som vår være sårbar. Multinasjonale selskaper kan i stor grad unngå beskatning på
237 verdier skapt i Norge. Resultatet er at systemet blir mindre omfordelende og at forskjellene øker.
238 Arbeiderpartiet mener at felles spilleregler, internasjonale avtaler og et sterkere internasjonalt
239 samarbeid er nødvendig for å sikre at store selskaper og formuende betaler sin rettmessige
240 andel til fellesskapet. Norge skal være en støttespiller og pådriver for internasjonalt samarbeid
241 om skatt, og et foregangsland innenfor skatteåpenhet og skatterettferdighet.

242

243 **Arbeiderpartiet vil:**

- 244 • holde de samlede skattene og avgiftene på norske privatpersoner og bedrifter på samme
245 nivå som i dag
- 246 • bruke finanspolitikken aktivt til å sørge for høy sysselsetting, økt produktivitetsvekst,
247 reduserte økonomiske forskjeller og nødvendig omstilling
- 248 • at folk skal få bedre råd gjennom trygg økonomisk styring, høy sysselsetting, reduserte
249 kostnader, tilgjengelig velferd og bekjempelse av forskjeller og fattigdom i Norge
- 250 • øke sysselsettingsgraden til 82 prosent innen 2030 og 83 prosent innen 2035
- 251 • styrke den norske arbeidslivsmodellen
- 252 • følge handlingsregelen for en forsvarlig innfasing av oljepenger i norsk økonomi over tid
- 253 • sørge for økt omstilling og rettferdig klimapolitikk, blant annet ved å utvikle gode
254 ordninger for tilbakeføring av klimaavgifter
- 255 • ha mer åpenhet om skatt, selskapsstrukturer og eierforhold
- 256 • sikre at bedrifter og næringsliv har trygg og friksjonsfri tilgang til sine viktigste markeder
257 gjennom EØS-avtalen
- 258 • beskytte folk mot gjeldsfeller, blant annet ved å vurdere innstramming i regelverk for
259 markedsføring av forbrukslån og kredittkort, urimelig høye renter på forbrukslån og
260 begrensning av inntjening på inkassoinnkrevning
- 261 • føre en forutsigbar og ansvarlig skattepolitikk for økt sysselsetting og mer rettferdig
262 fordeling, som tar bedre hensyn til klima og natur og styrker velferdsstatens langsiktige
263 bærekraft

264 *Gjennomføringsgraden av Arbeiderpartiets program for 2025–2029 vil avhenge av rammene gitt*
265 *av den økonomiske utviklingen.*

266

267 Arbeidsliv: Et godt arbeidsliv for alle

268 Vi lever av hverandres arbeid i Norge. Trygge jobber og en lønn å leve av er avgjørende for den
269 enkeltes frihet og for fellesskapet. Derfor er ingen oppgave viktigere for Arbeiderpartiet enn å få
270 hele folket i arbeid. Det er ledighet som koster, både for samfunnet og den enkelte.

271 Fremover vil Norge trenge alle som kan jobbe – i jobb. Arbeiderpartiet skal stille krav til
272 arbeidslivet og samfunnet rundt. Krav om bedre tilrettelegging, oppfølging, veiledning,
273 utdanning, kompetanseheving og helsehjelp, for at flere skal få brukt arbeidsevnen sin. Vi må
274 tenke nytt og utfordre dagens arbeidsliv slik at vi får flere i jobb og færre på trygd.

275

276 Arbeid er veien ut av fattigdom. Arbeid betyr mye mer enn inntekt – arbeid gir trygghet, frihet,
277 fellesskap og tillit til hverandre. Den sosialdemokratiske arbeidslinja handler om å gi folk
278 mulighet til arbeid. Om å stille krav, og å stille opp. Den skal gi folk mulighet til å bruke
279 arbeidsevnen de har, og samtidig beholde tryggheten. Virkemidlene skal først og fremst bidra til
280 å hjelpe folk inn i arbeidslivet.

281 Inkludere flere i arbeidslivet: Ingen skal stå utenfor

282 Alle som kan jobbe, skal få mulighet til det. Arbeid handler også om retten til å yte og delta, og
283 derfor har arbeid en stor sosial verdi for den enkelte. Vi skal ha et arbeidsliv som er trygt og
284 rettferdig, og som gir en lønn å leve av, slik at alle har mulighet til å etablere seg med hjem og
285 familie. Hele, faste stillinger skal være hovedregelen i arbeidslivet, samtidig som det er viktig å
286 tilrettelegge for dem som ikke har mulighet til å jobbe fullt. Unge skal få en god start på
287 arbeidslivet, og ingen arbeidstakere skal gå ut på dato eller skyves ut. Arbeiderpartiet vil at NAV
288 skal hjelpe flere inn i arbeid. Derfor må NAV styrkes med nye verktøy. De ansatte i NAV må gis
289 mer fleksibilitet, slik at de kan tilpasse virkemiddelbruken til den enkelte.

290

291 Det er særlig viktig å få unge mennesker i aktivitet. Ungdom som blir stående lenge utenfor
292 arbeid eller utdanning, har større sannsynlighet for ikke å komme i jobb. Ungdomsgarantien har
293 gitt mange unge tidlig, tett og tilpasset oppfølging fra NAV. Nå vil vi styrke denne garantien ved å
294 garantere unge jobb eller utdanning. Dette kan vi gjøre samtidig som vi også dekker behovet for
295 arbeidskraft i samfunnet, spesielt innen velferdsområder som barnehage, SFO og eldreomsorg.
296 Innen sistnevnte er det satt i gang flere ulike rekrutteringstiltak som f.eks. Menn i helse.
297 Arbeiderpartiet vil iverksette et nytt arbeidsprogram for unge etter modell fra Menn i helse, som
298 sikrer at unge under 30 år sikres jobb innenfor barnehage, SFO eller eldreomsorgen innen tre
299 måneder.

300

301 Vi må gjøre det lettere for personer som lever på trygd, å kombinere trygd med arbeid, og det skal
302 være mulig å fullføre videregående skole mens du mottar velferdsytelser.

303

304 For å få flere inn i arbeidslivet vil Arbeiderpartiet:

- 305 • hjelpe dem som står utenfor arbeidslivet også når ledigheten er lav. Virkemidlene til NAV
- 306 har bedre effekt i perioder der etterspørselen etter arbeidskraft er høy.
- 307 • forenkle ordningen med arbeidsavklaringspenger slik at ressursene i NAV går fra
- 308 saksbehandling til jobbveiledning
- 309 • innføre en aktivitetsreform med inntektssikring for unge med arbeidsrettet aktivitet
- 310 • innføre arbeidsrettet oppfølging for uføretrygd, slik at de som kan jobbe noe, får en reell
- 311 mulighet til det

- 312 • utvide ordningen med varig lønnstilskudd for å få flere i arbeid
- 313 • videreutvikle og styrke ungdomsgarantien, der unge under 30 år sikres jobb eller
- 314 utdanning
- 315 • etablere et nytt arbeidsprogram for unge under 30 år som sikrer dem jobb i barnehage,
- 316 SFO eller helse- og velferd innen tre måneder
- 317 • støtte opp under at alle fylkeskommuner har et samarbeid med NAV om oppfølging av
- 318 elever i videregående skole
- 319 • utvide og utvikle samarbeidet med ideelle aktører som hjelper personer som står utenfor
- 320 arbeidslivet inn i arbeid
- 321 • trappe opp antall plasser varig tilrettelagt arbeid (VTA)
- 322 • innføre en sømløs overgang fra skole til VTA for unge brukere
- 323 • at statlig og kommunal sektor skal forplikte seg til å inkludere flere mennesker med
- 324 funksjonsnedsettelse
- 325 • bygge et sterkere partssamarbeid på den enkelte arbeidsplass for å sikre heltid som den
- 326 vanlige ansettelsesformen
- 327 • utvikle ordninger der deltidsstillinger brukes som inngangsport til arbeidslivet for dem
- 328 som har behov for å kombinere trygd og arbeid og kan jobbe noe
- 329 • gjennomføre et nasjonalt prøveprosjekt der elever som er kvalifisert for lærekontrakt,
- 330 skal få dekket om lag halvparten av den obligatoriske kjøreopplæringen til førerkort
- 331 klasse B. Ordningen finansieres via Lånekassen, der lånet gjøres om til stipend dersom
- 332 eleven fullfører utdanningen med fag- eller svennebrev. Målet er å øke motivasjonen og
- 333 bidra til at flere fullfører med fagbrev. Forsøket skal evalueres.

334

335 **For å styrke NAVs rolle som arbeidsformidler vil Arbeiderpartiet:**

- 336 • innføre bedre samordning av helsetjenestene, NAV og utdanningssystemet, slik at unge
- 337 ned til 16 år som står i fare for å falle utenfor, gis tidlig oppfølging
- 338 • forbedre samordning mellom NAVs ulike oppdrag som arbeidsformidler, trygdeytelser og
- 339 sosialhjelp
- 340 • styrke språkopplæringen for personer med manglende norskerferdigheter, og sikre tidlig
- 341 kompetansekartlegging og realkompetansevurdering for godkjenning av utenlandske
- 342 utdanninger
- 343 • benytte den økende inkluderingskompetansen både i bedrifter, tiltaksbedrifter og i NAV
- 344 for å øke likestillingen og inkluderingen i arbeidslivet
- 345 • åpne for at NAV kan gi forhåndsgodkjente arbeidsmarkedsbedrifter direkte oppdrag med
- 346 avklaring og oppfølging av mennesker som trenger det, uten anbudsutsetting
- 347 • gi NAV verktøy for å drive oppsøkende arbeid rettet mot dem som står helt utenfor
- 348 arbeidslivet og som hverken deltar på noen tiltak eller mottar stønader og/eller andre
- 349 ytelser
- 350 • utvikle samarbeidet mellom NAV og ideelle og frivillige aktører som fungerer som
- 351 nettverksbyggere og møteplasser. Dette for å bygge tillit og dialog med dem som står
- 352 utenfor arbeidslivet

353 **Sykefraværet skal ned**

354 Sykefraværet i Norge er for høyt, og det må ned. Dette må imidlertid skje uten sosiale kutt som

355 rammer syke mennesker. Arbeiderpartiet er garantisten for at ansatte fortsatt skal ha full lønn

356 under sykdom. Å kutte i sykelønna vil ramme sosialt skjevt. Det er mange yrkesgrupper som for

357 eksempel ikke har mulighet til å ha hjemmekontor eller annen tilrettelegging ved sykdom, som i
358 helsevesenet, industrien, skole og barnehage. Det er derfor behov for målrettede tiltak for ulike
359 sektorer for å få ned sykefraværet.

360

361 For den enkelte betyr lange sykefravær økt sannsynlighet for å falle varig ut av arbeidslivet. Høyt
362 sykefravær har store kostnader for bedriftene og samfunnet, både i form av direkte kostnader,
363 produksjonstap, og knapphet og press på kompetent arbeidskraft. Vi trenger at alle som kan
364 jobbe, er på jobb. Fastlegene og andre som skriver ut sykemeldinger, har en viktig rolle som
365 portvoktere, med ansvaret for forvaltningen av fellesskapets ressurser.

366

367 Arbeidsplassen kan være en del av løsningen for å få ned sykefraværet. Undersøkelser viser at
368 lokalt partssamarbeid for å styrke arbeidstakernes innflytelse og kontroll over egen
369 arbeidssituasjon bedrer både arbeidsmiljøet og produktiviteten. Arbeid vil da kunne være
370 helsefremmende, blant annet fordi arbeid gir fellesskap, mening og mestring. Sykdom kan også
371 skyldes forhold på arbeidsplassen. Om lag en tredjedel av sykefraværet skyldes helt eller delvis
372 forhold på jobben. Det understreker viktigheten av å jobbe forebyggende med godt arbeidsmiljø,
373 gjennom bransjeprogrammer og andre samarbeid lokalt på den enkelte arbeidsplass.

374

375 **Arbeiderpartiet vil:**

376

- garantere for at sykelønnen ikke kuttes
- forsterke den forebyggende arbeidsmiljøetsatsingen
- bedre sykefraværsoppfølgingen, blant annet gjennom økt etterlevelse av pliktene i regelverket for både arbeidsgiver og arbeidstaker, sykemelder og NAV, og gjøre dialogen lettere med nye digitale løsninger
- bidra til at tillitsvalgte, sammen med verneombud og arbeidsmiljøutvalg, deltar aktivt i utviklingen av rutiner for sykefraværsoppfølging på arbeidsplassen
- behovsrette sykefraværsoppfølgingen fra NAV, gjennom tidligere dialog mellom aktørene, individuell veiledning og bruk av arbeidsmarkedstiltak
- igangsette en holdningskampanje for å bevisstgjøre befolkningen om blant annet vilkårene for sykepengene, samt pliktene og rettighetene ved sykefravær
- styrke rollen til sykmelder for å vurdere arbeidsevne og bidra til raskere friskmeldinger

377

378

379

380

381

382

383

384

385

386

387

388 **Styrke det organiserte arbeidslivet**

389 Trygge arbeidstakere skaper mer. Sterke fagforeninger er hjørnesteinen i den norske modellen og
390 det organiserte arbeidslivet. Faste, hele stillinger skal være hovedregelen i norsk arbeidsliv. I
391 deler av arbeidslivet omgår arbeidsgivere sitt ansvar overfor arbeidstakere ved å bruke
392 kompliserte selskapsstrukturer og omdefinere ansatte til frilansere og kontraktører. Skal
393 arbeidsmiljøloven være en god vernelov, må den oppdateres i tråd med samfunnsutviklingen.
394 For Arbeiderpartiet er det viktig å styrke arbeidstakernes vern og innflytelse på egen
395 arbeidshverdag.

396

397 Unge, lærlinger og andre som nylig har kommet inn i arbeidslivet, er i en særlig utsatt situasjon
398 for ikke å få sine rettigheter sikret. Det er derfor viktig at arbeidslivets parter får bidra inn i skolen,
399 slik at elevene får førstehånds kjennskap til hvordan arbeidslivet er organisert, til
400 frontfagsmodellen og hvordan tariffavtaler fungerer.

401

402 **Arbeiderpartiet vil:**

- 403 • stimulere til økt organisasjonsgrad blant både arbeidstakerne og arbeidsgiverne, blant
- 404 annet ved å øke fagforeningsfradraget generelt, og for dem under 30 år spesielt
- 405 • forhindre at lønns- og arbeidsvilkår svekkes ved anbudsprosesser, oppsplitting av
- 406 selskaper og andre endringer i selskapsstruktur
- 407 • forhindre at man kan omgå arbeidsgiveransvaret ved å organisere ansatte i egne
- 408 selskaper, slik som enkeltpersonforetak eller ulike driftsformer som plattformøkonomi
- 409 og franchise
- 410 • jobbe for at selvstendig næringsdrivende og frilansere skal få bedre tilgang til sosiale
- 411 rettigheter
- 412 • som en del av trepartssamarbeidet, gjennomgå og styrke kravene til forsvarlig
- 413 arbeidsmiljø ved bruk av hjemmekontor, og oppdatere regelverket for det digitale
- 414 arbeidslivet
- 415 • styrke reglene om yrkesskedeforsikring, slik at de omfatter alle som av arbeidsgiver tidvis
- 416 blir pålagt å ha hjemmekontor
- 417 • sammen med partene i arbeidslivet, styrke kompetansen for å forebygge og bekjempe
- 418 rasisme og diskriminering i arbeidslivet
- 419 • at alle ansatte får dekket kostnadene til egnet og nødvendig arbeidstøy
- 420 • innføre regler som sikrer at yrkesgrupper som er særlig utsatt for vold og trusler på jobb,
- 421 gis et bedre vern
- 422 • at det i offentlige anbud stilles krav om faste ansettelser, fagarbeidere, lærlinger, ryddige
- 423 lønns- og arbeidsvilkår og maksimalt antall kontraktsledd
- 424 • at anbud ved bygging av samferdselsprosjekter utformes slik at lokale, regionale og
- 425 nasjonale aktører kan delta, med krav om at leverandører må være tilknyttet en
- 426 lærlingordning, og at lærlinger deltar i arbeidet med å oppfylle kontrakten
- 427 • sammen med partene, styrke innsatsen i bransjer som er spesielt utsatt for
- 428 arbeidslivskriminalitet, sosial dumping og utrygge forhold

429 Nulltoleranse for sosial dumping og arbeidslivskriminalitet

430 Vi trenger kraftige tiltak i deler av arbeidslivet for å hindre at mennesker blir utnyttet. Sammen
 431 med sterke fagforeninger og ved hjelp av et godt trepartssamarbeid vil Arbeiderpartiet jobbe for
 432 at alle arbeidstakere i Norge skal ha en trygg og helsefremmende arbeidshverdag.

433

434 Arbeiderpartiet vil:

- 435 • videreutvikle Norgesmodellen for alle offentlige anskaffelser for å sikre et seriøst
- 436 arbeidsliv
- 437 • opprettholde og styrke dagens regelverk vedrørende bemanningsbyrå og innleie
- 438 • øke samarbeidet og informasjonsdelingen mellom de viktigste etatene på
- 439 arbeidslivskriminalitetsområdet og gi dem utvidet myndighet, blant annet til inndragning,
- 440 å beslaglegge utbytte og sikre et mer effektivt vern mot seriekonkurser
- 441 • øke Arbeidstilsynets tilsynsaktivitet
- 442 • overføre flere reaksjonshjemler fra politiet til utøvende etater, for eksempel
- 443 Arbeidstilsynet, Skatteetaten, NAV og Tollvesenet
- 444 • gjennomgå regler for deling av personopplysninger mellom selskap, for å gjøre det mulig
- 445 å ivareta påseplikten for oppdragsgivere
- 446 • stille krav om at arbeidskontrakt skal foreligge senest samme dag som arbeidsforholdet
- 447 starter i alle ansettelsesforhold, og at den skriftlige arbeidskontrakten skal inneholde
- 448 informasjon om pensjon, herunder prosentsats på Obligatorisk tjenstepensjon (OTP)

- 449 • utrede muligheter for å gi fagbevegelsen økt myndighet og flere verktøy for å bekjempe
450 arbeidskriminalitet
451 • senke terskelen for varsling internt eller til tilsynsmyndighetene
452 • sørge for at relevant etat har nødvendige hjemler for å føre tilsyn på om obligatorisk
453 tjenestepensjon faktisk er betalt inn

454 Et arbeidsliv i endring: økt produktivitet og mer kompetanse til arbeidsfolk

455 Arbeidslivet, som samfunnet, er i stadig endring. Digitalisering og introduksjonen av kunstig
456 intelligens (KI) har allerede endret mye på kort tid. Endringene som skal til for å nå klimamålene,
457 vil også kreve mye av samfunnet og arbeidsfolk.
458

459 Den norske modellen sikrer at vi klarer å omstille oss raskt og ta i bruk ny og
460 produktivitetsfremmende teknologi, uten at ansattes rettigheter eller velferd reduseres. Det er
461 viktig for Arbeiderpartiet at vi også fremover klarer å balansere ny teknologi og nødvendig
462 omstilling med rettigheter i arbeidslivet.
463

464 Utdanning, og kompetansepåfyll i arbeidslivet, vil bli enda viktigere fremover. Teknologi gjør det
465 enklere enn før å jobbe desentralisert, samtidig som sentraliseringsprosessene i arbeidslivet
466 fortsetter.
467

468 **Arbeiderpartiet vil:**

- 469 • skjerpe arbeidsgivers plikt til å sikre et helsefremmende arbeidsliv, noe som også vil gjøre det
470 mulig for å flere å stå lenger i jobb
- 471 • arbeide for å utvikle samarbeidsarenaer for helse, arbeidsmiljø og sikkerhet mellom
472 partene i arbeidslivet og myndighetene
- 473 • sikre at ansatte som må bruke arbeidsklær, får rett til klær som er tilpasset
474 arbeidsoppgavene, årstider og vær
- 475 • fjerne tidsavgrensningen i pendlerfradraget
- 476 • øke mangfoldet i offentlige styrever og ledelsesposisjoner, og gi privat næringsliv insentiver
477 til å øke mangfoldet i styrever og ledelse
- 478 • sikre retten til etter- og videreutdanning, og at det organiseres gjennom et
479 trepartssamarbeid. Dette for å møte det nye arbeidslivets kompetansekrav og bidra til at
480 det utvikles tilbud som er tilpasset arbeidslivet og kan kombineres med å stå i jobb.

481 Pensjon, trygd og ytelser

482 En universell velferdsstat: sikkerhetsnettet for oss alle

483 Arbeiderpartiets mål er et samfunn uten fattigdom. Da er arbeid til alle det aller viktigste.
484 Samtidig må de som ikke er i stand til å arbeide, enten det skyldes sykdom, nedsatt
485 funksjonsevne eller alder, sikres en inntekt som muliggjør et godt liv.
486

487 Universelle velferdsordninger danner grunnlaget for et trygt og likestilt samfunn. Det er
488 avgjørende å bygge opp og utvikle velferdsstaten i takt med at samfunnet utvikler seg og endrer
489 seg. Brede, kollektive ordninger som er enkle å forholde seg til, samtidig som de gir tryggheten
490 folk trenger, er kjernen i den norske velferdsstaten. Systemet må innrettes slik at mottakere av
491 trygd får støtte til å bidra i arbeidslivet.
492

493 **Arbeiderpartiet vil:**

- 494 • gjennomgå dagens trygdeordninger med mål om å forenkle systemet, og unngå at
- 495 personer er avhengige av å motta flere ulike ytelser
- 496 • fortsette arbeidet med tillitsreformen og sørge for at NAV har ressursene og verktøyene
- 497 de trenger for å hjelpe brukerne på en god måte
- 498 • prioritere universelle ordninger fremfor behovsprøvde ytelser. Dette gjelder også for
- 499 velferdstilbud. Billigere barnehager og helsetilbud, som reduserer utgiftene til folk, er en
- 500 like viktig del av velferdsstaten som utbetaling av økonomiske ytelser og stønader.
- 501 • gjøre overgang fra trygd til arbeid enklere for dem som kan jobbe, blant annet gjennom å
- 502 øke beløpsgrensen for avkortning av uføretrygden
- 503 • at nivået på trygdeytelser og andre ytelser sikrer at folk kan leve anstendige liv. Vi vil
- 504 sørge for dette gjennom regulering av trygdene, og øke de laveste ytelsene og andre
- 505 ordninger for dem som har minst.
- 506 • gjennomgå satser for livsopphold for å sikre at de gir et grunnlag å leve av
- 507 • at utbetaling av ulike ytelser samordnes bedre, med mål om bedre oversikt og
- 508 forutsigbarhet for mottakerne

509 **Pensjon: trygt, rettferdig og godt å leve av**

510 Pensjonssystemet må hvile på kollektive ordninger som gir en god minstesikring for alle,
511 samtidig som folk får uttelling for arbeidet de har utført gjennom yrkeslivet. I takt med at vi lever
512 lenger, må vi sikre at folk kan stå lenger i jobb. Samtidig må de som ikke kan stå i arbeid, sikres
513 en anstendig inntekt. Arbeiderpartiet støtter opp om pensjonsforliket som ble inngått i 2024.

514
515 **Arbeiderpartiet vil:**

- 516 • støtte opp under AFP-ordningen i samarbeid med partene i arbeidslivet
- 517 • skjerme uføre mot levealdersjusteringen, slik at de ikke får en svakere utvikling i
- 518 pensjonsnivåene enn arbeidsføre
- 519 • at minstenivåene for pensjon følger utviklingen i samfunnet for øvrig, og sikre at
- 520 minstepensjonene ikke blir hengende etter
- 521 • skape et arbeidsliv der alle, uavhengig av yrke, klarer å stå lenger i jobb i takt med at vi
- 522 lever lenger
- 523 • gjennomgå reglene for Obligatorisk tjenestepensjon. Det bør legges til rette for livsvarige
- 524 ordninger og heving av pensjonssparingen for de lavtlønnede. Det bør utredes tiltak som
- 525 sikrer at arbeidsgivere får større ansvar for å ivareta egne ansatte som på grunn av
- 526 arbeidsslitasje starter tidlig uttak av pensjon.
- 527 • lage en plan for gradvis opptrapping av minstesatsen i obligatorisk tjenestepensjon i
- 528 samarbeid med partene i arbeidslivet

529 **Bolig: En bolig for alle**

530 **Vi skal fortsette gjenreisningen av boligpolitikken**

531 En trygg boligsituasjon er grunnlaget for et godt liv. For Arbeiderpartiet er det et mål at flere skal
532 få mulighet til å eie sin egen bolig, og at boligpolitikken bidrar til å utjevne økonomiske, sosiale
533 og geografiske forskjeller. Arbeiderpartiet ønsker en boligpolitikk som gjør det enklere å komme
534 inn på boligmarkedet.

535 Det er behov for å fortsette gjenreisningen av Husbanken. Boligmarkedet trenger en tydelig og
536 ambisiøs politikk. Boligpolitikken kan ikke overlates til å styres av markedet alene, og det kan

537 ikke ses isolert fra andre deler av samfunnsutviklingen. Arbeiderpartiet har utvidet Husbankens
538 mandat, ansvar og finansiering. Fremover må vi bruke de virkemidlene vi har, og skape nye. Stat
539 og kommune må ta et større ansvar for å ivareta en helhetlig boligpolitikk for å sikre folk et
540 anstendig sted å bo.

541 Når vi skal gjenreise boligpolitikken, er det for å nå en hovedsatsing: å bygge flere boliger. Vi skal
542 også: 1) utvikle trygge, varierte og gode bomiljø, 2) styrke leietakers rettigheter, 3) legge til rette
543 for en mer klima- og naturvennlig byggenæring.

544

545 Bygge mer

546 Norge er ikke ett boligmarked. Vi har mange. I distriktene opplever mange at det ikke er gunstig å
547 bygge nye boliger, fordi salgsprisen ofte er lavere enn byggekostnadene. I pressområdene har det
548 blitt bygd for få boliger, noe som har presset prisene svært kraftig opp. Begge områder krever en
549 aktiv boligpolitikk for å sikre at det bygges mange nok boliger til en fornuftig pris.

550 Tilliten mellom utbygger, stat og kommune er flere steder tynnslitt. Arbeiderpartiet vil ha et
551 tydeligere rammeverk for disse aktørene, slik at tilstrekkelig boligbygging sikres. Plan- og
552 bygningsloven må til enhver tid være anvendelig og tilpasset den tiden den skal fungere i.
553 Arbeiderpartiet vil redusere boligunderskuddet slik at boligprisveksten dempes i pressområder.
554 Arbeiderpartiet ønsker et ambisiøst mål for bygging av nye boliger de neste fire årene.

555 Arbeiderpartiet vil:

- 556 • fastsette et mål om å få bygd 130 000 boliger de neste fire årene. Dette for at flere skal
557 kunne eie sin egen bolig.
- 558 • sammen med kommunene med høyest press på å bygge nok boliger, ta aktivt grep for å
559 bygge mer, raskere og få flere unge inn i boligmarkedet
- 560 • forenkle regelverket og digitalisere mer slik at det blir enklere og rimeligere å bygge bolig,
561 og for å fjerne flaskehalsen og tidstyver
- 562 • digitalisere mer, og styrke samarbeidet på tvers av mindre kommuner, for å bedre
563 utnyttelsen av kompetansen og ressursene. Husbanken må bidra til dette.
- 564 • utrede insentiver og sanksjoner som gjør at lønnsomme boligprosjekter realiseres raskt
- 565 • styrke kommunenes regulerings- og byggesaksarbeid for å tilrettelegge for økt
566 boligbygging og forutsigbare rammer for utbygger
- 567 • utrede en innføring av levetid på reguleringsplaner så det kan sikres at det er mer
568 lønnsomt å igangsette boligbygging enn å vente
- 569 • bedre samarbeidet mellom stat og kommune for å styrke kommunal boligbygging og
570 vedlikehold
- 571 • utvikle en ordning hvor Husbanken, kommuner og kommersielle i fellesskap kan bidra til
572 å forløse gode prosjekter som får opp andelen eldreboliger sentrumsnært i
573 distriktskommuner (sentralitetsklasse 4 til 6)

574 Eie egen bolig

575 Grunnsteinen i norsk boligpolitikk er at mange eier sin egen bolig. Eierlinja bidrar til frihet,
576 trygghet og forutsigbarhet for enkeltmennesket. Det er avgjørende at eierlinja ligger fast, og at
577 målet er at flest mulig skal eie sin egen bolig.

578 Over tid har økende forskjeller gjort at de som ikke eier, kommer stadig lenger unna
579 boligdrømmen. Norge har den største andelen unge boligeiere i Europa, men også her ser vi at
580 andelen unge som kjøper bolig, går noe ned. Særlig i pressområder øker boligformuen til dem
581 som eier, og det skapes en mur mot dem som skal kjøpe sin første bolig. I distriktene ser vi
582 motsatt utvikling, hvor du kan tape penger på å bygge bolig. Dette utfordrer eierlinja og øker de
583 økonomiske forskjellene.

584 Arbeiderpartiet vil fremme en boligpolitikk som bidrar til bedre fordeling av verdiene i
585 boligmarkedet, med et særlig fokus på å hjelpe dem som i dag har vanskeligst for å komme inn.

586 Regjeringens kraftfulle satsing på Husbanken må fortsette. Husbankens virkemidler må styrkes,
587 slik at både vanskeligstilte på boligmarkedet, førstegangsetablerere og personer med
588 funksjonsnedsettelse gis mulighet til å få en stabil og god bosituasjon. Terskelen for å kjøpe
589 egen bolig bør senkes. Arbeidet for vanskeligstilte på boligmarkedet må forsterkes.

590 **Arbeiderpartiet vil:**

- 591 • gi Husbanken flere og sterkere virkemidler overfor førstegangsetablerere og utvikle
592 løsninger som gir flere unge råd til å kjøpe egen bolig, blant annet ved å:
 - 593 ○ åpne Husbankens startlån for unge uten oppspart egenkapital, men med gode
594 nok inntekter til å betjene boliglån, samt vurdere om flere grupper skal inkluderes
595 og gjøre bankens ordninger mer kjent
 - 596 ○ styrke bruken av ulike boligkjøpsmodeller
 - 597 ○ styrke Husbankens arbeid med å spre kunnskap til kommuner om hvordan få fart
598 på boligbyggingen i distriktene
- 599 • vurdere endringer i utlånsforskriften slik at flere får mulighet til å kjøpe primærbolig,
600 balansert mot hensynet til at folk ikke tar opp lån de ikke kan betjene
- 601 • benytte seg av muligheten for endringer i utlånsforskriften og krav til sekundærbolig i
602 områder med stort prispress når det er stor markedsusikkerhet. Dette for å bidra til
603 rettferdig fordeling og at flere får mulighet til å kjøpe primærbolig.
- 604 • sikre bedre innløsningsrett for tomtfestere slik at flest mulig kan eie grunn til eget hus
605 eller egen hytte

606 **Trygge og stabile bomiljø**

607 Trygge nabolag skaper trygge barn. Gode nabolag skapes ved at ulike generasjoner kan bo og
608 leve på samme sted over tid, der andelen som leier midlertidig, ikke blir for høy.

609 Det er et mål for Arbeiderpartiet å sikre høyere bostabilitet i områder med levekårsutfordringer.
610 Spesielt i byområder er trangboddheten et økende problem. Levekårsutfordringer har en tendens
611 til å hope seg opp i samme områder og kan føre til segregering. I enkelte områder skaper fremleie
612 og hyblifisering utfordringer. Leietakere må sikres gode, trygge boforhold og skal ha tydelige
613 rettigheter. Vi trenger nok utleieboliger, en stortilt satsing på studentboliger og en
614 forbrukervennlig husleielov, slik at vi får flere trygge og stabile bomiljøer over hele landet.

615 **Arbeiderpartiet vil:**

- 616 • bygge minst 3000 studentboliger hvert år, særlig i pressområder. Det er et mål å bygge så
617 mange studentboliger at ventelistene reduseres vesentlig, og fjerne flaskehalser som
618 hindrer økt bygging.

- 619
- 620
- 621
- 622
- 623
- 624
- 625
- 626
- 627
- 628
- 629
- 630
- 631
- 632
- 633
- 634
- 635
- 636
- 637
- 638
- 639
- 640
- 641
- 642
- 643
- 644
- 645
- 646
- åpne for at ideelle stiftelser også kan finansiere flere studentboliger gjennom Husbanken, og vurdere om kommersielle utbyggere kan få lån via Husbanken for å bygge studentboliger prisregulert på linje med studentsamskipnadens portefølje
 - gi kommunene mulighet til å kreve at en viss andel av alle boligprosjekter blir boliger som flere har råd til, gjennom endring i plan- og bygningsloven
 - utrede et tilsynsorgan for det private utleiemarkedet og støtte opp om løsninger som sertifiserer utleiery og styrker seriøsiteten
 - at statens politikk for lokalisering av statlige arbeidsplasser skal bidra til bedre utvikling av nabolag og byområder enn i dag, herunder i større grad bidra til stedsutvikling i levekårsutsatte områder
 - styrke husleietvistutvalgene og sikre at husleieloven er en forbrukerlov, for eksempel ved å innføre tidsbegrensede leiekontrakter som hovedregel i det private markedet, med færre muligheter for utleier til å fravike dette
 - skalere opp verktøyene og Husbankens innsats for boliginnovasjon, særlig knyttet til boligsammensetning, prosjekter med alternative boligtyper/boformer og innovative fellesskapsarealer og gode nabolag
 - jobbe for at byene våre vokser på en måte som sikrer gode oppvekstvilkår for barn og unge
 - gi kommunene verktøy som hindrer uønsket hyblifisering og seksjonering av store boliger, noe som gir dårlige bomiljø, samtidig som vi ser på forenklinger i lovverket som bidrar til at flere ønsker å leie ut deler av egen bolig
 - sikre bostøtten som et viktig virkemiddel for å hjelpe dem med lave inntekter og høye bostgifter
 - vurdere hvilke verktøy kommunene bør ha for å regulere kortidsutleie av boliger som skaper dårlige bomiljø, for eksempel forbud i enkelte områder og krav til dokumentasjon til utleieplattformer
 - gjennom pilotforsøk invitere kommuner, næringsliv, ideelle- og boligbyggelagene til en satsing som bidrar til flere gode og rimelige leieboliger

647

648 *Dissens: Et mindretall i komiteen bestående av Astrid Hoem, Rune Bakervik, Kari Nessa Nordtun,*

649 *Ahmed Lindov og Are Tomasgard ønsker å legge til denne formuleringen:*

- 650
- 651
- 652
- 653
- bygge opp en sosial leieboligsektor gjennom å samarbeide med kommuner, næringsliv, ideelle- og boligbyggelagene om å satse på allmennboligprosjekter som bidrar til flere og rimeligere leieboliger

654 Mer natur- og klimavennlig byggenæring

655 Vi må bygge smartere, ta vare på det vi har og gjenbruke mer. Byggenæringen er landets største

656 fastlandsnæring og skaper viktige arbeidsplasser over hele landet. Samtidig står byggenæringen

657 for mye av klimagassutslippene i Norge. Å prioritere hva og hvor vi bygger, er en sentral del av det

658 å stanse tapet av natur og sikre allemannsretten.

659 Arbeiderpartiet vil lede an i å gi byggenæringen virkemidler og forutsigbarhet for å kunne gå foran

660 i omstillingen av Norge. Det vil sikre viktige arbeidsplasser, samtidig som vi bygger de boligene vi

661 trenger. Vi vil jobbe for at all arealplanlegging og utbyggingspolitikk er i tråd med målet om

662 lavutslippssamfunnet i 2050, og bidrar til å redusere naturtap, tap av matjord, sikre nærnatur og

663 redusere mobilitetsbehov.

664 Arbeiderpartiet vil:

- 665 • gi kommunene mulighet til å stille flere klimakrav i planarbeidet, for eksempel til
666 byggeplasser
- 667 • i dialog med partene i byggenæringen, innføre strengere, men forutsigbare og konkrete
668 utslippskrav til bygg, inkludert materialer, og utarbeide en plan for hvordan kravsnivåene
669 årlig skal strammes inn mot 2030
- 670 • bruke offentlig innkjøpsmakt til å stille høye miljøkrav, og utfordre byggebransjen til å
671 utvikle nye, smarte rehabiliterings- eller nybygg-løsninger
- 672 • oppdatere regelverk og forskrifter slik at det blir enklere å rehabilitere bygg og unngå
673 riving, samt at gjenbruk av eksisterende bygningsmasse og byggematerialer øker
- 674 • utvikle ordning hvor fylkeskommunen forvalter en «arealbank» for kommunene, der
675 kommuner med mål om arealnøytralitet kan operasjonalisere dette gjennom
676 «arealtransaksjoner» kommunene imellom
- 677 • forbedre systemet for uavhengige konsekvensutredninger slik at tilliten til utredninger av
678 naturinngrep mv. styrkes

679

680 *Les mer om naturpolitikk i *Ta vare på naturen* i kapitlet «Energi, klima og natur»

681

682 Næring

683 Verdier må skapes før de kan deles. Sterk næringsutvikling kombinert med rettferdig fordeling er
684 og har alltid vært en rettesnor for Arbeiderpartiet. I en tid preget av uro skal vi gi folk fremtidshåp
685 og optimisme. Vi skal ta vare på eksisterende arbeidsplasser samtidig som vi bygger nye, grønne
686 næringer. Arbeiderpartiet skal derfor føre en forutsigbar næringspolitikk.

687

688 Gjennom koronakrisen, strømkrisen, uro i verdensøkonomien og krigsutbrudd har næringslivet
689 direkte og indirekte vært gjennom noen krevende år. Samtidig går det svært godt i store deler av
690 norsk næringsliv. Det er satt rekorder i sysselsetting, investeringer, eksport og overskudd.

691

692 Norge er avhengig av et solid, lønnsomt og omstillingsdyktig næringsliv, og norske bedrifter sitter
693 på et enormt eksportpotensial. Handelsavtaler skaper forpliktende samarbeid som gagnar norsk
694 næringsliv, og EØS-avtalen er vår viktigste. Den ligger fast.

695

696 Den norske modellen og trepartssamarbeidet sikrer at vi har høy tillit, produktivitet og
697 omstillingsevne, samt stor verdiskaping og arbeidsfolk i verdensklasse. Kravene til kunnskap og
698 formell kompetanse vil bare bli større i årene som kommer. Kompetansetiltak må møte både de
699 ansattes og virksomhetenes behov, og derfor er det avgjørende at politikken gjennomføres i tett
700 dialog med partene i arbeidslivet.

701

702 Ny digital teknologi endrer arbeidslivet og gir vekstmuligheter for nye næringer. I fremtiden er de
703 tryggeste arbeidsplassene de som er bærekraftige og raskt tar i bruk ny teknologi.

704

705 Arbeiderpartiet vil øke verdiskapingen, og være på lag med næringslivet om store omstillinger.
706 Privat kapital skal lede an i investeringene, men fellesskapet skal bidra til en raskere omstilling.
707 Vi vil føre en aktiv næringspolitikk med stabile rammevilkår som trykker arbeidsplasser, hvor det
708 skal lønne seg å satse og skape nye jobber over hele landet. I en tid preget av uro skal vi gi folk

709 fremtidshåp og optimisme ved å møte utfordringene sammen. Vi skal nå våre klima- og naturmål
710 på en rettferdig måte som trykker arbeidsplasser og velferden.

711

712 **Arbeiderpartiet vil:**

- 713 • gi norske bedrifter gode og stabile rammebetingelser ved å holde orden i norsk økonomi
- 714 og føre en ansvarlig skattepolitikk
- 715 • støtte opp om EØS-avtalen, og i større grad benytte handlingsrommet som ligger i den
- 716 • fornye og forsterke trepartssamarbeidet
- 717 • ta i bruk ressurser og kompetanse over hele landet for å skape arbeidsplasser
- 718 • øke insentivene for arbeidsgivere til å ta inn studenter og nyutdannede
- 719 • formalisere en kompetansereform i samråd med partene i arbeidslivet, som skal
- 720 muliggjøre den grønne omstillingen i særlig utsatte næringer
- 721 • utvikle og forsterke det aktive statlige eierskapet
- 722 • bidra til at bedriftene klarer å gjennomføre den grønne omstillingen og
- 723 energieffektivisering
- 724 • fortsette å vri virkemiddelapparatet i grønn retning for å skape flere jobber

725 **Industri: omstilling og ny industri til det beste for alle**

726 Norsk industri går godt, og Norge er en stolt industrinasjon med kompetanse og industrimiljø
727 som evner å omstille og utvikle seg for fremtiden. Vårt mål i industripolitikken er å utvikle
728 lønnsomme, grønne arbeidsplasser i lokalsamfunn over hele landet. Fornybar kraft,
729 verdensledende fagarbeidere og teknologisk utvikling har gjort at industrien i Norge allerede
730 produserer noen av de grønneste varene i verden. Dette er konkurransefortrinn vi skal utnytte og
731 forsterke.

732

733 Vi skal ta tak i utfordringene og mulighetene som norsk industri står overfor, for å sikre
734 industriarbeidsplasser og verdiskaping over hele landet også i fremtiden. I denne omstillingen
735 skal vi ta vare på eksisterende industriarbeidsplasser og den kompetansen vi allerede har, bygge
736 ny industri og bidra til en mer sirkulær industri.

737

738 Arbeiderpartiet vil bidra til industribygging, utbygging av mer fornybar kraft og bidra til nye
739 teknologiske løsninger i møte med klimaendringene og økende tap av natur og biologisk
740 mangfold. Sammen med bedrifter og arbeidslivets parter skal vi sikre arbeidsplassene, styrke
741 investeringene, øke eksporten og redusere klimautslippene og naturtapene. Naturressursene
742 våre skal bearbeides og gi bærekraftige arbeidsplasser i hele landet.

743

744 Eksisterende eksportnæringer må utvikles videre, og Norge trenger nye store
745 eksportvirksomheter. Samarbeid med Europa blir bare enda viktigere hvis vi skal bygge
746 helhetlige industrikjeder. EØS-avtalen gir et stort mulighetsrom vi kan bruke for å nå målet om 50
747 prosent økning i fastlandseksporten innen 2030.

748

749 **Arbeiderpartiet vil:**

- 750 • øke norsk eksport utenom olje og gass med 50 prosent innen 2030, og sammen med
- 751 partene i arbeidslivet peke på hva som skal være de neste store eksportsatsingene
- 752 • sikre at forsvarlig bruk av naturressursene bidrar til industriarbeidsplasser og kommer
- 753 vertskommuner og fellesskapet til gode

- 754 • at Norge skal ha lave og internasjonalt konkurransedyktige strømpriser for bedrifter, og
755 forhindre at industri flytter ut av Norge
- 756 • videreføre den omforente løsningen for CO2-kompensasjonsordningen, med krav om
757 klimagassreduksjon, i samhandling med industrien
- 758 • utvikle nye og grønne næringer med lokal forankring
- 759 • gjøre det mer attraktivt å investere i grønne næringer som havvind, karbonfangst, -bruk
760 og -lagring
- 761 • Legge til rette for romindustrien, med en særlig vekt på aksene Andøy–Narvik–Tromsø–
762 Svalbard, gjennom å:
- 763 ○ etablere et nasjonalt senter for jordobservasjon og et nasjonalt
 - 764 innovasjonssenter for rombasert virksomhet
 - 765 ○ åpne en oppskytningsbase for satellitter på norsk jord, som gir muligheter for
 - 766 høyteknologisk næringsutvikling
 - 767 ○ skape en helhetlig verdikjede gjennom utvikling, oppskytning, styring og
 - 768 nedlesing fra satellitter

769 Grønn omstilling: styrket konkurransekraft og trygge jobber

770 Arbeiderpartiet vil styrke konkurransekraften til norsk næringsliv. For at vi skal nå våre klimamål,
771 kreves det et stort, grønt industriløft. For å lykkes med dette må vi bygge på våre fortrinn. Vi må
772 forberede oss på at etterspørselen etter olje og gass på sikt vil gå ned, og derfor må vi klare å
773 bygge nye næringer og gi folk oppdatert kompetanse. Arbeiderpartiet skal sikre folk,
774 arbeidsplasser og konkurransekraft gjennom denne omstillingen.

775

776 Det vil bli dyrere å forurense, og det kan få konsekvenser for bedrifter som ikke evner å tilpasse
777 seg økte klima- og miljøkrav. For arbeidstakere kan det bety forventninger om
778 kompetanseheving, omskolering eller nye arbeidsoppgaver. Samtidig sliter mange bedrifter med
779 å rekruttere den kompetansen de trenger. Vi må sikre at den grønne omstillingen skjer på en
780 rettferdig måte, både overfor arbeidstakere og bedriftseiere, men også når nye bedrifter skal
781 etableres. Vi skal trygge arbeidsplasser samtidig som vi kutter utslipp.

782

783 Omstillingen skal ikke gå på bekostning av folks velferd og trygghet. For å lykkes trenger norske
784 bedrifter og arbeidstakere forutsigbare rammevilkår. Vi må spille på lag med nye og gamle
785 næringer – fra gründere i idéfasen til industriarbeidere på oljeplattformen og i smelteverkene.

786

787 Klimapolitikk handler om å bidra til å redde klimaet, men også om norsk konkurransekraft.
788 Mange av løsningene på klimautfordringene ligger i industrien – det er menneskene som jobber
789 her, som skal utvikle og skape morgendagens utslippsfrie løsninger. Norge har menneskene,
790 kompetansen og økonomien som nå trengs. Vi har en industri som kan bruke ren, norsk energi,
791 og som kan resirkulere langt mer av ressursene enn i dag. Norge bør lede an i utviklingen av de
792 klimaløsningene verden trenger.

793 794 **Arbeiderpartiet vil:**

- 795 • videreutvikle og legge til rette for nye, grønne og sirkulære produksjonsmodeller i
- 796 industrien
- 797 • skape jobber, øke eksporten og kutte klimagassutslipp
- 798 • at staten stiller med risikoavlastning, garantier og lån for å få fart på grønne næringer,
- 799 men der privat kapital leder an

- 800 • forbedre utnyttelsen av kraft, areal og andre ressurser gjennom arealplaner og insentiver
801 som stimulerer til industriparke. Gamle og nedlagte industritomter bør utnyttes til å
802 skape ny aktivitet og arbeidsplasser.
- 803 • gi kommunene tilgang på kompetanse og verktøy til å skape dialog i interessekonflikter
804 på areal, fornybar kraft, urfolkshensyn og lokal forankring
- 805 • redusere sårbarhet i sentrale verdikjeder for det grønne skiftet, slik Støre-regjeringens
806 Grønt industriløft legger opp til
- 807 • i større grad forplikte sektorer og departement til utslippskutt, gjennom et stadig
808 forbedret klimastyringssystem som forplikter alle
- 809 • satse på nye, grønne verdikjeder gjennom sektoroverskridende satsinger på områder
810 som karbonfangst, -lagring og -bruk, samt produksjon, distribusjon og bruk av hydrogen
- 811 • lage en plan for hvordan Norge kan ha næringsliv og økonomi innenfor rammene satt av
812 norske klimamål og EUs forventning om å erstatte tilnærmet all fossil energi

813 Gründere og oppstartsbedrifter: fremtidens arbeidsgivere

814 Det skal være enkelt å gå fra idé til bedrift i Norge. Vi har et sikkerhetsnett og et
815 virkemiddelapparat som i stor grad legger til rette for dette. Det kan likevel være en stor personlig
816 risiko å ta for enkeltmennesker å satse i et ukjent marked. Da tilgang på kapital er et hinder for
817 mange, må fellesskapet stille opp, redusere risikoen og øke tilgangen på tidlig kapital. Det er for
818 mange bedrifter som ikke klarer overgangen fra oppstartsfasen til vekstfase. Virkemiddelapparatet
819 må være relevant også for vekstbedrifter.

820

821 Arbeiderpartiet vil:

- 822 • forenkle og digitalisere regelverk og offentlige tjenester som skal bidra til å øke
823 næringslivets konkurranseevne
- 824 • fortsette arbeidet med å forbedre sosiale ordninger for selvstendig næringsdrivende,
825 frilansere og personer med kombinasjonsinntekter
- 826 • tilrettelegge for betydelig økning av risiko- og venturekapital for norske
827 oppstartsbedrifter, gjennom blant annet Investinor og andre fond i fond-modeller.
- 828 • legge til rette for flere kvinnelige gründere
- 829 • forenkle virkemiddelapparat slik at det blir enklere å forstå, grønnere, og treffer alle typer
830 næringer, også de kreative
- 831 • gi bedrifter rask tilgang til utenlandsk kompetanse ved å redusere tiden for
832 godkjenningssprosessen av arbeidstillatelser til tre dager
- 833 • fremme og støtte oppstartsbedrifter ved å etablere akseleratorprogrammer og andre
834 ordninger i offentlig-privat regi, som gir tilgang til finansieringsløsninger, ressurser,
835 nettverk og veiledning for å sikre vekst og innovasjon
- 836 • sørge for raskere behandlingstid og enkel tilgang på rådgivning hos Finanstilsynet for
837 oppstartsbedrifter

838 Mer aktivt statlig eierskap

839 Statens selskaper har en viktig rolle som forvalter på vegne av fellesskapet. Gjennom statlig
840 eierskap sikrer vi kontroll over viktige naturressurser og infrastruktur. Staten skal være en aktiv
841 eier. Det er viktig for å sikre et sterkt, norsk eierskap over helt sentrale naturressurser, verdikjeder
842 og fysiske områder. Staten skal være en tydelig eier, både blant de selskapene hvor staten har
843 sektorpolitiske mål og hvor målet er høyest mulig avkastning over tid, innenfor bærekraftige
844 rammer.

845 Selskapene skal sikres autonomi til å ta beslutninger som er i tråd med statens
846 eierskapspolitikk. Vi skal sikre det statlige eierskapet, og vi vil utvikle dette i dialog med
847 næringslivet, selskapene og selskapenes aksjonærer.

848 **Arbeiderpartiet vil:**

- 849 • at statens eierskap skal bidra til høyest mulig avkastning og gode tjenester, innenfor
850 bærekraftige rammer
- 851 • at selskapene staten eier, går foran for å akselerere det grønne skiftet
- 852 • sikre statlig eierskap i selskaper som forvalter verdifulle naturressurser og verdikjeder
- 853 • forsterke moderasjonslinjen for avlønningen av lederstillinger i statlige eide selskaper
- 854 • være garantist for allmenhetens tilgang til skog- og utmarksområder som forvaltes av
855 selskap som staten eier
- 856 • at selskaper med statlig eierskap skal være foregangsbedrifter på arbeidsmiljø,
857 personalpolitikk og inkluderende arbeidsliv

858 **Havbruk: mer verdiskaping, mer bærekraft og større ringvirkninger**

859 Norge er verdens ledende sjømat- og havnasjon. Vi har en langstrakt kyst, rike naturressurser i
860 havet, dyktige arbeidsfolk og sterke fagmiljøer innen forskning og forvaltning. Arbeiderpartiet har
861 store ambisjoner for verdiskaping, arbeidsplasser og lokale ringvirkninger langs kysten.

862
863 Dødeligheten for fisk i norsk havbruk er for høy, og setter næringens internasjonale rykte på spill.
864 Vi skal fortsette å sikre gode rammevilkår for havbrukssektoren ved fremdeles å stille strenge
865 krav til bærekraft og fiskehelse, mindre rømming og utslipp.

866
867 Havbruksnæringen har stor betydning for arbeidsplasser og verdiskaping i lokalsamfunn over
868 hele landet. Det er fellesskapet som skal eie ressursene i havet, og det skal lønne seg å legge til
869 rette for slik næringsutvikling lokalt.

870

871 **Arbeiderpartiet vil:**

- 872 • øke verdiskapingen i havbruksnæringen
- 873 • legge til rette for varierte produksjonsmetoder innen havbruk
- 874 • stimulere til oppdrett av flere arter
- 875 • få ned behandlingstiden på akvakulturtillatelser
- 876 • stimulere til innovasjon, bærekraft, mindre utslipp og bedre dyrevelferd gjennom
877 tillatelsessystemet og virkemiddelbruk
- 878 • videreutvikle miljøfleksibilitetsordningen og trafikklyssystemet med flere miljøindikatorer
- 879 • øke norsk produksjon av bærekraftig fôr, med mål om at alt fôr til havbruksnæringen skal
880 være fra bærekraftige kilder innen 2034. Og stimulere til utvikling av kommersielt lønnsomt
881 marked for fôr produsert med hjelp av fangst av klimagasser.
- 882 • etablere et helhetlig system med forutsigbare rammevilkår for havbruk til havs, som sikrer
883 sameksistens mellom ulike næringer og stimulerer til økt innovasjon for
884 leverandørindustrien
- 885 • sikre stabile og forutsigbare inntekter til kommuner som stiller areal til disposisjon for
886 oppdrett

887 Fiskeri: arbeidsplassene langs kysten som metter verden

888 Fiskeriressursene skal tilhøre fellesskapet og komme kystsamfunn til gode gjennom økt aktivitet
889 og arbeidsplasser langs kysten. De tradisjonelle fiskeriene er en viktig del av vår historie og en
890 bærebjelke i mange kyst- og distriktssamfunn.

891
892 De siste tiårene har vi sett en utvikling i norsk kvotepolitikk hvor lønnsomheten har økt, samtidig
893 som kystsamfunn har opplevd nedgang i aktivitet på mottakene. Fartøyene har blitt større, og
894 kvotene har blitt fordelt på færre hender. Klimaendringene påvirker fiskeriene ved at havet blir
895 varmere, og flere arter flytter seg stadig lenger nord.

896
897 Nå er det nedgang i bestanden av torsk, sei og hyse. Det fører til en drastisk nedgang i kvotene,
898 noe som skaper usikkerhet i mange fiskeriavhengige kystsamfunn. Samtidig har vi i Norge lang
899 tradisjon for bærekraftig fiskeriforvaltning, og forskernes kvoteråd må lyttes til. Det handler om å
900 sikre at bestandene kan beskattes i overskuelig fremtid.

901
902 Vi må sikre en fortsatt helhetlig og bærekraftig forvaltning av fiskeressursene, samtidig som vi
903 gjennom internasjonale avtaler sikrer norsk kontroll over viktige bestander som vi forvalter
904 sammen med andre land.

905
906 Arbeiderpartiet skal være garantisten for en differensiert flåte. Vi skal styrke grunnlaget for den
907 mindre flåten i tråd med kvotemeldingen. Arbeiderpartiet skal jobbe videre for å styrke
908 samfunnskontrakten mellom sjø og land, ved å ta ut ressursrenten i fiskeriene gjennom aktivitet
909 og verdiskaping langs kysten.

910
911 **Arbeiderpartiet vil:**

- 912 • at havressursloven, fiskesalgslagsloven og deltakerloven forblir viktige pilarer i norsk
913 fiskeripolitikk
- 914 • opprettholde og forsterke leverings-, bearbeidings- og aktivitetsplikten knyttet til
915 trålkonsesjoner i torskfiskeriene
- 916 • stimulere til nye arbeidsplasser med bedre utnyttelse av restråstoff
- 917 • si nei til evigvarende kvoter
- 918 • videreutvikle en differensiert, spredt og fiskereid flåte som kan sikre en lønnsom næring
- 919 • sikre at ressursrenten i fiskeriene kommer kysten til gode gjennom videreføring,
920 bearbeiding og andre fiskerirelaterte arbeidsplasser, og videreutvikle ordninger som
921 belønner leveranser av fisk til lokale landanlegg
- 922 • forsterke tiltakene mot pukkellaks gjennom aktivt å involvere de tradisjonelle
923 sjølaksefiskene i nedfisking av denne bestanden
- 924 • legge til rette for å etablere et visningscenter for kongekrabbe
- 925 • fortsette satsingen på fiskerihavnetiltak, inkludert kommunale fiskerihavner, for at mer
926 fisk kan tas i land i lokalsamfunn langs kysten
- 927 • ha gode rammevilkår for en lønnsom utvikling av flåten under elleve meter
- 928 • at retten til fiske for alle sjøsamiske områder skal være reell
- 929 • øke antall kontroller og slå ned på fiskerikriminalitet
- 930 • stimulere til reduserte klimautslipp fra fiskeriene gjennom fornyelse av fiskeflåten
- 931 • øke bearbeidingen på land og styrke videreføringindustrien

- 932 • sikre at det utdannes flere fagarbeidere innen næringsmiddelindustri og styrke arbeidet
933 til opplæringskontorene for å forsterke satsingen på fagarbeidere særlig i fiskeindustrien
934 • forbedre kjønnsbalanse i næringen og sikre rekrutteringen

935 Maritim sektor: verdens grønneste havnasjon

936 Norge er en stor havnasjon, og har bygd opp viktige næringer langs kysten med utgangspunkt i
937 nærheten til havet. Maritim sektor, verftsarbeidere, sjøfolk, offshorenæringen og annen
938 havrelatert industri utgjør en viktig del av det havnære næringslivet.

939
940 Den grønne omstillingen på havet er avgjørende for å sikre norsk konkurransekraft, verdiskaping,
941 eksport og arbeidsplasser langs kysten, og den er et løft som næringsliv og myndigheter må ta
942 sammen. Norsk havteknologisenter, som er under bygging, og andre kompetanse- og
943 forskningsmiljøer er viktige arenaer for å videreutvikle Norge som en maritim stormakt, og helt i
944 front på grønn omstilling.

945

946 Arbeiderpartiet vil:

- 947 • at norske lønns- og arbeidsvilkår skal gjelde arbeid på norsk sokkel og i norske farvann
948 • ta internasjonalt lederskap og gjennom havneinfrastruktur, krav, anskaffelser og andre
949 virkemidler forsere omstillingen til grønn skipsfart
950 • føre en aktiv verftspolitikk og legge til rette for at en større andel av nybygg og
951 vedlikeholdsprosjekter gjennomføres hos norske aktører
952 • utvikle forskuddsgarantien til norske skipsverft
953 • sikre koordinert samhandling om havpolitikken
954 • sikre en sterk nettolønnsordning
955 • styrke likestillingen i maritim sektor og ta en internasjonal lederrolle i dette arbeidet

956 Mineralnæringen: nøkkelen til grønn omstilling

957 Norge har store mineralressurser på land og til havs. Vi skal realisere prosjekter raskere, samtidig som
958 de skal være bærekraftige og bidra til sirkulærøkonomien. Privat kapital må sikres, og gjennom dialog
959 og lokale forankringsprosesser skal vi se til at næringen får utnyttet sitt potensial og blir en stabil
960 leverandør til grønne verdikjeder.

961

962 Det globale mineralbehovet vil fortsette å øke som følge av den grønne omstillingen. Produksjonen av
963 en rekke kritiske mineraler kontrolleres i dag av en håndfull land som Norge ikke er alliert med. Det
964 skaper en sikkerhetsrisiko som kun kan reduseres ved at flere land starter produksjon av kritiske
965 mineraler.

966

967 Forutsetningen for eventuell utvinning havbunnsmineraler er at det baseres på føre var-prinsippet, en
968 forsiktig tilnærming og tilstrekkelig kunnskap om det aktuelle området. Arbeiderpartiet har mål om å
969 redusere omfanget av deponerte masser, en bedre ressursutnyttelse og mindre naturbelastning.

970

971 Arbeiderpartiet vil:

- 972 • utvikle hurtigsporet for å få fortgang på norsk mineralsatsing
973 • stille krav om at nye mineralprosjekter skal legge frem en sirkulær forretningsplan
974 • legge til rette for tidlig dialog i mineralprosjekter

- 975 • redusere behandlingstiden og legge til rette for raskere tillatelsesprosesser for
976 mineralprosjekter, gjennom bedre koordinerte og parallelle prosesser for offentlige
977 tillatelser
- 978 • at staten skal spille en aktiv rolle i etablering av nye mineralprosjekter ved å etablere et
979 statlig mineralselskap
- 980 • at lokalsamfunn som stiller areal til rådighet for mineralnæringen, får ta del i
981 verdiskapingen
- 982 • gjennom leting og kartlegging av havbunnsmineraler skal det innhentes tilstrekkelig
983 kunnskap som sikrer at vi har et faglig godt grunnlag for å gi utvinningskonsesjoner. Dette
984 for å sikre en bærekraftig ressursforvaltning, hvor miljøhensyn ivaretas og miljøet ikke
985 skades. Arbeidsprogram for utvinning av havbunnsmineraler kan ikke gis før slik
986 kunnskap foreligger.
- 987 • eventuelle planer om utvinning av havbunnsmineraler skal godkjennes av både
988 departementet og av Stortinget, og vil kun bli godkjent dersom utvinning kan skje på en
989 bærekraftig og forsvarlig måte
- 990

991 Reiseliv: en helårsnæring som skaper arbeidsplasser over hele landet

992 Norge har natur, kultur og destinasjoner som bare vil bli mer attraktive for folk i årene som
993 kommer. Norsk reiseliv bidrar til verdiskaping og sysselsetting over hele landet, men har et
994 enormt, uforløst potensial. Arbeiderpartiet vil utvikle næringen slik at det blir flere
995 helårsarbeidsplasser. Norsk reiseliv skal bli mer lønnsomt, grønnere, mer bærekraftig, og sørge
996 for positive ringvirkninger i store og små lokalsamfunn over hele landet. Det er viktig at turister og
997 lokalbefolkning kan sameksistere, og at turister bidrar til å betale for fellesgoder.

998

999 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1000 • styrke Norge som mat- og kulturdestinasjon
- 1001 • innføre en frivillig guidesertifisering for å redusere antallet ulykker med turister i naturen
- 1002 • følge opp en eksportsatsing på reiseliv
- 1003 • utvikle måltidsturisme gjennom satsninger på gårdsutsalg og matopplevelser
- 1004 • knytte tettere bånd mellom kulturliv, matprodusenter og reiseliv gjennom
1005 kompetanseutvikling, markedsføring og samarbeid om destinasjoner
- 1006 • bidra til at samisk reiseliv skal være en global veiviser for urfolksturisme
- 1007 • innføre en registreringsordning for korttidsutleie av overnattingssteder
- 1008 • styrke Innovasjon Norges reiselivssatsing i samråd med reiselivsnæringen
- 1009 • innføre en ordning med besøksbidrag, som bidrar til å finansiere fellesgodene lokalt

1010 Handels- og tjenestenæring: Norges største arbeidsplass

1011 Handelsstanden er den største private arbeidsgiveren i Norge. Over hele landet representerer
1012 disse virksomhetene viktige arbeidsplasser og møteplasser. Handels- og tjenesteytende
1013 næringer spiller en vesentlig rolle i å nå våre klimamål gjennom bærekraftig produksjon og
1014 forbruk. Å stille klima- og miljøkrav til produsenter og leverandører i hele verdikjeden har en
1015 positiv effekt og kan bidra til å redusere utslipp, spare naturen og skape vekst i lokalmiljøet.
1016 Mange steder representerer nærbutikken den viktigste arenaen for inkludering i
1017 arbeidsmarkedet. Å videreutvikle medarbeidernes kompetanse kan ytterligere bidra til viktig
1018 verdiskaping og omlegging til et mer bærekraftig forbruk. Arbeiderpartiet vil satse på
1019 fagarbeiderne i tjenestenæringen.

1020

1021 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1022 • ha gode ordninger for omstilling og videreutdanning av ansatte i handelsnæringen som
- 1023 sikrer fagutdanning med miljøfaglig og annen relevant kompetanse
- 1024 • bidra til at det knyttes tettere bånd mellom kulturliv, matprodusenter og reiseliv gjennom
- 1025 kompetanseutvikling, markedsføring og samarbeid om destinasjoner
- 1026 • videreutvikle Merkur-programmet for å sikre at alle har tilgang til nærbutikk
- 1027 • sikre at det er gode rammebetingelser for gjenbruk, ombruk og sirkulære løsninger for
- 1028 handelsnæringen
- 1029 • støtte opp under utvikling av dele-løsninger og leieordninger som erstatter forbruk
- 1030 • ikke utvide adgangen til å holde butikker åpne på søndager

1031 **Landbruk og næringsmiddelindustrien: svært viktige distriktsnæringer**

1032 Landbruket er en bærebjelke for bosetting og arbeidsplasser i hele landet. Arbeiderpartiets

1033 landbruks- og matpolitikk bygger på målene om selvforsyning av mat og byggingen av

1034 totalberedskap. Jordbrukets samfunnsoppdrag er å produsere nok, naturlig og trygg mat på

1035 norske naturressurser og dermed gi arbeid, god ernæring og helse.

1036 Landbruket står foran store utfordringer knyttet til for lav lønnsomhet, samtidig som det er stort

1037 investeringsbehov som følge av nye krav til dyrevelferd, klimakutt og ny teknologi.

1038 Klimaendringer med stadig mer ekstremvær gjør det også mer krevende å produsere mat. Vi skal

1039 nå målet om 50 % selvforsyning innen 2030. Det er behov for å sikre grunnlaget for fremtidig

1040 matproduksjon gjennom et sterkt jordvern og konsesjonslovgivning som sikrer

1041 produksjonsgrunnlaget for fremtiden.

1042 Arbeiderpartiet og regjeringen har fått på plass en forpliktende opptrappingsplan for å tette

1043 inntektsgapet mellom landbruket og andre aktører innen 2027. Opptrappingsplanen danner

1044 grunnlaget for videre utvikling av landbruket.

1045 Vi må sikre gode velferdsordninger i landbruket, noe som er viktig for rekrutteringen. Vi må jobbe

1046 for en helhetlig matpolitikk som setter bonden først, bidrar til et aktivt jordbruk og

1047 foredlingsindustri over hele landet, med konkurransevilkår som bidrar til å holde prisen hos

1048 forbruker på et tålelig nivå. Dette gjelder særlig i dagligvaremarkedet, hvor konkurransen i dag er

1049 svak, noe som bidrar til høye matpriser.

1050 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1051 • følge opp planen for å tette inntektsgapet for landbruket innen 2027
- 1052 • ivareta og videreutvikle pilarene i norsk landbruk: jordbruksforhandlinger, et fungerende
- 1053 tollvern, eiendomspolitikken og samvirkemodellen med markedsregulering
- 1054 • utvikle en helhetlig matpolitikk som stimulerer til reduserte klimautslipp uten at det
- 1055 rammer norsk matproduksjon eller gir karbonlekkasje i form av økt matimport
- 1056 • forene interessene for en rettferdig og lønnsom verdikjede for å sikre at Norge har et
- 1057 bærekraftig matsystem
- 1058 • sikre gode rammebetingelser for næringsmiddelindustrien og styrke konkurransekraften
- 1059 til norsk matproduksjon, herunder konkurransekraften for norske råvarer
- 1060 • videreutvikle grønn norsk produksjon av kunstgjødsel som et bidrag til global
- 1061 matsikkerhet
- 1062 • ta ressurser over hele landet i bruk til norsk matproduksjon, også i fjellområdene

- 1063 • fornye og forsterke kanaliseringspolitikken, blant annet ved å stimulere til mer bruk av
- 1064 beiteområder og utmark
- 1065 • legge til rette for digitalisering, bærekraftig teknologi, presisjonsjordbruk og økt forskning
- 1066 og utvikling i norsk landbruk
- 1067 • styrke Mattilsynet, slik at det kan ivareta sine viktige samfunnsoppgaver knyttet til
- 1068 trygg mat, eksportsertifikater og dyrevelferd
- 1069 • jobbe for å øke selvforsyningsgraden for landbruksmatvarer til 50 % korrigert for import
- 1070 innen 2030
- 1071 • styrke avløserordningen i landbruket slik at bønder på lik linje med andre kan ha ferie, ta
- 1072 foreldrepermisjon og få hjelp ved sykdom
- 1073 • ha gode veterinærtjenester og vaktordninger over hele landet
- 1074 • sikre rammebetingelser for næringsmiddelindustrien og konkurransekraften til norsk
- 1075 matproduksjon, herunder konkurransekraften for norske råvarer
- 1076 • øke lokalmatproduksjon, småskalaproduksjon og bærekraftig og naturvennlig landbruk
- 1077 • stimulere til at offentlige innkjøpere, herunder Forsvaret, kjøper mer norsk og lokal mat
- 1078 • ta grep for at kjedemakten ikke går på bekostning av norsk matproduksjon, mindre
- 1079 produsenter og landbrukssamvirket
- 1080 • åpne for salg av lokalprodusert øl, vin og brennevin fra produksjonslokalene til
- 1081 småprodusenter, uten at det i volum skal utfordre Vinmonopolets stilling og funksjon
- 1082 • legge til rette for fortsatt konkurranse i meierisektoren
- 1083 • bedre konkurransesituasjonen i dagligvarebransjen for å sikre bedre fordeling av
- 1084 avkastningen i verdikjeden, og få ned matprisene
- 1085 • at Konkurransetilsynet raskt skal kunne gripe inn i markeder hvor konkurransen er dårlig

1086 Skognæring og bioøkonomi

1087 Skogen er viktig for rekreasjon og friluftsliv, for arts mangfold, for klimakampen, men også for

1088 verdiskaping og lokale arbeidsplasser i store deler av landet vårt. Vi vil sikre en ansvarlig og

1089 langsiktig forvaltning av skogen, med god balanse mellom bruk og vern. Et aktivt og bærekraftig

1090 skogbruk skal bidra til arbeidsplasser og økt verdiskaping, samtidig som vi ivaretar naturverdier

1091 og arts mangfoldet i skogen. I dag eksporteres om lag en tredjedel av hogstvolumet, noe som gir

1092 potensial for økt skogbasert industriell verdiskaping i Norge, ved lønnsom bearbeiding. Gjennom

1093 næringspolitikken vil vi stimulere til økt aktivitet og økt verdiskaping for skog- og trenæringen og

1094 den «grønne» bioøkonomien. Ambisjonen vår er at Norge skal ha verdens mest bærekraftige

1095 skogbruk.

1096 Arbeiderpartiet vil:

- 1097 • følge opp Grønt Industriløft, og videreutvikle hele verdikjeden knyttet til skog- og
- 1098 trenæringen for å utvikle industriarbeidsplasser over hele landet
- 1099 • stimulere til mer effektiv utnyttelse av råstoffer fra skogen til blant annet dyrefôr, for å
- 1100 redusere fôrimporten. Følge opp Stortingets mål om 10 prosent vern av skogen, samtidig
- 1101 som vi stimulerer til økt aktivitet og verdiskaping basert på bioressurser fra skogen
- 1102 • stimulere til økt bruk av norsk trevare
- 1103 • sikre norsk og lokalt eierskap og kontroll med skogen gjennom konsesjons- og
- 1104 eiendomslovgivningen
- 1105 • sikre Statskog som en stor og viktig aktør, og som et verktøy for industribygging og
- 1106 næringsutvikling i områder der Statskog har eiendommer

- 1107 • overføre forvaltningen av skog- og utmarkseiendommene som ligger i
1108 Opplysningsvesenets fond (OVF) til Statskog

1109 Helsenæring

1110 Helseindustrien har et stort vekstpotensial og vil være en viktig brikke for at Norge skal nå målet
1111 om dobling av fastlandseksporten innen 2030. Samtidig spiller industrien en viktig rolle i
1112 forskning og utvikling av teknologi, utstyr og medisiner som er sentrale i det norske
1113 helsevesenet. Arbeiderpartiet ønsker å bygge en helseindustri i verdensklasse gjennom å
1114 videreutvikle hele verdikjeden, fra grunnforskning til ferdig produkt.

1115 Arbeiderpartiet vil:

- 1116 • fortsette å løfte helsenæring som eksportsatsing
- 1117 • bygge en helseindustri i verdensklasse gjennom å videreutvikle hele verdikjeden, fra
1118 grunnforskning til ferdig produkt
- 1119 • gjøre det enklere og raskere å hente nødvendig kompetanse fra utlandet
- 1120 • følge opp utredningen av klyngestrukturen og sørge for at helseklyngene får forutsigbare
1121 rammevilkår
- 1122 • opprette en helsekatapult for å gjøre det enklere å gå fra idé til salg i markedet
- 1123 • styrke utviklingen og produksjonen av legemidler i Norge

1124 Vekst i kreative næringer

1125 Kreative næringer er i særlig sterk vekst internasjonalt og har potensial til å bli en betydelig
1126 næring også i Norge. Med et rikt kulturliv og sterke teknologiske miljøer har vi gode forutsetninger
1127 for økt verdiskaping fra disse næringene. Kreativ næring spiller også en sentral rolle i grønn og
1128 digital omstilling, og er viktig for identitetsbygging, stedsutvikling og som innholdsleverandør til
1129 andre næringer. Norsk kulturliv er viktig for mange arbeidsplasser, og det er avgjørende for et
1130 sterkt og fritt kulturliv at utøvende kunstnere og andre som jobber i kultursektoren, har en jobb å
1131 leve av.

1132 Dette er bransjer hvor fremveksten av globale plattformer har endret spillereglene, og hvor
1133 konkurransedyktige rammevilkår er avgjørende for at norske aktører skal hevde seg i et globalt
1134 marked. Den norske dataspillbransjen er i kraftig vekst, samtidig som norske dataspill har et
1135 betydelig og uforløst potensial for vekst og kulturelt gjennomslag. Rammevilkårene for
1136 investeringer og vekst må styrkes for kulturnæringene.

1137 Arbeiderpartiet vil:

- 1138 • at virkemiddelapparatet legger til rette for økt verdiskaping og sysselsetting også i
1139 kreative næringer
- 1140 • videreutvikle insentivordningen for film- og serieproduksjon som del av
1141 virkemiddelapparatet, slik at denne blir internasjonalt konkurransedyktig
- 1142 • innføre en medfinansieringsordning for strømmeaktører for å styrke norsk produksjon av
1143 innhold
- 1144 • regulere bruken av generativ KI for å balansere åndsverkhavernes enerett og mulighetene
1145 som ligger i teknologien
- 1146 • fortsette forenklingsarbeidet og fjerne hindringer for å etablere aksjeselskap

1147

1148 Del 2: Bedre velferd i hele landet

1149 En skole der alle kan lykkes og lik rett til utdanning

1150 En skole der alle kan lykkes og lik rett til utdanning.

1151 Arbeiderpartiet er et kunnskapsparti. Vårt mål er en skole der alle barn opplever tilhørighet,
1152 mestring og læring. Lik rett til utdanning er en forutsetning for et samfunn med like muligheter for
1153 alle.

1154 Mye er bra i skolen, og dyktige ansatte gjør en svært god jobb. Likevel går for mange ut av skolen
1155 uten den kunnskapen de trenger for å klare seg på neste nivå eller i livet generelt. I tillegg faller
1156 motivasjonen og trivselen gjennom skoleløpet. Det er en utvikling vi må snu.

1157 Arbeiderpartiet mener at en praktisk og variert skolehverdag øker læring og kunnskap for alle
1158 elever. For å lykkes trengs en kraftfull satsing på å tilpasse skolebygg og skolegårder til mer
1159 praktisk læring. Alle skoler må ha utstyr til praktisk læring i alle fag.

1160 Vi skal stille krav til elevene, gjenreise respekten for læreren og gi læreren friheten og de
1161 pedagogiske rammene for å være klasserommets leder. Vi skal styrke laget rundt elevene og
1162 legge til rette for at flere gjennomfører skoleløpet. Vi vil bedre balansen mellom skjerm og bok
1163 ved å gi elevene flere fysiske skolebøker.

1164 Vår regjering har gjennomført flere av vår tids store velferdsreformer: billigere barnehage og
1165 gratis kjernetid i SFO for 1.-3. klassingene. Det bidrar til at alle kan delta i fellesskapene hvor lek,
1166 språklæring og sosialisering står sentralt. Vi skal bygge videre på dette, og etablere en helhetlig
1167 skolehverdag i 1.- 4. klasse, slik at elevene får den beste kombinasjonen av lek, aktivitet, næring
1168 og læring gjennom dagen.

1169 Dagens norske grunnskoleelever har i praksis to år mer undervisning enn barn som begynte på
1170 skole i 1996, og flere undervisningstimer enn i mange sammenlignbare land. Samtidig har
1171 læringsresultatene falt. Arbeiderpartiet mener det er viktigere å øke læringsmotivasjonen i de
1172 ulike fagene og bruke ressursene i skolen best mulig, enn å møte umotiverte elever med enda
1173 flere undervisningstimer.

1174 Manglende rekruttering til læreryrket, behov for flere ansatte i laget rundt eleven, utfordringer
1175 med å tilby nødvendig spesialundervisning og ressursbehovet på en rekke andre
1176 samfunnsområder, underbygger behovet for å se på hvordan vi bruker ressursene i skolen best
1177 mulig.

1178 Derfor ønsker vi en grundig gjennomgang av hele undervisningsløpet, der timetall, oppbygning
1179 og fordeling av fag, tid til lek, fysisk aktivitet og trivsel vurderes, for å sikre best mulig
1180 ressursbruk, trivsel og læring. Arbeiderpartiet mener det er avgjørende å løfte elever som sliter
1181 med læringsmotivasjon tidlig i skoleløpet.

1182 Gode barnehager til alle barn

1183 Alle barnehagebarn skal oppleve gode barnehager med trygge og kompetente voksne som har
1184 tid og tillit til å følge opp hver enkelt. Det gir trygghet og stimulerer til lek, læring og utvikling.

1185 Mange barnehager har i dag for få ansatte til stede når barna trenger det, og sykefraværet er for
1186 høyt. Det gjør foreldre utrygge og går ut over barnas hverdag. For Arbeiderpartiet er det viktig at

1187 barnehagen er et godt sted å jobbe. Vi vil at halvparten som jobber med barna skal være
1188 barnehagelærere, og ansette flere fagarbeidere.

1189 For oss er det et mål at alle skal få plass i barnehagen, uavhengig av når på året man er født. Vi vil
1190 sikre forutsigbarhet for ideelle, kommunale og private barnehager. Pengene private barnehager
1191 mottar i offentlig tilskudd og foreldrebetaling, skal brukes på å gi barna et best mulig
1192 barnehagetilbud.

1193 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1194 • holde barnehageprisen lav
- 1195 • prioritere tiltak som bedrer rekruttering til barnehagene og sikrer at de ansatte ønsker å
1196 bli værende i yrket
- 1197 • sikre bemanningsnormen
- 1198 • gi flere som vil jobbe i barnehage mulighet til å ta fagarbeiderutdanning og
1199 barnehagelærerutdanning mens de er i jobb
- 1200 • jobbe for sunn og variert mat i barnehagen
- 1201 • øke kvaliteten gjennom bedre mulighet for kompetanseutvikling for de ansatte
- 1202 • jobbe for at kommunene tilbyr barnehageplass til barn som er født i desember
- 1203 • satse på gratis kjernetid i områder med integrerings-, språk- og levekårsutfordringer
- 1204 • ta grep for å få ned sykefraværet i barnehagen
- 1205 • utvide reglene for sletting av studiegjeld for grunnskolelærere trinn 1-7 til også å omfatte
1206 barnehagelærere

1207 **En fellesskole der alle barn hører til og lærer godt**

1208 Arbeiderpartiet vil ha en inkluderende skole som ser hver elev og utjevner forskjeller. I
1209 fellesskolen skal alle elever oppleve trivsel, mestring og læring med både hode og hender. De
1210 skal føle tilhørighet i et trygt fellesskap, og erfare å bli stilt krav og forventninger til.

1211
1212 Det er større forskjeller blant folk enn før, både økonomisk, sosialt og kulturelt. Barn og unge har
1213 færre felles referanser, opplevelser og erfaringer. I skolen skal barn og unge oppleve at de er del
1214 av det norske fellesskapet. Kunnskap om vår felles historie, kulturarv, verdier og tradisjoner er
1215 viktig for å bygge tillit, trygghet og inkludering. Det legger grunnlaget for å reflektere over hva det
1216 betyr å være del av det norske fellesskapet i dag, og for å delta aktivt i samfunnet.

1217
1218 Det trengs et godt lag rundt elevene, som sammen med lærerne ser til at alle elever inkluderes
1219 og lærer på en god måte. Vi skal legge til rette for gode overganger mellom barnehage,
1220 barneskole, ungdomsskole og videregående.

1221
1222 Vår felles skole suppleres av alternativer som gir foreldre mulighet til å velge andre rammer rundt
1223 opplæringen. Arbeiderpartiet vil ivareta dette mangfoldet, uten å øke innslaget av private skoler.
1224 Fellesskolen er og skal være ryggraden i norsk utdanningssystem.

1225
1226 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1227 • styrke laget rundt elevene med ressurser og fagfolk for bedre å kunne løse sosiale
1228 utfordringer og sikre mer tid til læring og elevoppfølging
- 1229 • vurdere hvordan vi kan knytte andre av kommunens tjenester til skolen, slik at tilbudet til
1230 elevene og deres foresatte blir best mulig

- 1231 • sørge for at pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) har god kompetanse og bemanning,
- 1232 og at flere av fagfolkene med spesialpedagogisk kompetanse arbeider forebyggende ute i
- 1233 skolen, med oppfølging av elever
- 1234 • styrke kommuneøkonomien for å gi skolene mulighet til å ansette flere yrkesgrupper i
- 1235 laget rundt elevene, slik at læringsmiljøet bedres
- 1236 • sikre fortsatt kunnskap om elevenes faglige utvikling over tid
- 1237 • fortsatt si nei til etablering av nye kommersielle privatskoler
- 1238 • styrke skole-hjem-samarbeid med veiledning om godt samarbeid om vanskelige temaer
- 1239 • at alle skoler har tilbud om et daglig gratis skolemåltid
- 1240 • endre læreplanene og rammene rundt opplæring slik at de ivaretar behovet for felles
- 1241 referanser og inkludering i fellesskapet
- 1242

1243 Skolereform: Innføre heldagsskole for de yngste

1244 De fleste elever på småtrinnet benytter seg i dag av skolefritidsordningen (SFO) etter
1245 skoledagen. De yngste tilbringer nesten like mye tid der som i klasserommet. Dette gjør SFO til
1246 en viktig del av hverdagen for barna. I mange kommuner gir SFO de yngste elevene en mer aktiv
1247 og variert dag med lek, fysisk aktivitet og andre aktiviteter. Det er likevel store forskjeller i
1248 tilbudet. Noen steder samarbeides det med lokale idrettslag, kulturskole, korps eller andre deler
1249 av frivilligheten om aktivitet i SFO-tiden, mens det andre steder er lite av det.

1250
1251 Arbeiderpartiet vil innføre heldagsskole for de yngste elevene, for en bedre ramme rundt
1252 skoledagen. Heldagsskolen skal ikke innebære flere undervisningstimer, men være et helhetlig
1253 tilbud hvor skole og SFO-kjernetiden i større grad knyttes sammen, og tilpasses barnas behov for
1254 både læring, lek og gode måltidsstunder gjennom skoledagen.

1255
1256 Ved å styrke samarbeidet mellom skolen, Kulturskolen, idretten og lokal frivillighet kan flere få
1257 mulighet til å delta i fritidsaktiviteter innenfor skoletiden. Dette kan gjøre småbarnsfamiliers
1258 hverdag enklere, bidra til å styrke den lokale frivilligheten og øke rekrutteringen av ansatte i
1259 skolen.

1260

1261 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1262 • jobbe for et mer helhetlig tilbud til det enkelte barn, hvor skole og SFO ses tydeligere i
- 1263 sammenheng. Heldagsskolen skal være gratis.
- 1264 • tilrettelegge for økt samarbeid mellom skole, Kulturskole, idrett og lokal frivillighet
- 1265 • at deltakeravgiften i kulturskolen ikke er så høy at noen ekskluderes

1266

1267 Mer og bedre læring

1268 Skolen skal gi elever kunnskap og ferdigheter til å kunne skape seg gode, trygge og frie liv som
1269 voksne, og til å forstå samfunnet rundt seg.

1270 De siste ti årene har det vært en nedgang i læring i norsk skole. Gutter har gjennomsnittlig lavere
1271 resultater enn jenter, særlig i lesing og skriving. For å snu trenden må vi også snu fallet i
1272 motivasjon. Barn og unge må få lære mer ved å teste, bygge, skape og oppleve hvordan ting

1273 henger sammen. Arbeiderpartiet vil gjøre det lett for lærerne å prøve ut praktiske, utforskende og
1274 aktive måter å lære på, med gode skolebygg, utstyr, tilgang til kunnskap og gode ressurser. Vi
1275 skal øke innsatsen for å hindre systematiske kjønnsforskjeller i skolen.

1276 Alle elever må få utfordringer tilpasset sine forutsetninger, også faglig sterke elever. I dag er det
1277 elever som presterer på høyt nivå i matematikk og naturfag som får tilbud om deltakelse på
1278 høyere nivå (forsering). Arbeiderpartiet vil se på muligheten for slik forsering også for elever som
1279 presterer på høyt nivå i øvrige fag, inkludert yrkesfag. Arbeidslivet bør inviteres mer inn i skolen,
1280 og vi må gi ungdomsskoleelever bedre muligheter til å forberede seg til et yrkesfaglig løp.

1281 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1282 • styrke lese-, skrive- og regneferdigheter i hele skoleløpet
- 1283 • styrke praktisk læring i alle fag
- 1284 • beholde minstenormen for lærertetthet
- 1285 • sørge for at elever lærer om personlig økonomi i skolen
- 1286 • lage systemer for å dele praktiske og aktive læringsmetoder i alle fag
- 1287 • jobbe for at alle skoler har tilgang til verksteder og spesialrom
- 1288 • styrke og forbedre rammene rundt praktiske og estetiske fag i skolen
- 1289 • jobbe for tettere samarbeid mellom skole og arbeidsliv, og satse på entreprenørskap i
1290 skolen
- 1291 • legge til rette for mer intensiv opplæring i skolen, og at det oftere tas i bruk alternative
1292 opplæringsarenaer for elever som har havnet bakpå faglig og sosialt
- 1293 • at faglig sterke elever også får faglige utfordringer tilpasset evner og behov, herunder tilby
1294 forsering i flere fag enn matematikk og naturfag
- 1295 • sikre at lærerutdanningen gir kompetanse til å undervise i og på nynorsk
- 1296

1297 **En bedre balanse mellom bok og skjerm**

1298 Dagens barn og unge vokser opp i en gjennomdigitalisert hverdag. Mange utvikler tidlig høy
1299 digital kompetanse, og kan leve mye av sitt sosiale liv på nett gjennom spill og sosiale medier.
1300 Digitaliseringen bidrar til stor informasjonstilgang, underholdning, sosiale muligheter og læring.

1301
1302 Samtidig fører den digitale hverdagen til nye former for ekskludering, mobbing og utestengelse
1303 på sosiale medier. Personopplysninger samles inn og brukes til å tilpasse innhold og reklame, og
1304 barn blir utsatt for påvirkning og uønsket innhold som foreldrene har liten kontroll over. Ulik
1305 tilgang til digitale verktøy og ulik digital kompetanse kan også føre til økte forskjeller.

1306
1307 Barn og unge er særlig sårbare og har krav på beskyttelse, også på nett. Arbeiderpartiet vil styrke
1308 innsatsen for å gjøre barn og unge trygge i den digitale hverdagen, gjennom å ivareta
1309 personvernet og gi bedre beskyttelse mot skadelig innhold og uønsket reklame.

1310

1311 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1312 • sikre fysiske skolebøker, satse på skolebibliotekene og begrense skjermbruk som er uten
1313 pedagogisk begrunnelse
- 1314 • ha en føre var-holdning til bruk av ny teknologi i skolen
- 1315 • lovfeste retten til fysiske lærebøker i grunnskolen

- 1316 • sikre at alle elever skal ha tilgang til gode skolebibliotek med bredt utvalg av bøker, og
- 1317 bøker på både bokmål og nynorsk
- 1318 • gi flere lærere og andre ansatte i skoler og barnehager mer kompetanseheving i digitale
- 1319 ferdigheter, særlig rettet mot regelverk, regler for personvern og nasjonale anbefalinger
- 1320 • sikre at elevene lærer å forholde seg til kunstig intelligens (KI) på en trygg måte ut fra
- 1321 alder og modenhet
- 1322 • sikre at foresatte ikke må betale for skader på, eller ødelagte digitale enheter som
- 1323 elevene får utdelt i skole- og opplæringsammenheng
- 1324 • kreve at skoleeierne sikrer at maskinvare er beskyttet mot tilgang til uønsket innhold før
- 1325 utdeling

1326 Stille krav og stille opp for elevene

1327 Et trygt skolemiljø er bunnplanken for læring og mestring. Barn og unge skal oppleve klassen og
1328 skolen som et trygt fellesskap de selv er viktige deler av.

1329 For å lære godt, må man være til stede på skolen. Økt fravær bekymrer. Arbeiderpartiet vil ha
1330 tydelige krav og forventninger til at elevene møter på skolen, med rask og tett oppfølging når
1331 noen uteblir.

1332 Alle elever har rett til å ha det trygt og godt på skolen. De som utsetter andre for mobbing, trusler
1333 eller vold, må følges opp og oppleve at det får konsekvenser, for å hindre gjentakelse. De som
1334 utsettes for det, skal få god og trygg oppfølging.

1335 Samarbeidet mellom skole og hjem er viktig for læring og skolemiljø. Skolen skal legge til rette
1336 for godt samarbeid med informasjon og veiledning, særlig for nye skoleforeldre og ved
1337 overganger. Foreldre må samtidig ha forståelse for at ansattes tid må fordeles på elevene, og
1338 etter behov.

1339 Arbeiderpartiet vil:

- 1340 • ha tydelige forventninger og regler for elevers tilstedeværelse på skolen
- 1341 • at fravær skal tas tak i raskt, og at tverrfaglige team kobles på tidlig ved behov
- 1342 • gi skolene flere verktøy for å håndtere brudd på ordensreglementet
- 1343 • styrke kommunenes arbeid med oppfølging av alvorlige skolemiljø saker, og vri
- 1344 støtteressursene fra formell saksbehandling til veiledning og forebygging
- 1345 • satse på flere alternative tilbud til de elevene som utøver mobbing og vold
- 1346 • styrke hjem-skole-samarbeidet, og særlig samarbeid om vanskelige temaer som høyt
- 1347 fravær, vold og mobbing

1348 Trygge og tydelige lærere

1349 Arbeiderpartiet vil gjenreise respekten for læreren. Dyktige lærere er avgjørende for god læring
1350 og godt skolemiljø. Lærere må ha tid og tillit til god undervisning, til å bygge relasjoner og være
1351 den gode, trygge lederen i klasserommet.

1352 Mange lærere opplever å bruke unødvendig tid på skjemaer, rapportering og dokumentasjon
1353 som ikke kreves etter loven, eller som ikke lenger er hensiktsmessig. Arbeiderpartiet vil sørge for
1354 at læreren heller får bruke all sin fagkunnskap på best mulig opplæring. Rektorer og skoleledere
1355 må få bedre rom for å drive pedagogisk utvikling og være tett på det som skjer på skolen.

1356 Vi trenger at flere velger å bli lærer. For å rekruttere flere må lærerutdanningene være gode, yrket
1357 attraktivt og skolen en god arbeidsplass. Utdanningene må følge med i tiden, og sikre at

1358 studentene får med seg verktøy til å håndtere det formelle og sosiale rundt elevene, i tillegg til
1359 det faglige.

1360 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1361 • arbeide for økt søkning til lærer- og barnehagelærerutdanningene over hele landet
- 1362 • satse på lærerutdanningene, gjøre dem mer praksisnære og vurdere hvordan
- 1363 utdanningene kan gi lærere mulighet til å komme tidligere i jobb som lærer
- 1364 • gi rom for forsøk med alternative innretninger, som arbeidsplassbasert lærerutdanning
- 1365 og nye former for PPU-utdanninger
- 1366 • at kommunene har rutiner som sørger for at lærerne ikke bruker mer tid på rapportering
- 1367 enn nødvendig
- 1368 • beholde kravene for opptak til lærerutdanningene, men gi utdanningsinstitusjonene
- 1369 mulighet til alternative opptaksordninger av minst like høy kvalitet
- 1370 • garantere fortsatt storsatsing på kompetanseutvikling for lærere og ansatte i skole og
- 1371 barnehage
- 1372 • tilrettelegge for flere karriereveier for ansatte
- 1373 • satse på skoleledelse, utdanning innen skoleledelse og bedre rammene for rektorer og
- 1374 skoleledere
- 1375 • styrke arbeidet med oppfølgingsordninger for kommuner med vedvarende svake
- 1376 resultater
- 1377 • gjennomføre et kompetanseløft for dem som underviser uten formalkompetanse
- 1378 • se på hvordan kontaktlærerrollen kan styrkes, i tett dialog med lærerorganisasjonene
- 1379 • videreføre arbeidet med tillitsbasert styring og ledelse

1380 **Videregående opplæring som forbereder på arbeidsliv og videre utdanning**

1381 I dag velger rundt halvparten av elevene studieforberedende, og den andre halvparten yrkesfag.
1382 Arbeiderpartiet vil at alle utdanningsprogram skal ha høy kvalitet, og være oppdatert i tråd med
1383 arbeidslivets og akademias behov. Fag- og timefordelingen bør gjennomgås og oppdateres for å
1384 gjøre det mer attraktivt og relevant for elevene, og gjøre dem bedre faglig forberedt enn i dag. Vi
1385 vil starte et arbeid for nye studieforberedende program som er bedre tilpasset fremtidens
1386 arbeidsliv, for eksempel rettet inn mot helsefag og teknologiske fag.

1387 Nærings- og arbeidslivet trenger flere fagarbeidere for å bygge den moderne velferdsstaten og en
1388 industri i verdenstoppen. I dagens samfunn er fagbrev eller studiekompetanse avgjørende for å
1389 få varig og tett tilknytning til arbeidslivet. Derfor trenger vi å motivere flere elever til å velge
1390 yrkesfag, og vi trenger at flere fullfører og består fagprøven.

1391 Arbeiderpartiet vil fortsette storsatsingen på yrkesfag, og sikre at utdanningene har høy kvalitet
1392 og arbeidslivsrelevans. Tilbudene skal oppdateres og endres løpende i tråd med arbeidslivets
1393 behov. Vi vil sørge for at fylkeskommunen har gode økonomiske rammer, og at det er nok
1394 fleksibilitet i videregående til å lage skreddersydde løp for dem som trenger mer tid og
1395 oppfølging. Flere skal få mulighet til å komme ut i læretid, gjennom målrettede løsninger i tett
1396 samarbeid med partene i arbeidslivet.

1397 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1398 • satse på en fremtidsrettet videregående opplæring med høy faglig relevans som
- 1399 forbereder på arbeidsliv og videre utdanning

- 1400 • sammen med arbeidslivets parter sørge for godt oppdaterte læreplaner, og jobbe for
- 1401 best mulig samsvar mellom hvilke studieretninger som tilbys og arbeidslivets behov
- 1402 • forbedre oppfølging av elever med høyt og bekymringsfullt fravær
- 1403 • beholde fylkenes rett til å bestemme inntaksordning til videregående skole
- 1404 • satse mer på fremragende yrkesfag
- 1405 • sikre at kvalifiserte elever får læreplass gjennom et forpliktende samarbeid mellom
- 1406 staten, fylkeskommunen og arbeidslivet
- 1407 • ha flere fleksible utdanningsløp som veksler mellom skole og arbeidsliv
- 1408 • sikre at gratisprinsippet gjelder for yrkesfag
- 1409 • sikre gode modeller for tilgang på oppdatert og relevant utstyr i yrkesfaglig utdanning
- 1410 • gjøre det mer attraktivt å være lærebedrift gjennom styrkede krav til seriøsitet og bruk av
- 1411 lærlinger ved offentlige innkjøp og anbud
- 1412 • utvide og styrke ordninger som «Fagbrev på jobb» og videreutvikle «Læreplass-sjansen»
- 1413 • sikre bedre oppfølging fra skole til læretid
- 1414 • forbedre språkopplæringen for minoritetsspråklige elever
- 1415 • innføre et lærlingbevis som kan gi lærlinger bedre fordeler og rabatter
- 1416 • forsterke lærekandidatordningen og utvikle støtteressurser som kan bidra til å heve
- 1417 kvaliteten på ordningen
- 1418 • styrke y-veirdningen med mål om å utvide denne til flere yrker og bransjer
- 1419 • bedre vilkårene for borteboere
- 1420 • samarbeide med fylkeskommunene om å sikre flere trygge og gode elevboliger for
- 1421 videregående elever
- 1422 • få flere voksne til å ta fagbrev gjennom modulbasert opplæring
- 1423 • forsterke innsatsen med å sikre gode økonomiske rammer for voksne som skal ta
- 1424 utdanning
- 1425 • senke terskelen for voksne inn i arbeidslivet gjennom effektiv realkompetansevurdering

1426 Russetiden

1427 Det å ha fullført videregående fortjener en skikkelig feiring. Samtidig ser vi at russefeiringen
 1428 mange steder har utviklet seg til å bli noe som forverrer lærings- og skolemiljøet med
 1429 utestenging, ekskludering og stort innslag av kommersielle aktører. Arbeiderpartiet vil ha en ny
 1430 russefeiring som er mer inkluderende, og som tar langt mindre plass i barn og unges liv. I dag
 1431 påvirker den elever helt ned i ungdomsskolen, og varer i flere år før elevene faktisk har fullført.

1432 Skolen skal være et trygt fellesskap for alle elever. Vi vil stramme inn tiden elevene bruker på
 1433 russetiden, og ta et oppgjør med kommersielle selskaper som tjener store penger på
 1434 ungdommene.

1435 Arbeiderpartiet vil:

- 1436 • at russetiden skal være inkluderende og trygg for alle som vil delta, og at reglene for trygt
- 1437 og godt skolemiljø håndheves også i russetiden
- 1438 • legge russetiden etter at eksamen er gjennomført
- 1439 • at skolens ordensreglement brukes aktivt til å legge begrensninger på russefeiringen,
- 1440 for eksempel gjennom forbud mot ekskluderende russeplagg og effekter
- 1441 • sikre at kommunene jobber opp mot elever og foreldre allerede på ungdomsskolen for en
- 1442 mer inkluderende russetid

- 1443 • at fylkene i samarbeid med russen aktivt skal legge til rette for en trygg og inkluderende
1444 feiring
1445 • at alle får tilgang på vaksine mot hjernehinnebetennelse, og eventuelle andre
1446 smittsomme sykdommer etter fylkeslegens anbefaling
1447

1448 *Et mindretall i komiteen bestående av Astrid Hoem, Siri Martinsen, Ahmed Lindov og Hanne-*
1449 *Berit Brekken ønsker å legge til denne formuleringen:*

- 1450 • sørge for en mer inkluderende russetid og ungdomstid gjennom at alle får delta på de
1451 samme fellesarenaer uavhengig av når på året de er født. Dette kan gjøres ved å endre
1452 aldersgrensen for førerkort klasse B og salg av alkoholholdig drikke gruppe 1 og 2 til å
1453 gjelde fra det året man fyller 18.
1454

1455 Høyere yrkesfaglig utdanning

1456 Arbeiderpartiet vil løfte høyere yrkesfaglig utdanning, i samarbeid med arbeidslivet. Fagskolene
1457 er viktige for at Norge skal klare seg godt gjennom de store omstillingene vi står overfor. Vi vil at
1458 disse skal være et likeverdig yrkesfaglig alternativ til universitets- og høyskoleutdanning.

1459 Fagskolene gir kvalifikasjoner som raskt kan tas i bruk i arbeidslivet, og kan bli bedriftenes
1460 ramme for å gjennomføre kollektiv kompetanseheving på arbeidsplassen. Vi vil styrke kvaliteten
1461 og bygge opp kapasitet, slik at flere får mulighet til å ta slike utdanninger. Alle som begynner på
1462 yrkesfag, skal vite at de har gode muligheter til å utvikle sin kompetanse gjennom arbeidslivet,
1463 tilpasset bedriftene og virksomhetenes behov.

1464 **Arbeiderpartiet vil:** 1465

- 1466 • sikre et tilstrekkelig antall fagskoleplasser til å møte arbeidslivets kompetansebehov
1467 • at fagskoletilbudene er tilgjengelige, relevante og har høy kvalitet
1468 • bidra til at fagskolene blir en naturlig karrierevei for de mange med yrkesfaglig bakgrunn,
1469 og styrke deres betydning i utdanningssystemet
1470 • utvikle fagskolene som arena for kollektiv kompetanseheving på tvers av virksomhet,
1471 stillingstittel og praktisk/akademisk utdanningsbakgrunn
1472 • legge til rette for flere desentraliserte fagskoletilbud som kan kombineres med jobb
1473 • gi fagskolene en viktigere rolle i livslang læring, og ha flere bransjeprogrammer som tar i
1474 bruk fagskolenes kompetanse, i samarbeid med partene
1475 • gjøre fagskoler til en mer attraktiv karrierevei ved å øke kunnskapen på ungdomsskolen
1476 og i videregående opplæring
1477

1478 Høyere utdanning, forskning og kompetanse for fremtiden

1479 Høyere utdanning

1480 Høyere utdanning gir frihet, innsikt og kvalifiserer for arbeid. For Arbeiderpartiet er lik rett til
1481 utdanning et grunnleggende mål. Utdanning skal være et offentlig ansvar, og tilgjengelig for alle.
1482 Vi vil hegne om den akademiske friheten og kunnskapens egenverdi.

1483 Detaljstyring og målrapportering tar verdifull tid fra utdanning og forskning. Vi vil ha en mer
1484 overordnet og langsiktig styring av sektoren, og vise mer tillit til fagmiljøene.

1485 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1486 • løfte studiekvaliteten gjennom bedre veiledning og oppfølging, mer praksis, bedre
- 1487 digitale løsninger og ha som mål å øke timene studentene bruker på studier
- 1488 • styrke ordninger og prosjekter som stimulerer til god utdanningskvalitet
- 1489 • trappe opp antall nye studieplasser på områder som er viktige for arbeidslivet
- 1490 • sikre at mindre og sårbare språk- og kulturfag innen humaniora og samfunnsvitenskap
- 1491 kan opprettholdes for å sikre nasjonal kunnskapsberedskap
- 1492 • videreføre en tillitsbasert styring for universitets- og høgskolesektoren med færre og
- 1493 overordnede mål, og fjerne unødvendig byråkrati
- 1494 • gjøre universiteter og høgskoler til en mer attraktiv arbeidsplass ved å bedre
- 1495 kjønnsbalansen, stramme inn regelverket for bruk av midlertidige stillinger og sørge for at
- 1496 midlertidigheten kommer ned på nivå med arbeidslivet for øvrig
- 1497 • iverksette en bred handlingsplan for økt rekruttering og studentgjennomføring, i
- 1498 samarbeid med representanter for de ansatte, studentene og forskere
- 1499 • legge til rette for at høyere utdanning møter arbeidslivets behov, samtidig som de ulike
- 1500 fagfeltenes egenart og selvstendige bidrag til samfunnet ivaretas
- 1501 • satse på utvikling av norske KI-verktøy for utdanning og forskning, og vurdere hvordan
- 1502 man kan etablere nasjonale retningslinjer for KI i høyere utdanning
- 1503

1504 **Forskning som grunnlag for fremtidens løsninger**

1505 Arbeiderpartiet mener forskning er avgjørende for å møte samfunnets utfordringer, skape
1506 fremtidens næringsliv og utvikle velferdsstaten videre.

1507 Norge trenger forskning og teknologiutvikling tett på både offentlig og privat sektor for å styrke
1508 produktiviteten og konkurranseevnen i en krevende global økonomi. Forskningen må bidra til å
1509 løse utfordringer som klimakrisen, energiomstillingen, ulikhet, utenforskap, sikkerhet og
1510 beredskap. Fri og uavhengig forskning av høy kvalitet er avgjørende for legitimitet og tillit i et
1511 samfunn preget av økende polarisering.

1512
1513 Arbeiderpartiet er opptatt av helheten i forskningssystemet, og vil mobilisere til mer og bedre
1514 forskning ved universiteter og høgskoler, i næringslivet, i helseforetakene og i
1515 forskningsinstituttene. Vi vil legge til rette for mer samarbeid mellom forskningsmiljøer,
1516 myndigheter og næringsliv, nasjonalt og internasjonalt. De teknisk-industrielle
1517 forskningsinstituttene spiller en nøkkelrolle for nødvendig omstilling i både næringsliv og
1518 offentlige virksomheter.

1519 Norge skal være en drivkraft i internasjonal kunnskapsutvikling, og ha verdensledende miljøer på
1520 områder hvor vi har særlige fortrinn. Grunnforskning av høy kvalitet er viktig for å få frem
1521 kunnskap og ideer vi på forhånd ikke vet at vi trenger, og for grensesprengende forskning på tvers
1522 av fagfelt som kan gi oss løsninger på de store utfordringene i vår tid.

1523 Arbeiderpartiet vil videreføre treprosentmålet i forskningspolitikken, og jobbe for å hente hjem
1524 enda mer av forskningsmidlene i EUs rammeprogrammer.

1525 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1526 • mobilisere flere miljøer og bedrifter til å høste fra Horisont EU-programmene

- 1527 • styrke satsingen på fremragende forsknings- og utdanningsmiljøer, og se på nye, varige
- 1528 finansieringsmåter for miljøer av ekstraordinær internasjonal kvalitet
- 1529 • jobbe for nye, norske forskningsmiljøer i internasjonal toppklasse på områder som bidrar
- 1530 til å løse fremtidens utfordringer
- 1531 • prioritere mer av fellesskapets forskningsmidler der samfunnet har størst behov, og
- 1532 innføre et forskningsløft for klima og grønn omstilling
- 1533 • legge til rette for at næringslivet kan styrke sin forskningskompetanse gjennom
- 1534 tilrettelagte forskerløp, i samarbeid med høyskoler og universiteter
- 1535 • dreie virkemiddelapparatet for å gjøre det mer attraktivt for næringslivet å investere i
- 1536 forskning, herunder vurdere muligheten for opprettelse av et forskningsfond, og starte
- 1537 med statseide selskaper gjennom krav i eierskapsmeldingen
- 1538 • satse mer på langsiktig forskning gjennom ordninger som Sentre for fremragende
- 1539 forskning (SFF), Sentre for forskningsdrevet innovasjon (SFI) og Forskningscentre for
- 1540 miljøvennlig energi (FME)
- 1541 • at offentlig finansiert forskning er offentlig tilgjengelig, og sikre at alle høyere
- 1542 utdanningsinstitusjoner har gode ordninger for publisering med åpen tilgang
- 1543 • heve departementenes forskningsandel og sikre bedre samordning av
- 1544 forskningspolitikken på tvers av staten, organisasjonene og næringslivet

1545 Studentpolitikk: lik rett til utdanning og bedre studentøkonomi

1546 Et godt studiested, en trygg økonomi og et godt sted å bo mens man studerer, er viktig for
 1547 studentenes læring og livskvalitet. I regjering har vi økt studiestøtten med over 40 000 kroner i
 1548 året per student, og sørget for at det bygges flere tusen nye studentboliger. Arbeiderpartiet vil
 1549 fortsette å bygge flere studentboliger og styrke studentøkonomien for å sikre lik rett til utdanning
 1550 for alle, uavhengig av bakgrunn. Vi vil jobbe for at studentene får god faglig oppfølging og
 1551 veiledning, og at studiestedene gir sosial trygghet for alle.

1552 Arbeiderpartiet vil:

- 1553 • fortsette å øke studiestøtten, og knytte studiestøtten til G-systemet
- 1554 • bygge minst 3000 studentboliger hvert år, særlig i pressområder, slik at ventelistene
- 1555 reduseres vesentlig. Flaskehalser som hindrer økt bygging, må fjernes
- 1556 • styrke det psykiske velferdstilbudet sammen med studentsamskipnadene
- 1557 • innføre 12 måneders studiestøtte for heltidsstudenter med barn under 16 år
- 1558 • sikre gode rettigheter for studentforeldre, med finansiering og rettighet til permisjon
- 1559 • gjennomgå studiestøtteordningen og forbedre studiefinansieringen for deltidsstudenter
- 1560 • jobbe for at alle studenter gis mulighet til å dra på et utvekslingsopphold i løpet av
- 1561 utdanningen

1562 Mer læring gjennom hele livet

1563 Arbeiderpartiet vil gi den enkelte mulighet til å oppdatere sin kunnskap gjennom livet.

1564 Fremover blir det færre arbeidstakere til å utføre flere oppgaver. Vi trenger at flere kommer i
 1565 arbeid og forblir i arbeid, og at vi er i stand til å møte omstillingene som kreves. Da må vi
 1566 planlegge for å bruke folkene våre best mulig, og vi må investere i kompetansen til arbeidsfolk.

1567 Arbeiderpartiet vil i samarbeid med arbeidslivets parter sikre at alle arbeidstakere får mulighet til
 1568 å delta i etter- og videreutdanning. Universiteter, høyskoler og fagskolers rolle i

1569 kompetansepolitikken må styrkes, og flere voksne må få mulighet til å fullføre videregående
1570 opplæring.

1571 Folkehøgskolene tilbyr et stort spenn i fag- og kurstilbud over hele landet, og gir mange elever ny
1572 lærelyst og motivasjon, allmenndanning og ferdigheter for livet.

1573

1574 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1575 • jobbe tett sammen med partene, for å få på plass en kompetansereform for arbeidslivet
- 1576 som sikrer at alle ansatte har mulighet for deltakelse i livslang læring
- 1577 • bidra til å opprette et kompetansefond for å gjøre kompetanseheving mulig for den
- 1578 enkelte arbeidstaker
- 1579 • legge frem en langtidsplan for livslang læring som jevnlig revideres av Stortinget, på
- 1580 samme måte som Langtidsplan for høyere utdanning og forskning
- 1581 • styrke studie- og utdanningssentrene som regionale samlingspunkt for desentralisert
- 1582 utdanning, basert på lokale kompetansebehov
- 1583 • dimensjonere studietilbudet på universiteter, høgskoler og fagskoler i tråd med
- 1584 arbeidslivets behov
- 1585 • kreve at universiteter og høgskoler tar hensyn til regionale kompetansebehov når de
- 1586 planlegger studietilbud, gjennom oppdragsbrev og utviklingsavtaler
- 1587 • jobbe for effektive og mindre byråkratiske godkjenningsordninger for kompetanse fra
- 1588 utlandet, for raskere å ta dokumentert kompetanse i bruk i det norske arbeidslivet
- 1589 • fjerne begrensninger som hindrer deltakelse i utdanningsløp og kompetansetiltak, slik at
- 1590 det blir lettere å delta for personer med lite dokumentert kompetanse
- 1591 • utrede og etablere et system for realkompetansevurderinger som kobler sammen og
- 1592 verdsetter læring i utdanning og arbeidsliv
- 1593 • sikre bedre gjennomføring av kompetansetiltak ved arbeidsavklaring og ledighet slik at
- 1594 flere kommer i arbeid, og stimulere til å se kompetansetiltak som en del av jobben
- 1595 • sikre folkehøgskolene forutsigbare rammer
- 1596 • jobbe sammen med folkehøgskolesektoren for å øke mangfoldet blant elevene
- 1597

1598 **Én felles helsetjeneste**

1599 Vi skal ha en helsetjeneste i verdensklasse. Når du blir syk eller opplever helseplager, er det
1600 viktigste at du får riktig hjelp til rett tid. Helsetjenesten skal være styrt og finansiert av
1601 fellesskapet.

1602 For mange opplever at hjelpen kommer stykkevis og delt, der hverken kommune eller sykehus
1603 klarer å gi helhetlige tjenester. Pasienter og pårørende skal få hjelp når de trenger det fra vår
1604 felles helsetjeneste. Vi setter mennesket foran systemet og vil bygge én felles helsetjeneste med
1605 god kvalitet og korte ventetider. Vi vil derfor gjennomføre juridiske, organisatoriske og
1606 økonomiske endringer som gir pasientene den beste behandlingen i en felles helsetjeneste.

1607 Helsepersonellkommisjonen er tydelig på at den største utfordringen vi har, er å sikre nok
1608 kvalifisert helsepersonell. Det vil være behov for nye yrkesgrupper i helsetjenestene samtidig
1609 som fagarbeiderne vil måtte få flere oppgaver og mer ansvar. Arbeidet med å utdanne, rekruttere
1610 og beholde fagfolk blir det viktigste i helsetjenestene i årene som kommer. I dag konkurrerer de
1611 offentlige og de private helsetjenestene om den samme arbeidskraften. Vår felles helsetjeneste
1612 skal være de ansattes førstevalg.

1613 En sterk og tilgjengelig offentlig helsetjeneste med høy kvalitet er den beste måten å sikre hele
1614 befolkningen et godt og likeverdig helsetilbud på. Samarbeid med ideelle og private aktører kan
1615 supplere det offentlige gjennom forpliktende samarbeid og hensiktsmessig oppgavedeling, så
1616 lenge det er det offentlige som har ansvaret for finansiering og prioritering. Gjennom fritt
1617 sykehusvalg kan innbyggerne i Norge velge mellom ulike offentlige sykehus og private sykehus
1618 som har avtale med det offentlige. Arbeiderpartiet ønsker å videreføre denne rettigheten. Vi
1619 innfører også nye verktøy for å ha bedre oversikt over fremveksten av private tilbud, herunder en
1620 godkjenningsordning og at disse aktørene skal rapportere til helseregistrene på lik linje med de
1621 offentlige sykehusene.

1622 Å levere spesialiserte og strømlinjeformede tjenester i helsevesenet er ikke det vanskelige, men
1623 folks helse er ikke strømlinjeformet. En av kjerneoppgavene til de offentlige sykehusene er å
1624 utdanne nytt helsepersonell, og dette samfunnsoppdraget er ufravikelig. Vi må derfor regulere
1625 private helsetilbud for å sikre at hele befolkningen får likeverdige helsetjenester over hele landet
1626 også i fremtiden. Folk skal ikke måtte være avhengig av private forsikringer eller private
1627 innsamlingsaksjoner for å få dette.

1628 Helsepersonell: gullet i helsetjenesten

1629 Rett bemanning på rett sted til rett tid er avgjørende for en trygg helsetjeneste. Derfor må
1630 arbeidsdagen for fagfolkene utformes slik at de har tid og kapasitet til å bruke kompetansen på
1631 sine kjerneoppgaver i møte med pasientene. Vår felles helsetjeneste skal være en attraktiv
1632 arbeidsplass gjennom hele arbeidslivet. Vi skal fortsette innsatsen for heltidsstillinger, for
1633 helsefremmende arbeidstidsordninger, for en reduksjon av sykefravær og for livsløpstilpasninger.
1634 Fagfolkene skal ha gode, trygge og forutsigbare arbeidsforhold. I vår felles helsetjeneste skal
1635 fagfolkene ha et godt arbeidsmiljø og trives på jobb.

1636 **For å utdanne, rekruttere og sikre nok kvalifisert helsepersonell vil Arbeiderpartiet:**

- 1637 • utdanne, rekruttere og beholde helsepersonell gjennom å sikre jobbmuligheter, styrke
- 1638 muligheten for etter- og videreutdanning og sørge for støtte og oppfølging av ansatte
- 1639 • kraftig redusere bruken av vikarbyråer i helsetjenesten
- 1640 • gi mer frihet, ansvar og faglig autonomi til fagfolkene, gjennom å fjerne tidstyver som
- 1641 unødvendige rapporteringskrav og avbyråkratisere arbeidshverdagen
- 1642 • satse på god involvering og god ledelse, blant annet gjennom å øke lederkompetansen og
- 1643 redusere leder- og kontrollspennet
- 1644 • tilrettelegge hverdagen for fagfolkene bedre, blant annet gjennom systematisk oppfølging og
- 1645 bruk av ønsketurnuser, fleksible vaktplaner og nye arbeidstidsordninger, der dette er
- 1646 etterspurt av de ansatte
- 1647 • innføre en Norgesmodell for helse som sikrer arbeidstakernes rettigheter, utdanning av
- 1648 helsepersonell og en bærekraftig utvikling av tjenestene
- 1649 • gjennomføre et fagarbeiderløft for hele helsetjenesten
- 1650 • sikre en bedre oppgavefordeling mellom helsepersonell, slik at riktig kompetanse brukes på
- 1651 riktig måte
- 1652 • utdanne flere med generalistkompetanse for å sikre bemanningen på lokalsykehusene og i
- 1653 primærhelsetjenesten
- 1654 • kraftig redusere bruken av vikarbyråer i helsetjenesten
- 1655 • innføre ny teknologi som frigjør tid slik at de ansatte får rom til å gi bedre pleie og omsorg
- 1656 • øke helsetjenestens kompetanse innen samisk kultur og språk

1657 Pårørende

1658 Pårørende er viktig. Både for sine nærmeste og for helse- og omsorgstjenesten kan de være helt
1659 avgjørende. Det viktigste for oss er at de pårørende ikke står alene. Skal pårørende kunne hjelpe
1660 sine nærmeste over tid, må de bli tilbudt avlastning, opplæring og støtte. De må involveres,
1661 informeres og inkluderes. Pårørende og frivillige som ønsker å gjøre en innsats, skal anerkjennes,
1662 respekteres, gis forutsigbarhet og gode rammer.

1663 En stor andel av omsorgsinnsatsen for syke og eldre utføres av pårørende. Når helsetjenestene
1664 ikke henger godt nok sammen, fører det ofte til at pårørende må trå til. De er ofte
1665 informasjonsbærere og limet mellom tjenestene. Mange ønsker å være der for sine nærmeste,
1666 men mangel på støtte gjør at pårørende må gi opp jobb, og mange blir selv syke av belastningen.
1667 Kvinner utøver den største andelen pårørendeoppgaver, og ulønnet omsorgsarbeid utgjør et
1668 likestillingsproblem.

1669 Arbeiderpartiet vil:

- 1670 • gjøre hverdagen som pårørende bedre ved å øke bruken av pårørendeavtaler, mer
1671 avlastning, mer opplæring og bedre støtte for de pårørende
- 1672 • sikre at helsepersonell har støtte og kompetanse til å ta de vanskelige samtalen med
1673 pasienter og pårørende
- 1674 • gi opplæring om godt pårørendesamarbeid både i tjenesten og i utdanningene, og ta i
1675 bruk metodikken «bedre pårørendesamarbeid»
- 1676 • gi pårørende en større mulighet til å gi systematiske tilbakemeldinger til helse og
1677 omsorgstjenesten
- 1678 • inkludere pårørende når det gjennomføres forebyggende hjemmebesøk
- 1679 • sette et mål om at pårørendes omsorgsinnsats er likt fordelt mellom kjønnene
- 1680 • innføre en prøveordning med korttidspermisjon for pårørende, etter modell for
1681 omsorgspenger for barn under 12 år

1682 Folkehelse: fellesskapets ansvar

1683 Behandling av sykdom koster, både psykisk og fysisk for den enkelte pasient og økonomisk for
1684 samfunnet. Det beste bidraget til god helse i befolkningen er å gi alle mulighet til å leve trygge,
1685 aktive og meningsfulle liv. Det er en jobb for alle samfunnssektorer. Arbeiderpartiet vil jobbe
1686 aktivt for å motvirke sosiale, økonomiske og geografiske helseforskjeller. De viktigste årsakene til
1687 sykdom og for tidlig død er relatert til livsstilsfaktorer. Grep for å endre kostholdet er viktig for å
1688 bedre folkehelsen.

1689 De sosiale helseforskjellene krever en helhetlig tilnærming og universelle løsninger rettet mot
1690 hele befolkningen. Selv om løsningene skal være universelle, skal de rettes inn slik at de treffer
1691 best for dem som trenger det mest. Folkehelsearbeidet skal være både rettferdig og
1692 kunnskapsbasert – og levere gode fellesskapsløsninger. Derfor vil Arbeiderpartiet jobbe
1693 målrettet for å forhindre, utsette, og forebygge sykdommer på befolkningsnivå ved hjelp av
1694 forskning, kunnskap og effektive folkehelseiltak.

1695 For å fremme god folkehelse vil Arbeiderpartiet:

- 1696 • føre en folkehelsepolitikk på tvers av alle sektorer, og styrke universelle velferdsordninger
1697 som reduserer sosiale ulikheter i befolkningen

- 1698 • sørge for at helsetjenesten er innrettet mot å forebygge helseproblemer og hjelpe folk til
- 1699 å bedre og mestre egen helse
- 1700 • rulle ut folkehelsekampanjer for god psykisk helse, slik som ABC-kampanjen, i alle
- 1701 landets kommuner
- 1702 • sørge for at forbrukerperspektivet står sterkt i folkehelsepolitikken, og gjøre sunne valg
- 1703 lettere tilgjengelig enn usunne valg
- 1704 • gjøre sunt kosthold og livsstil mer attraktivt gjennom økonomiske insentiver, bedre
- 1705 tilgjengelighet eller informasjonskampanjer
- 1706 • beskytte barn og unge bedre mot helseskadelige produkter og tjenester, særlig nikotin,
- 1707 rusmidler og usunn mat og drikke
- 1708 • styrke det forebyggende arbeidet rettet mot den samiske befolkningen
- 1709 • tilrettelegge for gang- og sykkelveier for å gi flere muligheter for aktiv transport i
- 1710 hverdagen, og bidra til at flere voksne kan drive med lagidrett og fysisk aktivitet på
- 1711 fellesskapsarenaer
- 1712 • øke helsekompetansen i befolkningen, med særlig innsats rettet mot utsatte grupper og
- 1713 minoriteter
- 1714 • føre en restriktiv alkoholpolitikk og opprettholde Vinmonopolets samfunnsrolle
- 1715 • innføre en påminnelsesordning for oppfriskningsvaksiner i tilknytning til
- 1716 vaksenvaksinasjonsprogrammet

1717 Sykehus: rask behandling og høy kvalitet

1718 Vår felles helsetjeneste skal være til stede over hele landet med god kvalitet og moderne
 1719 behandlingstilbud. Arbeiderpartiet vil derfor ta grep som sikrer, videreutvikler og styrker
 1720 sykehusene for fremtiden, slik at alle som bor i Norge, kan være trygge på å få den hjelpen de
 1721 trenger. Vi har et mål om korte ventetider, slik at vår felles helsetjeneste forblir den beste
 1722 helseforsikringen.

1723 Det er behov for å modernisere hvordan sykehusene styres og styrke samhandlingen mellom
 1724 kommuner og sykehus. Sykehusene må ta en aktiv rolle i å planlegge, styre og samarbeide med
 1725 andre helseaktører i sin region; dette omfatter også private tilbud. Målet er at pasientene skal
 1726 møte én felles helsetjeneste som tilbyr den behandlingen de trenger, uansett sykdom, bosted
 1727 eller økonomi.

1728 Arbeiderpartiet vil:

- 1729 • sikre korte ventetider og høy kvalitet i vår felles helsetjeneste
- 1730 • styrke sykehusøkonomien gjennom forutsigbare rammebevilgninger som bidrar til god
- 1731 drift, tilstrekkelig kapasitet og nødvendige investeringer i ny teknologi og
- 1732 medisinskteknisk utstyr
- 1733 • bygge sykehus som dekker både dagens og fremtidens helsebehov
- 1734 • sikre innføringen av en godkjenningsordning for privatfinansierte helsetjenester for å sikre
- 1735 kvalitet, faglighet og tilgang på helsepersonell og beredskapsfunksjoner i våre felles
- 1736 helsetjenester
- 1737 • få ned overbehandling i helsetjenesten, særlig behandling med liten forventet helseeffekt
- 1738 og som også kan vise seg å ha uheldige bivirkninger
- 1739 • sikre et godt og desentralisert behandlingstilbud for transpersoner
- 1740 • legge til rette for at flere pasienter får delta i kliniske studier i hele landet

- 1741 • legge til rette for at de ideelle sykehusene med evigvarende avtaler kan utvikle seg i tråd
1742 med pasientenes behov

1743 Tillit og styring

1744 Tillitsreformen er ett av flere grep for å utvikle og fornye offentlig sektor. Målet er å gi mer faglig
1745 frihet til førstelinjen i sykehusene og i kommunene, slik at tjenestene utvikles i et reelt samspill
1746 med innbyggerne. Unødig rapportering stjeler dyrebar tid fra velferdstjenestene våre, og det går
1747 bort for mye tid på arbeid om pasienten, uten pasienten. Arbeiderpartiet vil at medarbeidere i
1748 hele helse- og omsorgstjenesten skal bruke mer tid sammen med pasienten. Det gir mer nytte for
1749 alle.

1750 Et godt arbeidsmiljø i helsetjenestene er avgjørende for at de ansatte skal kunne gjøre en god
1751 jobb. Arbeiderpartiet vil derfor styrke de ansattes medvirkning i driften av tjenestene. Vi må også
1752 sikre at de ansatte får god oppfølging i etterkant av små og store hendelser.

1753 Arbeiderpartiet vil:

- 1754 • ha pasientenes behov som utgangspunkt og blant annet redusere markedsstyringen i alle
1755 deler av helsetjenestene
- 1756 • styrke helsepersonells mulighet til å styre og prioritere i egen arbeidshverdag
- 1757 • fjerne unødvendig rapportering i helsesektoren sammen med partene i arbeidslivet, og
1758 redusere mål- og resultatstyringen
- 1759 • etablere som hovedregel at alle norske sykehus skal ha stedlig ledelse
- 1760 • sikre demokratisering av sykehusene ved å gi de ansatte reell medbestemmelse i viktige
1761 beslutninger
- 1762 • opprettholde reglene mot lukrative etterlønns- og sluttavtaler i helsesektoren
- 1763 • styrke arbeidsmiljøet i vår felles helsetjeneste slik at tjenesten er den foretrukne
1764 arbeidsgiveren for helsepersonell
- 1765 • prøve ut alternative arbeidstidsordninger i samarbeid med partene i arbeidslivet
- 1766 • samarbeide med ideelle aktører om drift av helsetjenester
- 1767 • jobbe for å redusere sykefraværet, øke heltidsgraden og sikre bedre partsarbeid i
1768 helsetjenestene

1769 Samhandling: samarbeid, tillit og en helhetlig helsehjelp

1770 Pasienter skal oppleve å få riktig behandling til rett tid i alle ledd i helsetjenesten. Samarbeidet
1771 mellom store og små sykehus må bli bedre; det samme må samarbeidet mellom sykehus og
1772 kommuner. Vi trenger sterke regionsykehus, lokalsykehus og distriktsmedisinske sentre som
1773 jobber tett med kommunehelsetjenestene.

1774 Pasienter med store og sammensatte behov, og deres pårørende, er de som merker det mest når
1775 tjenestene våre ikke henger godt nok sammen. Vi må sørge for at de ulike delene av
1776 helsetjenesten spiller hverandre gode, slik at tjenestetilbudet dekker innbyggernes behov. 25 år
1777 etter innføringen av helseforetaksmodellen er det behov for en ny helsereform for å sikre at
1778 ansvaret, oppgavene og den demokratiske styringen av helsetjenesten blir mer
1779 sammenhengende og gir pasientene det beste tilbudet. Skal vi fortsatt ha en helsetjeneste i
1780 verdensklasse, må vi endre og tilpasse oss tiden vi lever i. Bedre samhandling vil gjøre at vi sikrer
1781 en bedre helseberedskap. Pandemien avdekket sårbarheter i helsetjenesten, og vi skal være
1782 bedre rustet til neste gang ved å styrke beredskapen, øke kapasiteten for rask respons, god
1783 koordinering og effektiv krisehåndtering. De ulike delene av tjenesten må enkelt kunne finne

1784 hverandre, fordele ressurser og avlaste hverandre, i hverdagen og ved kriser. Det må øves mer på
1785 helsekriser og helsetjenestenes rolle i andre store kriser.

1786 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1787 • revurdere fordelingen av ansvar og oppgaver mellom primær- og spesialisthelsetjenesten for
1788 å gi pasienter et kvalitativt bedre tilbud og bedre arbeidsforhold for fagfolk. Det innebærer å
1789 utrede juridiske, organisatoriske og økonomiske virkemidler for å gi pasienter én felles
1790 helsetjeneste der ingen blir kasteballer mellom ulike nivåer eller institusjoner
- 1791 • for pasienter viske ut skillene mellom kommunehelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten
1792 slik at organisering, økonomi, krav til kvalitet og frister kobles til hele pasientløpet, ikke bare
1793 til tiden pasienter ligger på sykehus
- 1794 • sikre at bruk av private helseaktører som har avtale med det offentlige, styres av det
1795 offentlige for å sørge for at de bidrar til en god, effektiv og helhetlig pasientbehandling
- 1796 • gjøre det enklere for helsepersonell å kombinere jobber i spesialisthelsetjenesten og
1797 kommunehelsetjenesten, såkalte «hus og hytte-stillinger»
- 1798 • tydeliggjøre rutiner og reglene for utskrivningsklare pasienter, og sikre at pasienter får rett
1799 behandling uavhengig av hvilken del av tjenesten som har ansvaret
- 1800 • styrke samarbeidet med ideelle aktører
- 1801 • videreutvikle samhandlingstilskuddet slik at sykehusene og kommunene kan finne nye og
1802 bedre måter å samarbeide på
- 1803 • investere i forskning og utvikling for raskt å kunne respondere på nye trusler, og sikre tilgang
1804 til nødvendige ressurser som vaksiner, medisiner og medisinsk utstyr

1805 **Psykisk helse – rask, trygg og sammenhengende hjelp**

1806 God psykisk helse er en forutsetning for et godt liv. Sterke fellesskap der vi blir sett, hørt og får
1807 brukt kvalitetene våre, er avgjørende for å fremme god psykisk helse. Flere opplever ensomhet,
1808 som svekker den psykiske helsen. Ensomhet kan være med på å forlenge sykdom. Fellesskap,
1809 det å være i kontakt med andre og ha gode og meningsfulle relasjoner, er viktig for tilfriskning når
1810 man først er blitt syk.

1811 Godt helsefremmende arbeid og forebygging er viktig for å unngå at mennesker i alle aldre
1812 utvikler psykiske plager. Et forebyggende tilbud som er sammenhengende og forutsigbart, er
1813 vesentlig for at mennesker med psykiske helseplager skal få det bedre. Psykiske plager har blitt
1814 mer normalt å snakke om, samtidig er det nå en lavere terskel for hva som anses som psykiske
1815 plager». Støtte og hjelp vil for mange med lette plager være til større nytte enn store utredninger
1816 for å stille en diagnose. Gjennom gode lavterskeltilbud og skolehelsetjenesten kan vi hjelpe flere
1817 med lette plager og samtidig sikre at de som har større plager, får hjelp og diagnoser i en
1818 spesialisthelsetjeneste med tid til å behandle dem.

1819 Utfordringer med samhandling mellom spesialisthelsetjeneste og kommuner fører til dårligere
1820 sammenheng i tilbudet til mennesker med psykiske lidelser. Dette går hardest ut over personer
1821 med langvarige og sammensatte behov innen psykisk helse og rus. Arbeiderpartiets mål er at
1822 mennesker med psykiske lidelser skal møte én sammenhengende felles helsetjeneste. Det gir
1823 trygghet og forutsigbarhet for dem som trenger det.

1824 En god bolig er avgjørende for å oppleve trygghet og stabilitet. Det er mangel på differensierte og
1825 samlokaliserte boliger i flere av landets kommuner. Arbeiderpartiet vil derfor gjennomføre en
1826 større satsing for å sette kommuner og spesialisthelsetjeneste i stand til å samarbeide om

1827 utvikling av et differensiert botilbud til mennesker med rus- og psykiske lidelser som trenger
1828 støtte til å bo og leve.

1829 **For å sikre sømløse behandlinger vil Arbeiderpartiet:**

- 1830 • fortsette utbyggingen av lavterskeltilbud på psykisk helse-feltet i kommunene, og på sikt
- 1831 lovfeste tilbudet
- 1832 • videreutvikle samarbeidet med ideelle aktører som tilbyr lavterskeltilbud på psykisk
- 1833 helse-feltet
- 1834 • utvikle tjenestetilbud som driftes i samarbeid mellom spesialisthelsetjenesten og
- 1835 kommunehelsetjenesten, slik at pasientene får et sammenhengende behandlingsforløp
- 1836 og et helhetlig og forutsigbart tilbud
- 1837 • innføre nasjonale behandlingsretningslinjer for psykisk helse og rus
- 1838 • gjennomføre en boligsatsing slik at kommuner og spesialisthelsetjenesten sammen kan
- 1839 utvikle differensierte botilbud til personer med langvarige og sammensatte behov innen
- 1840 psykisk helse og rus

1841 **For å hindre at mennesker får psykiske plager vil Arbeiderpartiet:**

- 1842 • satse på fellesskapsarenaer og sosiale møteplasser gjennom tett samarbeid med og
- 1843 mellom kommuner, frivilligheten, idretten, kulturlivet og skolene
- 1844 • opprette ordninger med oppsøkende lavterskeltilbud innen psykisk helse
- 1845 • at skolehelsetjenesten skal være tilgjengelig for alle elever i grunnskolen og i
- 1846 videregående skoler
- 1847 • styrke helsestasjonene og skolehelsetjenesten gjennom samarbeid med kommunene,
- 1848 og opptrappingsplanen for psykisk helse
- 1849 • sikre at alle innbyggere i landets kommuner har tilgang på kunnskapsbaserte
- 1850 lavterskeltilbud
- 1851 • sette skolene i stand til å styrke laget rundt eleven, blant annet gjennom
- 1852 skolehelsetjenesten og etablering av psykososiale team
- 1853 • styrke samhandlingen med frivillige og ideelle organisasjoners innsats i det forebyggende
- 1854 arbeidet
- 1855 • sikre gode samarbeids- og samordningsløsninger mellom helsetjenestene,
- 1856 utdanningssektoren og NAV, for å hjelpe mennesker som står utenfor jobb og utdanning
- 1857 tilbake i meningsfull aktivitet
- 1858 • styrke arbeidet med selvmordsforebygging, med spesielt fokus på kommunenes evne til
- 1859 å ta imot selvmordsnære pasienter og deres pårørende

1860 **For å gi et bedre hjelpetilbud i psykisk helsevern vil Arbeiderpartiet:**

- 1861 • fortsette å redusere egenandeler for unge og grupper med store hjelpebehov
- 1862 • etablere felles henvisningsmottak i alle helseregioner
- 1863 • etablere inntaksteam i psykisk helsevern
- 1864 • styrke forebygging, tidlig oppdagelse, tidlig intervensjon og behandling av
- 1865 spiseforstyrrelser
- 1866 • øke antallet døgnplasser til et nivå som møter behovet
- 1867 • bygge ut team som leverer helhetlige tjenester til mennesker med psykiske lidelser og
- 1868 rusproblemer (ACT- og FACT-team) over hele landet
- 1869 • gjennomføre en satsing på integrert ettervern innen rus og psykiatri med arbeid,
- 1870 fritidstilbud og bolig, i samarbeid mellom spesialisthelsetjenesten og kommunen

1871 Ruspolitikk: tidlig innsats, hjelp og behandling

1872 Mennesker med rusmiddelproblemer dør 15 år før den øvrige befolkningen. Stigmatisering og
1873 forutinntatte holdninger har i for lang tid stått i veien for riktig og viktig hjelp. Bruken av legale og
1874 illegale rusmidler er i endring, nye syntetiske stoffer dukker oftere opp. Selv om rusbruken i
1875 Norge har vært stabilt lav, er det nå en økning i bruken av flere illegale rusmidler som kokain.
1876 Fellesskapet skal stille opp slik at færre utvikler problematisk rusmiddelbruk og -avhengighet.
1877 Målet er å forebygge og hjelpe dem som har et avhengighetsproblem, og hindre at flere utvikler
1878 avhengighet. Derfor må innsatsen rettes mot å bygge oppsøkende tilbud og gode hjelpeapparat i
1879 kommunene, med evne og kapasitet til å ta imot dem som trenger det.

1880 Rusmiddelavhengighet er en sykdom, og skal møtes med tværfaglig helsehjelp. Arbeiderpartiet
1881 ønsker en omlegging av de helse- og strafferettslige sidene av dagens ruspolitikk, der personer
1882 med rusproblemer skal møtes med helsehjelp fremfor straffereaksjoner. Politiets virkemidler i
1883 møte med mennesker som bruker ulovlige rusmidler, skal være forholdsmessige og i tråd med
1884 menneskerettighetene. Arbeiderpartiet mener det ikke kan være egne
1885 forholdsmessighetsvurderinger for besittelse av rusmidler, og vil derfor ikke endre disse
1886 vurderingene. Politiet er en viktig aktør i det forebyggende arbeidet, og tillit er grunnleggende.
1887 Derfor må det være et tydelig skille mellom forebyggende arbeid og politiets arbeid med
1888 etterforskning. Samtidig bør man øke innsatsen for at folk kan komme seg ut av et rusproblem.

1889 Det må sikres mer ressurser til behandling av rusavhengighet og ettervern. Flere må få tilgang til
1890 LAR-behandling. Rehabiliteringen i LAR må styrkes, slik at vi sikrer at folk er i stand til å skaffe
1891 seg bolig og komme seg ut i arbeid. Alle med alvorlig avhengighet bør få tilbud om substitusjon.
1892 Et godt eksempel på tiltak som gir mange mulighet til å komme seg ut av avhengighet, har vært
1893 heroinassistert behandling. Denne ordningen er Arbeiderpartiet positiv til at gjøres permanent.

1894 Vi må sikre korte ventetider til hjelp og behandling og at det finnes et variert behandlingstilbud
1895 inkludert døgnbehandling. Behandling av rusavhengighet må inkludere ettervern med tilbud om
1896 aktivitet, arbeid, et verdig sted å bo og en oppfølging som gir lavere sannsynlighet for tilbakefall.

1897 Forebygging og skadereduserende tiltak må utvides og styrkes, og være en integrert del av
1898 arbeidet med rusmidler. Utdelingen av nalokson har økt under denne regjeringen, og denne
1899 utviklingen skal fortsette.

1900 **For å forebygge vil Arbeiderpartiet:**

- 1901 ● iverksette et nasjonalt rusforebyggende program for barn og unge, samt et
- 1902 foreldrestøtteprogram
- 1903 ● gjennomføre en storsatsing på oppsøkende team og sørge for at flere får hjelp i
- 1904 kommunene
- 1905 ● øke antall kommuner som har SLT-koordinatorer og miljøarbeidere
- 1906 ● styrke samhandlingen med frivillige og ideelle organisasjoners innsats i det forebyggende
- 1907 arbeidet
- 1908 ● innføre strengere regulering for salg av lystgass for å unngå at lystgass brukes som
- 1909 rusmiddel
- 1910 ● gjennomføre en målrettet innsats for forebygging av rusmisbruk og salg av rusmidler
- 1911 blant unge
- 1912

1913 **For å sikre at alle med rusproblemer får hjelp vil Arbeiderpartiet:**

- 1914 • sikre et mangfold av behandlingstilbud i rusomsorgen som tar høyde for at rusavhengige
- 1915 kan være i svært ulike livssituasjoner og dermed trenge ulike typer behandling og
- 1916 forskjellige former for hjelp
- 1917 • etablere lavterskelklinikk for behandling for personer med sammensatte, krevende
- 1918 tjenestebehov og multiavhengighetsproblematikk
- 1919 • gjøre heroinassistert behandling til en permanent ordning i alle helseforetak
- 1920 • bistå kommunene med å etablere flere brukerrom og videreutvikle Nalokson-prosjektet,
- 1921 der målet er gratis og tilgjengelig nalokson
- 1922 • innlemme rusmiddelanalyse i den offentlige helsetjenesten
- 1923 • sørge for basistjenester innen TSB i alle helseregioner, herunder tilgang til brukerstyrte
- 1924 plasser
- 1925 • utvikle tjenestetilbud som driftes i samarbeid mellom spesialisthelsetjenesten og
- 1926 kommunehelsetjenesten, slik at pasientene får sammenhengende behandlingsforløp og
- 1927 et helhetlig og forutsigbart tilbud
- 1928 • gjennomføre en boligsatsing der det stimuleres til at kommuner og
- 1929 spesialisthelsetjeneste sammen kan utvikle differensierte botilbud
- 1930 • gjennomføre en nasjonal satsing på integrert ettervern innen rus og psykiatri, med
- 1931 arbeid, fritidstilbud og bolig i samarbeid mellom spesialisthelsetjenesten og kommunen
- 1932 • sikre at alle kommuner har en oppsøkende tjeneste og rådgivningstjeneste for
- 1933 mennesker som vil stoppe sitt rusmisbruk

1934 Fremtidens akuttmedisin: hjelp når du trenger den

1935 Trygghet avhenger av at hjelpen kommer når vi trenger den. Både befolkningen og medisinfaget
 1936 er i endring. Vi blir flere eldre og færre i arbeidsfør alder. Samtidig kommer nye medisiner og
 1937 behandlingsmetoder til, og den teknologiske utviklingen gir oss flere muligheter. Det
 1938 akuttmedisinske tilbudet må speile denne virkeligheten.

1939 Fremtidens akuttmedisin krever at vi bruker ressursene vi har til rådighet på en klokere måte. De
 1940 akuttmedisinske tjenestene må henge sammen. Bedre samarbeid i kommunene, mellom
 1941 kommuner og mellom kommuner og sykehus, er avgjørende for å sikre en akuttberedskap som
 1942 møter vårt behov for trygghet.

1943 For å ruste de akuttmedisinske tjenestene for fremtiden vil Arbeiderpartiet:

- 1944 • øke bruken av lokalmedisinske sentre, distriktsmedisinske sentre og helsehus, og sørge
- 1945 for at samhandlingen med kommunene er god
- 1946 • videreutvikle det desentraliserte utdanningstilbudet i relevante og kritiske helseyrker
- 1947 • gjennomføre en statlig overtakelse av luftambulansen i samarbeid med ideelle aktører
- 1948 • øke bruken av video og annen teknologi i ambulanserbiler og ambulansebåter
- 1949 • styrke legevaktjenesten og redusere vaktbelastningen for fastleger
- 1950 • samlokalisere ambulansebaser og legevakt der det gir mulighet til å bygge sterkere
- 1951 fagmiljø, uten å svekke beredskapen eller øke reisetiden for pasientene

1952 Fødetilbud: trygt å føde i hele landet

1953 Norge er ett av de tryggeste landene i verden å føde i. Samtidig har fødende kvinner og fagmiljø
 1954 over flere år vært bekymret for utviklingen i fødetilbudet. Flere kvinner opplever
 1955 risikosvangerskap, blant annet fordi de er eldre når de føder. Arbeiderpartiet vil styrke
 1956 fødetilbudet ved å styrke bemanningen, satse på følgetjenesten og bedre finansieringen. I dag er

1957 det for lite sammenheng mellom svangerskapsomsorgen, fødetilbudet og barselomsorgen. Vårt
1958 mål er at disse tjenestene skal fungere og oppleves som én tjeneste.

1959 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1960 • at kvinner gjennom graviditet, fødsel og barsel skal oppleve å møte én tjeneste
- 1961 • sikre en finansieringsordning som styrker kvaliteten i tjenesten
- 1962 • øke forskningen på og i føde- og barseltilbudet
- 1963 • utdanne flere jordmødre og øke antallet utdanningsstillinger for jordmødre
- 1964 • styrke barselstilbudet og oppfølgingen i barselstiden, inkludert amnehjelp
- 1965 • videreutvikle det differensierte fødetilbudet i Norge

1966 **Kvinnehelse: fjerne kjønnsforskjeller i helsetjenesten**

1967 Kjønnene har ulik biologi, og dette har betydning for hvordan vi yter gode helsetjenester. Det har
1968 ikke blitt tatt tilstrekkelig hensyn til ulikheter mellom kjønnene, noe som har gitt et dårligere
1969 tilbud for mange kvinner. Det er behov for et helhetlig løft for å sikre at helse- og
1970 omsorgstjenestene får bedre forskning på, og bedre utredning av, behandling og oppfølging av
1971 kvinners helse.

1972 Arbeiderpartiet vil sikre god familieplanlegging og hindre uønskede svangerskap gjennom god
1973 seksualopplysning, tilgjengelig langtidsvirkende prevensjon og en abortlov som sikrer kvinner
1974 retten til å bestemme over egen kropp og eget liv.

1975 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1976 • sikre at ulikhetene mellom kjønn blir vektlagt i all videreutvikling av helsetjenestene
- 1977 • styrke tilgangen på prevensjon, slik at færre opplever uønskede graviditeter
- 1978 • gi bedre behandlingstilbud til kvinner med endometriose og adenomyose, gjennom
1979 faglige anbefalinger til tjenesteutøvere
- 1980 • øke bevilgningen til kvinnehelseforskning og sikre at kjønnsperspektivene ivaretas i all
1981 relevant medisinsk forskning
- 1982 • styrke kompetansen i sykehusene om vulvalidelser
- 1983 • tilgjengeliggjøre flere behandlingsformer for plager knyttet til overgangsalderen
- 1984 • utvikle nasjonale behandlingsretningslinjer for lipødem og lymfødem
- 1985 • forsvare utvidelsen av selvbestemmelsen i abortloven og styrke oppfølgingen av kvinner
1986 som ønsker oppfølging etter abort
- 1987 • sikre at tilgangen til oppfølging etter selvbestemt abort og spontanabort er likeverdig
- 1988 • utrydde livmorhalskreft som sykdom i Norge
- 1989 • øke helsepersonells kompetanse om migrene for på et tidlig stadium å forebygge
1990 utvikling av kronisk migrene, og øke kunnskap om migrene i befolkningen
- 1991 • utvide mammografitilbudet i tråd med EUs nye retningslinjer
- 1992 • styrke minoritetskvinnens helse ved å forbedre tilgangen til helsetjenester, øke
1993 helsekompetansen, sikre tilgang til godkjent tolk og sikre tilpassede helsetilbud

1994 **Menns helse**

1995 Menn lever i gjennomsnitt kortere enn kvinner. De går sjeldnere til legen enn kvinner og oppsøker
1996 i mindre grad lavterskeltilbud og annen helsehjelp. Selv om medisinsk forskning har vært basert
1997 på menn, har ikke helsetjenestene klart å nå ut til menn. Et helse- og omsorgstilbud som senker
1998 terskelen for å ta kontakt, øker mulighetene for at menn får det tilbudet de trenger.

1999 Arbeiderpartiet vil bekjempe de store sosiale og økonomiske helseskillene som finnes blant
2000 menn.

2001 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2002 • gjøre helsetjenester mer tilgjengelige for gutter og menn
- 2003 • redusere dødeligheten av kreft for menn gjennom tidlig diagnostisering, rett behandling
2004 og mer forskning
- 2005 • øke helsepersonells kunnskap om menns helseutfordringer
- 2006 • styrke tilbudene for menn i psykisk helsevern og rusbehandling
- 2007 • sette inn målrettede tiltak for å redusere den høyere selvmordsraten blant menn

2008 **Tannhelse: en likeverdig del av vår felles helsetjeneste**

2009 Arbeiderpartiets mål er å gjøre tannhelse til en likeverdig del av vår felles helsetjeneste.

2010 Befolkningens tannhelse blir stadig bedre. Samtidig påvirker både økonomi og geografi hvem
2011 som bruker tannhelsetjenesten. Vi vet at dårlig tannhelse koster mye. Derfor vil vi redusere
2012 sosiale og geografiske forskjeller i tilgang til tannhelsetjenester. I dag er den private delen av
2013 tannhelsetjenesten den absolutt største. Samme tannhelseproblem kan ofte behandles på ulike
2014 måter og til ulik pris. Universell tilgang til nødvendig tannhelsehjelp skal innføres trinnvis på en
2015 økonomisk bærekraftig måte for samfunnet og slik at man tar hensyn til at ulike
2016 behandlingsoalternativer kan ha ulikt omfang og ulik kostnad.

2017 Arbeiderpartiet har en plan for gradvis å utvide det offentlige ansvaret for tannhelse. De siste fire
2018 årene har Arbeiderpartiet i regjering kuttet prisen på tannhelse for unge opp til 28 år med 75 %. I
2019 den kommende perioden skal vi prioritere det akutte tannhelsetilbudet, nødvendig
2020 tannregulering for barna våre og god oppfølging for våre eldre.

2021 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2022 • utvide det offentlige ansvaret for tannhelsetjenester
- 2023 • prioritere å inkludere akutt tannhelsehjelp i den offentlig finansierte helsetjenesten.
- 2024 • styrke det forebyggende tannhelsearbeidet – herunder tiltak som adresserer
2025 sammenhengen mellom dårlig munn- og tannhelse og generelt dårlig helse, økonomi og
2026 levekår
- 2027 • styrke og forenkle ordningene for refusjon av tannhelseutgifter gjennom folketrygden til
2028 personer med diagnoser som gir dårlig tannhelse
- 2029 • styrke samarbeidet og oppgavefordelingen for helsepersonell, særlig av tannpleiere,
2030 overfor barn og unge, eldre og andre grupper med særskilt behov
- 2031 • integrere tannhelsetjenester i pasientforløp og andre offentlige helsetilbud, herunder
2032 folkehelsearbeid, akutt- og lavterskeltjenester og spesialisthelsetjenester

2033 **En fremtidsrettet fastlegeordning**

2034 Fastlegeordningen er grunnmuren i vår felles helsetjeneste. Arbeiderpartiet skal sørge for en
2035 bærekraftig fastlegeordning som er der for alle, uavhengig av bosted og betalingsevne. Vi vil
2036 styrke ordningen slik at det sikres rekruttering til yrket og stabil legedekning i hele landet.
2037 Fastlegene må få mer tid til dem som trenger dem mest.

2038 For første gang siden 2017 har tallet på personer uten en fast lege gått ned. Det er likevel
2039 nødvendig med flere strukturelle endringer i ordningen. Vi skal sikre gode og stabile
2040 finansieringsordninger, sørge for at flere nyutdannede leger velger allmennlegetjenesten som

2041 karrierevei, og legge til rette for at fastlegene får bruke mer tid på kjerneoppgaver og mindre tid
2042 på administrasjon.

2043 Arbeiderpartiet skal gjennomføre en fastlegereform som ruster allmennlegetjenesten for
2044 fremtiden. Alle skal være sikret én fast lege som kjenner deg som pasient, og som kan følge deg
2045 opp over tid.

2046 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2047 • sørge for bedre oppgavedeling, slik at fastlegenes kompetanse og kapasitet utnyttes
2048 bedre enn i dag
- 2049 • bidra til tverrfaglige fastlegekontor, der flere profesjoner jobber side om side. Det vil
2050 kunne bidra til å fremme kvalitet, effektivitet, rett bruk av kompetanse, arbeidsdeling og
2051 innovasjon.
- 2052 • sørge for god finansiering, og blant annet innføre profesjonsnøytrale takster
- 2053 • redusere byråkrati og rapportering. Fastlegene skal ha mer tid til kjerneoppgaver og bruke
2054 mindre tid på drift og administrasjon.
- 2055 • øke rekrutteringen av leger til fastlegeyrket. Vi vil legge til rette for faste
2056 rekrutteringsstillinger og muligheter for ansettelse i kommunene, og samtidig gi rom for
2057 at fastleger kan drive etter næringsmodellen.
- 2058 • styrke fastlegenes rolle i veiledning og forebygging slik at færre pasienter får behov for
2059 spesialiserte helsetjenester, og styrke samarbeidet mellom fastleger, NAV og
2060 arbeidsgivere for å forebygge utenforskap i arbeidslivet
- 2061 • gjøre tiltak for at fastlegene i større grad vurderer alternativer til sykemelding
- 2062 • sørge for at alle får tilgang til en digital allmennlegetjeneste
- 2063 • integrere fastlegene bedre i den øvrige kommunale helsetjenesten

2064 **Habilitering/rehabilitering**

2065 Vi har alt å vinne på at mennesker som er behandlet for alvorlig sykdom, raskt kommer tilbake i
2066 hverdag og arbeid. Målrettede og kunnskapsbaserte rehabiliteringstilbud kan også redusere
2067 trykket i andre deler av helse- og omsorgstjenestene våre. Det ligger derfor mye god forebygging i
2068 gode rehabiliteringstilbud.

2069 Det er en utfordring at vi vet for lite om hva slags rehabiliteringstilbud som gir god effekt for ulike
2070 pasientgrupper. Derfor må vi øke kunnskapen om både innhold i tilbud, hvem som bruker dem
2071 og hvilke tilbud som gir best effekt for ulike pasientgrupper.

2072 Å være i arbeid er i seg selv helsefremmende. Det er et mål for Arbeiderpartiet å inkludere flere
2073 med helseutfordringer i arbeid og styrke den arbeidsrettede rehabiliteringen.

2074 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2075 • sørge for kunnskapsbaserte habiliterings- og rehabiliteringstilbud
- 2076 • inkludere flere med helseutfordringer i arbeid, styrke arbeidsrettet rehabilitering og bidra
2077 til et bedre arbeidsmiljø gjennom et forsterket samarbeid mellom helsesektoren og
2078 arbeids- og velferdssektoren
- 2079 • etablere en ny modell for tettere samhandling mellom personell fra helsesektoren og
2080 NAV om felles pasientgrupper
- 2081 • sikre gode og forutsigbare overganger mellom rehabilitering på sykehus og hjemme-
2082 habilitering

- 2083 • opprettholde desentraliserte rehabiliteringstilbud gjennom samarbeid mellom store og
- 2084 små sykehus, mellom spesialisthelsetjenesten og kommunene og ved bruk av digitale
- 2085 løsninger
- 2086 • gjøre det mulig for helseregionene å innrette sine fremtidige anbudsprosesser slik at
- 2087 desentraliserte tilbud kan opprettholdes
- 2088 • styrke den arbeidsrettede rehabiliteringen, slik at flere kan stå i jobb og leve gode liv

2089 Digitalisering, innovasjon og teknologi

2090 Ny teknologi gir enorme muligheter for vår felles helsetjeneste. Helse- og omsorgstjenestene må
2091 gjennom store endringer for å sikre et bærekraftig tilbud i årene som kommer. Det blir flere eldre
2092 og pleietrengende, samtidig som veksten i helse- og omsorgspersonell ikke vil øke like mye. For å
2093 sikre at vi fremdeles har en helsetjeneste i verdensklasse, må vi benytte mulighetene som ny
2094 teknologi, innovasjon og digitalisering gir oss.

2095 Digitalisering som gir økt kvalitet i tjenestene, gode brukeropplevelser og er
2096 personellbesparende, gjør vår felles helsetjeneste bedre. Vi vet at store, overgripende prosjekter
2097 utviklet langt fra fagmiljøene ikke er veien å gå. Vi må jobbe stegvis, og løsningene vi velger, må ta
2098 utgangspunkt i helsepersonellens og pasientenes behov. Gode vurderinger av sikkerhet og
2099 personvern skal alltid ligge til grunn når nye løsninger utvikles, tas i bruk og når data skal deles.

2100 Arbeiderpartiet vil:

- 2101 • gjøre det mer attraktivt for norske og internasjonale helsebedrifter å skape
- 2102 arbeidsplasser, og utvikle og produsere helseteknologi, legemidler og medisinsk teknisk
- 2103 utstyr i Norge
- 2104 • at Norge skal bli ledende innen utvikling, produksjon og eksport av banebrytende
- 2105 helseteknologi
- 2106 • styrke partnerskapene mellom næringslivet og offentlig sektor gjennom
- 2107 innovasjonspartnerskap
- 2108 • styrke forskningen på vaksiner, antibiotika og legemidler i Norge
- 2109 • legge til rette for at helsenæringene og sykehusene øker produksjonen av legemidler i
- 2110 Norge
- 2111 • dele opp digitaliseringsprosjekter til mindre prosjekter for å redusere risiko og få en
- 2112 raskere overgang fra prosjekt til drift
- 2113 • bruke norske helsedata til å utvikle nye tjenester, behandlinger og medisinske produkter

2114 Eldre og seniorer

2115 Å være sjef i eget liv er grunnlaget for å føle verdighet og mestring. Alderdommen skal være en tid
2116 preget av livskvalitet og nye muligheter for å utfolde seg i samfunnet og i nærmiljøet.
2117 Arbeiderpartiet vil at flere eldre skal kunne bo og trives hjemme, med hjelp fra flinke fagfolk,
2118 trygghetsteknologi og gode omsorgstilbud.

2119 Det blir flere eldre i Norge. Vi har passert en million alderspensjonister, og for første gang er det
2120 to generasjoner som er pensjonister samtidig. Mange eldre holder seg friske og i god form lenge.
2121 Eldre er ulike, og alderdommen har ulike faser. Arbeiderpartiet skal sikre alle en god og trygg
2122 alderdom. Vi skal legge til rette for seniorer i arbeidslivet, for aktivitet og frihetsteknologi, for en
2123 aldersvennlig boligsektor og helhetlige hjemmetjenester. Alle skal være sikre på å få god pleie og
2124 omsorg når behovet melder seg.

2125 Kvalitet i eldreomsorgen

2126 Det er mye som tyder på at det er for store kvalitetsforskjeller i eldreomsorgen mellom
2127 kommuner i Norge. Arbeiderpartiet mener at alle innbyggere fortjener en trygg alderdom,
2128 uavhengig av bosted og økonomi. Vi vil derfor ta initiativ til et kvalitetsløft i eldreomsorgen over
2129 hele landet.

2130 Arbeiderpartiet vil:

- 2131 • gjennomføre et kvalitetsløft i norsk eldreomsorg for å sikre alle en trygg alderdom og
2132 velferdstjenester av høy kvalitet
- 2133 • forenkle og forbedre de nasjonale kvalitetsindikatorene i et samarbeid med arbeidslivets
2134 parter og gjennom bruk av teknologi som samlet bidrar til å redusere byråkratiet
- 2135 • vurdere nye virkemidler for å støtte kommuner som sliter med å ha god kvalitet i
2136 eldreomsorgen

2137 Aldersvennlige og levende lokalsamfunn

2138 Levende og aldersvennlige lokalsamfunn støtter opp under aktivitet, deltakelse og møte mellom
2139 generasjoner. Tilgang til kulturopplevelser, naturområder og et godt fysisk og sosialt
2140 inkluderende nærmiljø er viktig i et levende lokalsamfunn.

2141 Universell utforming er avgjørende om en skal kunne skape et mer aldersvennlig samfunn og
2142 demensvennlig samfunn. Gjennom universell utforming får alle samme mulighet til å delta fysisk
2143 og sosialt. På denne måten forebygger vi ensomhet og bidrar til god folkehelse og livskvalitet.
2144 Arbeidet må være tverrsektorielt, der innovasjon, kunnskap og erfaringsdeling står sentralt.

2146 Arbeiderpartiet vil:

- 2147 • innføre en nasjonal aktivitetsgaranti for eldre
- 2148 • sikre at alle lokalsamfunn er aldersvennlige og demensvennlige
- 2149 • styrke arbeidet med universell utforming
- 2150 • utvikle lavterskeltjenester for mennesker med demens og deres pårørende
- 2151 • bidra til å utvikle gå- og aktivitetsvennlige nærmiljø
- 2152 • bygge ned digitale barrierer og digitalt utenforskap
- 2153 • styrke eldres muligheter til aktivt å bidra i samfunnet
- 2154 • utvikle og sikre lavterskel møteplasser for sosiale, kulturelle og fysiske aktiviteter
- 2155 • motivere og engasjere eldre til i enda større grad å delta i idretten, kulturlivet og
2156 frivilligheten, både som deltakere og som ressurspersoner
- 2157 • gjeninnføre og videreutvikle Den kulturelle spaserstokken som et nasjonalt prosjekt
- 2158 • styrke samskaping og innovasjon for en mer aldersvennlig samfunnsutvikling
- 2159 • bygge opp om den lokale frivilligheten og legge til rette for et godt samarbeid med
2160 frivillige og ideelle aktører
- 2161 • sikre at alle kommuner har tiltak for å motvirke ensomhet blant eldre

2163

2164 Sykehjem – gode hjem

2165 Sykehjem er både hjem og avgjørende helsetilbud for eldre. Sykehjem skal skape trygghet i
2166 hverdagen for både eldre og pårørende, samtidig som det er gode arbeidsplasser. Kvaliteten i
2167 norske sykehjem skal opp, og det skal jobbes systematisk med både kompetanseheving og

2168 ledelse. Å oppleve valgfrihet i hverdagen krever et bredt tilbud av aktiviteter for eldre. Vi skal
2169 sørge for at nærmiljøet, studiesteder, skoler og barnehager blir en integrert del av sykehjem og
2170 andre botilbud til eldre. Pårørende skal være trygge på tilbudene og involveres i hjelpen som gis,
2171 og de skal ha mulighetene til å gi systematiske tilbakemeldinger. Arbeiderpartiet mener
2172 sykehjem skal være en arena for arbeidsinkludering og et viktig samlingspunkt for nærmiljøet.
2173 Når helse- og omsorgstjenesten står overfor store bemanningsutfordringer, må vi bruke
2174 mulighetene som finnes. Derfor vil vi at flere rekrutteres inn i arbeidslivet gjennom sykehjem og
2175 botilbud til eldre.

2176 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2177 • innføre et systematisk kvalitetsløft i sykehjem
- 2178 • bruke TØRN-metodikken for å løse bemanningsutfordringene i omsorgstjenesten
- 2179 gjennom mer heltid, lavere sykefravær, bedre turnuser og systematisk oppgavedeling i
- 2180 omsorgstjenestene
- 2181 • innføre en aktivitetsgaranti på sykehjem, i samarbeid med frivilligheten og
- 2182 lokalsamfunnet
- 2183 • bredde ut dagens botilbud, slik at helsetilbudet og aktivitetene blir differensiert og
- 2184 tilpasset den enkeltes behov og funksjon
- 2185 • sørge for egne skjermingstilbud for særlig utagerende demenssyke
- 2186 • sikre at eldre med minoritetsbakgrunn får en trygg og inkluderende eldreomsorg som
- 2187 ivaretar kulturelle og språklige behov, spesielt ved demens og andre kognitive
- 2188 utfordringer
- 2189 • rekruttere flere yrkesgrupper inn i sykehjemmene som farmasøyter og vernepleiere
- 2190 • åpne for å kombinere ulike botilbud som tilbys av det offentlige, som kommunale boliger,
- 2191 sykehjem og studentboliger
- 2192 • endre investeringstilskuddet, slik at kommuner får mulighet til å bygge flere typer
- 2193 omsorgsboliger for eldre

2194 **Boliger og boligtilpasning**

2195 Vi har alle et ansvar for å planlegge egen alderdom og egen bosituasjon. Mange eldre klarer fint
2196 selv å skaffe seg egnede boliger for en trygg alderdom, mens andre ikke har de økonomiske
2197 ressursene til å gjøre det. Fellesskapet må ta ansvar for å sikre at også de som ikke har store
2198 formuer, kan bo i egnede boliger for en trygg alderdom. Det må utvikles et variert boligtilbud som
2199 inkluderer det ordinære markedet, offentlige tilbud og mellomløsninger til de to.

2200 De eldre trenger valgmuligheter på boligmarkedet ut fra sine behov. Det trengs en ny giv – fra
2201 staten, fra kommuner og boligbyggelag, fra byggenæring og arkitekter og fra eldre
2202 selv. Kommunen kan i samarbeid med byggenæringen utvikle gode løsninger som også er
2203 gunstige økonomisk.

2204 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2205 • opprette et eget eldreboligprogram i Husbanken og styrke kommunenes rolle og evne til
- 2206 å gi eldre boligrådgivning
- 2207 • bygge boliger og utvikle boformer som er tilpasset behovet for personer med demens
- 2208 • videreutvikle investeringstilskuddet for heldøgnsomsorgsplasser, slik at det kan bygges
- 2209 mer variert og i tråd med behovene i den enkelte kommune
- 2210 • gjøre det enklere for eldre å tilpasse egen bolig

- 2211 • innføre en ordning der alle eldre blir tilbudt et forebyggende hjemmebesøk fra omsorgstjenesten
- 2212
- 2213 • gjennomføre kartlegging av omsorgsbyrden for eldre par som velger å bo hjemme lengst
- 2214 mulig
- 2215 • gjøre ordningen med startlån bedre tilpasset for også å dekke behovene til eldre med lav
- 2216 inntekt

2217 **Kompetanse i tjenestene**

2218 Kompetente ansatte gir gode tjenester. Derfor må det være en prioritet å utvikle kompetanse og
 2219 bruke kompetansen til de ansatte i tjenestene riktig. Arbeiderpartiet vil øke kvalifiseringen av
 2220 ansatte gjennom å sikre flere lære plasser, gjøre det lettere for ufaglærte å ta fagbrev på jobb,
 2221 styrke fagskolene, øke omfanget av praksis i utdanningene og en rekke andre tiltak. God tilgang
 2222 på generalistkompetanse blir viktig fremover. Helsepersonellet må få rom og støtte til å jobbe
 2223 tverrfaglig på tvers av disipliner.

2224 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2225 • øke grunnbemanningen og redusere vikarbruken
- 2226 • utvide programmene Jobbvinner og Menn i helse
- 2227 • styrke kompetansen gjennom gode utdanninger og bidra til kvalifisering av ansatte i
- 2228 omsorgstjenesten gjennom grunn-, videre- og etterutdanning
- 2229 • etablere flere lære plasser innen helse- og sosialfag
- 2230 • øke kvaliteten og kapasiteten på praksis plasser i kommunene
- 2231 • lansere en «verktøykasse» for personsentrert omsorg og miljøbehandling for personer
- 2232 med demens
- 2233 • innføre modeller for faste team i hjemmetjenesten
- 2234 • ta en internasjonal lederrolle i forskningen på Alzheimer, demens og andre nevrologiske
- 2235 sykdommer
- 2236 • styrke ledelseskompetansen i den kommunale helse- og omsorgstjenesten
- 2237 • styrke forskningen på og i de kommunale helse- og omsorgstjenestene
- 2238 • styrke kompetanse om særskilte utfordringer for eldre lhbt+-personer
- 2239 • styrke minoritetskompetansen i eldretjenesten, slik at eldre med minoritetsbakgrunn får
- 2240 likeverdig eldreomsorg
- 2241

2242 **Barnevern: trygg og god omsorg for alle barn**

2243 Alle barn og unge har krav på et godt oppvekstmiljø, og lokalsamfunn som forebygger. Det er
 2244 samfunnets og fellesskapets oppgave å stille opp for dem som sliter ekstra, og deres familier.
 2245 Enslige mindreårige asylsøkere skal motta et godt og likeverdig omsorgstilbud, uavhengig av
 2246 alder.

2247 Barnevernstjenesten har stort gjennomtrekk av ansatte, og sliter med underbemanning flere
 2248 steder. Det er også for mange som ikke har tillit til eller føler det er trygt å oppsøke barnevernet.

2249 Både barnevernet, helsesektoren og justissektoren kan ha ansvar for tiltak rettet mot barn med
 2250 store og sammensatte behov. Ansvarsdelingen mellom de ulike sektorene kan ofte være uklar,
 2251 og noen av disse barna erfarer at systemet svikter når de trenger det mest.

2252 For å lykkes med å gi hvert barn den hjelpen det trenger, må vi legge til rette for et godt
2253 samarbeid mellom kommune, barnehage, skole, helsetjeneste, politi og arbeidsliv. Ethvert barn
2254 og enhver familie som trenger hjelp fra barnevernet, er unike. Arbeiderpartiet mener at barnevern
2255 ikke er egnet for stykkpris, anbud og konkurranse, men skal skje i offentlig og ideell regi.

2256 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2257 • utvikle og styrke et barnevern med høy tillit, og med barns beste som det førende
2258 prinsippet
- 2259 • fortsatt styrke det offentlige og ideelle tilbud i barnevernet, og gjøre barnevernet mer
2260 stabilt og forutsigbart ved å redusere bruken av anbud
- 2261 • forsterke kvaliteten i barnevernet
- 2262 • bidra til å sikre at det kommunale barnevernet er en attraktiv arbeidsplass for flere
- 2263 • overføre helseansvaret for barn som bor på barnevernsinstitusjon, fra barnevernet til
2264 helsevesenet
- 2265 • sikre at alle instanser som jobber med et barn, har felles informasjonsgrunnlag, og at
2266 taushetsplikten ikke skal hindre avvergingsplikten eller nødvendig samhandling
2267 mellom tjenester som barnevern, politi, helsetjenesten og skole
- 2268 • etablere tydeligere ansvars plassering og forpliktende samarbeid på tvers av sektorer,
2269 stat og kommune
- 2270 • sikre et institusjonstilbud med tilstrekkelig og kompetent bemanning, som er
2271 tilpasset det enkelte barn og i størst mulig grad hindrer at barn må flytte mellom ulike
2272 institusjoner
- 2273 • at ansatte i barnevernet som jobber med minoriteter, må få kompetanse i kulturen til
2274 gruppene de skal jobbe med
- 2275 • gradvis utvide barnevernets omsorgsansvar for enslige mindreårige asylsøkere, i
2276 samsvar med barnevernets kapasitet til å gi god omsorg til denne gruppen.
- 2277 • styrke etteradopsjonstilbudet for adopterte og deres familier, i både kommunal og
2278 statlig regi
- 2279 • styrke innsatsen for å skaffe flere fosterhjem i nærmiljø, familie og nettverk, og blant
2280 minoritetsmiljøer
- 2281 • gi forutsigbare, trygge rammer og styrkede rettigheter til fosterhjemmene. Dette skal
2282 bidra til økt stabilitet, færre flyttinger og gode oppvekstvilkår for fosterbarna.
- 2283 • styrke tilbudet om ettervern og oppfølging for ungdom som har vært under
2284 barnevernets omsorg, for å hjelpe dem med overgangen til voksenlivet

2286

2287 Del 3: Trygghet i urolige tider

2288 Justis og beredskap: trygghet, nærhet og rettferdighet

2289 I Norge har vi en sterk rettsstat, en lang tradisjon for fellesskapsløsninger og offentlige etater
2290 som skaper trygghet og er til stede nært folk. Alle i Norge skal føle seg trygge, uansett hvor de bor
2291 og hvilken bakgrunn de har.

2292 Arbeiderpartiet vil bekjempe kriminalitet, og årsakene til kriminalitet. Vi vil gjennomføre en
2293 politikk for å forebygge bedre, oppklare mer, reagere raskere og rehabilitere bedre.

2294 Politiet: en viktig del av vår trygghet

2295 Politiet skal være til stede i folks hverdag både fysisk og på nett, for å sikre og hjelpe alle. Vi skal
2296 ha et nært og synlig politi med et sterkt sivilt preg. Tillit er grunnmuren i et motstandsdyktig
2297 samfunn. For å speile en stadig mer mangfoldig befolkning må politiet sikre mangfold i
2298 utdanning og rekruttering, blant annet i form av språklig og kulturell kompetanse.

2299 Politiet har stått i en krevende ressursituasjon over tid, og har manglet kapasitet til å håndtere
2300 alle oppgaver.

2301 For Arbeiderpartiet er det viktig at politiet har de rammebetingelsene som er nødvendige for å
2302 løse hele sitt samfunnsoppdrag, og være til stede i lokalsamfunn i hele landet. Vi vil forebygge og
2303 bekjempe kriminalitet i hele landet, ha flere operative politifolk i og rundt storbyene, og sikre
2304 fortsatt høy tillit til politiet. Politiet må ha gode digitale hjelpemidler og en god kultur for
2305 samarbeid internt og med andre, som offentlige etater og kommuner.

2306 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2307 • dimensjonere politiutdanningen bedre etter behovene i politiet, og sørge for at
2308 nyutdannede politifolk har gode jobbmuligheter etter endt studie
- 2309 • utvikle politiets lokale forankring, øke grunnbemanningen og styrke viktige fagmiljøer
2310 for kriminalitetsbekjempelse i hele landet
- 2311 • sikre mangfold i utdanning og rekruttering og øke den kulturelle kompetansen i
2312 politiet for å styrke det tillitsskapende arbeidet og hindre diskriminering
- 2313 • fortsette vår satsing på etterforskere og påtalemyndigheten i politiet
- 2314 • fortsette arbeidet med kultur og ledelse, og redusere detaljstyring
- 2315 • nedsette et nytt politiroллеutvalg for å kunne utvikle politirollen mer i takt med dagens
2316 og fremtidens behov
- 2317 • forsterke den nasjonale satsingen på kriminalitetsområder som krever
2318 spisskompetanse
- 2319 • beholde Utrykningspolitiet som særorgan i politiet
- 2320 • satse på digitalisering av politiet
- 2321 • utvide reglene for nødvendig skjerming av utsatte politifolk

2322 Barne- og ungdomskriminalitet: trygghet for barn og unge

2323 Barn og ungdom som vokser opp i Norge, skal være trygge fra vold og kriminelle handlinger, og
2324 ikke miste muligheten til et godt liv ved selv å havne i kriminelle miljøer.

2325 De siste årene har et økende antall barn og unge under 18 år begått lovbrudd. Særlig i de store
2326 byene øker problemer med ungdom som begår gjentatt eller alvorlig kriminalitet. Disse har ofte

2327 store og sammensatte utfordringer, og ansvaret for å hjelpe dem er delt mellom politi, barnevern
2328 og helsesektoren. Barnevernet skal kunne tilby omsorg og behandling på institusjon til barn og
2329 unge som begår alvorlige eller gjentatte lovbrudd. Samtidig kan det i noen tilfeller være krevende
2330 å gi unge som begår alvorlig kriminalitet som overgrep, vold og gjengkriminalitet, gode nok
2331 rammer i en barnevernsinstitusjon. Ansvarsdelingen er ofte uklar, og verktøyene de kan bruke,
2332 strekker ikke til. Slik systemet er i dag, klarer ikke storsamfunnet å gi disse god nok hjelp,
2333 oppfølging og beskyttelse.

2334 Samtidig som barn og ungdom som utøver kriminalitet skal få hjelp og oppfølging til å endre
2335 adferd, må vi også beskytte resten av samfunnet mot den utryggheten denne kriminaliteten
2336 representerer. Ingen skal føle seg utrygge fordi noen få ungdommer får dominere nærmiljøet
2337 med trusler, ran og vold.

2338 Hvis foreldrene ikke klarer å sette grenser, må samfunnet gjøre det. Vi skal hjelpe de unge
2339 lovbrysterne å bryte mønsteret. Reaksjonene som møter barn og unge som begår lovbrudd, må
2340 være raske, tydelige og rehabiliterende.

2341 Arbeiderpartiet vil styrke innsatsen mot ungdomskriminalitet. Vi vil ha nye tiltak og bedre
2342 samarbeid mellom sektorer for å hindre at ungdommen havner i kriminelle miljøer.
2343 Taushetsplikten skal ikke være til hinder for avvergingsplikten eller nødvendig samhandling
2344 mellom tjenester som barnevern, politi, helsetjeneste og skole.

2345 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2346 • innføre et straffebud i straffeloven for den som bruker mindreårige til å utføre en
2347 kriminell handling
- 2348 • sammen med relevante fagmiljøer utvikle nye verktøy for å håndtere de yngste
2349 lovbrysterne, som ivaretar både hensynet til barnets beste og til å gjøre samfunnet
2350 vårt tryggere
- 2351 • etablere et program etter modell av det danske prosjektet «Aktive drenge», hvor man
2352 har personer som 24 timer i døgnet følger opp de mest sårbare ungdommene
- 2353 • følge opp unge som har sonet sin straff fra første dag med bosted, kontaktpunkt,
2354 aktiviseringsstilbud og annen støtte
- 2355 • tilby Exit-programmer for å komme ut av gjenger, og gi bedre muligheter for å bryte
2356 permanent ut av det kriminelle miljøet
- 2357 • tilby familier med ungdom som begår alvorlig eller gjentatt kriminalitet, å flytte til et
2358 annet sted i landet hvis de ønsker dette
- 2359 • sikre at politiet har ressurser, og at politiets virkemidler brukes godt, for å bekjempe
2360 salg av ulovlige rusmidler, særlig på steder unge oppholder seg
- 2361 • sikre at alle instanser som jobber med et barn, har felles informasjonsgrunnlag, og at
2362 taushetsplikten ikke skal hindre avvergingsplikten eller nødvendig samhandling
2363 mellom tjenester som barnevern, politi, helsetjenesten og skole, for å forhindre at ny
2364 kriminalitet blir begått
- 2365 • sammen med barnevernet, politiet, skolene og kommunene utvikle tiltak rettet mot
2366 elever som står bak alvorlige volds- og trusselhendelser, og samtidig utgjør en
2367 betydelig sikkerhetstrussel for medelever og ansatte
- 2368 • styrke og utvide ungdomsenhetene i kriminalomsorgen med flere plasser og ansatte
- 2369 • forsterke arbeidet med hurtigdomstol for unge som begår kriminalitet
- 2370 • etablere flere mindre og tilrettelagte enheter for unge voksne mellom 18 og 24 år, for
2371 å bygge en overgang mellom ungdomsenhetene og ordinære fengsler

- 2372 • styrke tiltak overfor foresatte, både til dem som utsettes for, og til dem som utøver,
- 2373 vold, trusler og kriminalitet
- 2374 • sikre rask behandling i domstolen og rask iverksettelse av reaksjoner i saker hvor
- 2375 mindreårige har begått kriminalitet
- 2376 • styrke kapasiteten og vurdere utvidelse av ansvarsområdet for barnehusene til å
- 2377 avhøre og følge opp barn som er mistenkt for alvorlig kriminalitet

2378 Organisert kriminalitet: styrke kampen mot de kriminelle nettverkene

2379 Norge skal være et land hvor useriøse og kriminelle aktører ikke ønsker å etablere seg, og hvor

2380 sjansen for å lykkes med kriminell virksomhet er liten. Vi skal ha kontroll på våre grenser.

2381 De siste årene har kriminelle nettverk blitt stadig bedre organisert og grenseoverskridende. Den

2382 rå, organiserte kriminaliteten er en trussel mot vårt åpne samfunn. Nettverkene opererer ofte i

2383 en lang verdikjede som strekker seg fra sårbare ungdommer som rekrutteres til gjenger her i

2384 Norge, til hjernen bak nettverket som ofte styrer det hele fra utlandet. Etterforskning og

2385 straffeforfølgning av organisert kriminalitet er ressurskrevende.

2386 Arbeiderpartiet vil bekjempe organisert kriminalitet gjennom nye arbeidsmetoder og tettere

2387 samarbeid internasjonalt og nasjonalt. Vi skal legge til rette for et sømløst samarbeid mellom

2388 politi og andre aktører, slik at sjansene for å bli tatt og påført strenge straffer er store.

2389 Arbeiderpartiet vil:

- 2390 • styrke Norges internasjonale innsats mot organisert kriminalitet
- 2391 • øke politiets midler til å bekjempe organisert kriminalitet på alle nivåer
- 2392 • utarbeide nye bestemmelser om rask inndragning av økonomisk utbytte fra kriminell
- 2393 virksomhet
- 2394 • sikre at det bygges opp en permanent konsentrert innsats mot kriminelle gjenger i
- 2395 alle berørte politidistrikter
- 2396 • styrke samarbeidet mellom PST, Kripos, Økokrim og politidistrikter
- 2397 • styrke samarbeidet mellom politi, NAV, Skatteetaten og Tolletaten
- 2398 • styrke det internasjonale politisamarbeidet, spesielt i Norden og Europa
- 2399 • fortsette å styrke Tolletaten, spesielt i de største havnene og de mest trafikkerte
- 2400 grenseovergangene
- 2401 • at gjengenes våpenbruk skal få strengere konsekvenser, og at det innføres strengere
- 2402 straffer mot gjengvold
- 2403 • ha hurtigspor for utvisning av dømte gjengkriminelle
- 2404 • forsterke den nasjonale satsingen på kriminalitetsområder som krever
- 2405 spisskompetanse, som økonomisk kriminalitet og arbeidslivskriminalitet
- 2406 • videreutvikle den direkte tilgangen til utveksling fra forskjellige lands politidatabaser
- 2407 med DNA- og fingeravtrykkregistre for kriminalitetsbekjempelse
- 2408 • styrke arbeidet mot menneskehandel og sikre at ofre for menneskehandel får bli i
- 2409 landet når de bistår politiet med å avdekke hallikvirksomhet og bakmenn
- 2410 • innføre kontaktforbud som hindrer dømte gjengkriminelle i å opprettholde kontakt
- 2411 med andre medlemmer av samme kriminelle nettverk
- 2412 • innføre langvarige oppholdsforbud for dømte gjengmedlemmer, slik at de ikke lenger
- 2413 kan operere i områder de har preget med kriminalitet

2414 Vold i nære relasjoner, negativ sosial kontroll og æresvold

2415 Retten til å leve et liv uten vold er en grunnleggende menneskerettighet.

2416 Vold og overgrep mot barn, og vold i nære relasjoner, er alvorlig kriminalitet. I tillegg er det et
2417 stort samfunns- og folkehelseproblem. Volden skaper utrygghet, kan gi helseutfordringer og
2418 begrenser den enkeltes velferd og livsutfoldelse. I ytterste konsekvens fører volden til tap av liv.

2419 Æresvold og negativ sosial kontroll er utbredt i noen miljøer. Mange unge vokser opp i et
2420 kontrollregime i egen familie som frarøver dem frihet og kontroll over eget liv. Flere vegrer seg for
2421 å ta kontakt med hjelpeapparatet, fordi de ikke ønsker at egen familie skal straffes, eller fordi de
2422 ikke er trygge på at de selv vil få god nok beskyttelse.

2423 Arbeiderpartiet vil trappe opp kampen mot alle former for vold i nære relasjoner, og sikre at alle
2424 som bor i Norge kan leve frie liv.

2425 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2426 • videreutvikle opptrappingsplanen mot vold og overgrep mot barn og vold i nære
2427 relasjoner
- 2428 • styrke fagmiljøene ved barnehusene, utvide tilbudet og vurdere opprettelse av nye
2429 barnehus-satellitter.
- 2430 • sikre bedre forebygging og et godt støtteapparat for å redusere og forhindre vold og
2431 overgrep
- 2432 • vurdere å innføre en generell avvergingsplikt, etter dansk modell
- 2433 • styrke krisesentrenes rolle i kommunens forebyggende arbeid mot vold i nære relasjoner
- 2434 • fortsette å arbeide for økt bruk av omvendt voldsalarm
- 2435 • styrke kompetansemiljøer på æresvold og negativ sosial kontroll i politiet, skoler og
2436 andre tjenester som møter personer som kan være utsatt for dette
- 2437 • sikre at personer som har en familiegjenforeningstillatelse i Norge, men hvor samlivet er
2438 opphørt på grunn av mishandling, får mulighet til oppholdstillatelse på selvstendig
2439 grunnlag
- 2440 • endre straffeloven for å styrke rettsvernet for personer som blir utsatt for negativ sosial
2441 kontroll og æresrelatert vold, herunder:
 - 2442 ○ at æresmotiv skal være et straffeskjerpende moment i straffeloven
 - 2443 ○ utvide personkretsen i straffelovens bestemmelse om mishandling i nære
2444 relasjoner til å gjelde gjerningspersoner i fornærmedes storfamilie
 - 2445 ○ tydeliggjøre at psykisk vold og negativ sosial kontroll kan inngå i et
2446 mishandlingsregime
 - 2447 ○ at det skal anses som skjerpende dersom mishandling er begått av flere i
2448 fellesskap
 - 2449 ○ at tvangsekteskap og barneekteskap kan anses som unyttelsesformål ved
2450 menneskehandel
 - 2451 ○ øke strafferammen for inngåelse av barneekteskap
 - 2452 ○ innføre ny straffebestemmelse om ufrivillige og skadelige utenlandsopphold for
2453 barn
- 2454 • styrke støtte- og hjelpeapparatet rundt unge som ber om hjelp, slik at de har bistand i
2455 lengre tid etter et eventuelt brudd med familien
- 2456 • gjøre det lettere for unge som er utsatt for æresrelatert vold å få hjelp og beskyttelse, selv
2457 om de ikke ønsker å straffeforfølge egen familie

- 2458 • ha statistikkføring i politiet på æresrelatert kriminalitet, for å få bedre oversikt over
- 2459 omfanget
- 2460 • utvikle og støtte flere foreldrerettede tiltak mot æresvold, sosial kontroll og omsorgssvikt
- 2461 • sikre bedre koordinering, informasjonsutveksling og samhandling mellom kommunale
- 2462 hjelpetjenester
- 2463 • sikre bedre oppfølging ved retur til Norge, og få på plass en permanent ordning med bo-
- 2464 og støttetilbud som ivaretar denne gruppen bedre enn i dag
- 2465 • heve kompetansen om ufrivillige utenlandsopphold i barnevern, politi, skole, NAV og
- 2466 helsetjenester, og styrke koordineringen mellom aktørene
- 2467 • styrke integreringsrådgiverordningen ved ambassadene

2468 Forebygging: bekjempe årsakene til kriminalitet

2469 Forebygging av kriminalitet handler om å arbeide for trygge lokalsamfunn der barn og unge er
2470 inkludert, føler tilhørighet og kjenner at de har muligheter.

2471 Årsakene til at barn og unge faller ut i kriminalitet, er sammensatte, men handler svært ofte om
2472 mangel på tilknytning til trygge inkluderende fellesskap, oppvekst og levekår. Sosial ulikhet og
2473 utenforskap skaper grobunn for kriminalitet, og kriminalitetsutfordringer reduserer mulighetene
2474 for sosial mobilitet. Politiet og kommunene er avhengig av tillit for å kunne drive forebygging
2475 blant ungdom.

2476 Forebygging av kriminalitet og hindring av rekruttering til kriminelle miljøer starter allerede i
2477 barnehagen. Følelsen av inkludering og tilhørighet er avgjørende for å beskytte barn og unge.
2478 Arbeiderpartiet vil satse på brede tiltak som utjevner sosiale og geografiske forskjeller, med
2479 særlig fokus på levekårsutsatte områder. Vi skal sikre gode barnehager, en skole med muligheter
2480 for alle, trygge nabolag, meningsfulle fritidsaktiviteter og jobbmuligheter. I tillegg skal vi prioritere
2481 målrettede forebyggende tiltak som støtter dem som trenger det.

2482 Arbeiderpartiet vil opprettholde forbud mot narkotiske stoffer for å begrense tilgjengelighet og
2483 hindre sosial aksept for bruk og salg.

2484 Arbeiderpartiet vil:

- 2485 • sikre at alle kommuner har oppsøkende forebyggende- og avdekkende tjenester rettet
- 2486 mot barn og unge
- 2487 • styrke SLT-modellen for samordning av det forebyggende arbeidet mellom politi,
- 2488 kommune, frivillighet og andre partnere
- 2489 • støtte opp under lokale initiativ som tilbyr sommerjobber og deltidsjobber til ungdom
- 2490 • styrke bruken av jobbprogram og arbeidsmarkedstiltak for å styrke det oppsøkende
- 2491 arbeidet, og bidra til at flere unge får relevant arbeidserfaring og kompetanse
- 2492 • sikre gode fritidsarenaer for barn og unge
- 2493 • at skoler i levekårsutsatte områder skal ha et miljøteam på skolen
- 2494 • sikre at flere får muligheten til å delta i idrettsaktiviteter gjennom å bygge flere
- 2495 idrettsanlegg, og sikre idrettslag gode rammebetingelser for å inkludere flere
- 2496 • styrke samarbeidet mellom skolen, foreldre, miljøteam i kommunen og politiet for tidlig
- 2497 forebygging
- 2498 • implementere et nasjonalt rusforebyggende program for barn og unge og et
- 2499 foreldrestøtteprogram

- 2500 • sikre lavterskeltilbud til foreldre som står i vanskelige situasjoner
- 2501 • sikre tidligere hjelp til barn som selv har vært utsatt for vold og omsorgssvikt
- 2502 • sikre at alle har tilgang til kunnskapsbaserte lavterskeltilbud innen psykisk helse og rus

2503 Økonomisk kriminalitet: det skal aldri lønne seg å være kriminell

2504 Et samfunn fritt for økonomisk kriminalitet fremmer økonomisk vekst, stabilitet, økt tillit og
2505 rettferdighet. Det å bekjempe økonomisk kriminalitet kan også bidra til at andre alvorlige former
2506 for kriminalitet forebygges, slik som organisert kriminalitet og finansiering av terror.

2507 Sammenhengen mellom økonomisk kriminalitet og annen profittmotivert og organisert
2508 kriminalitet er sterk, og kriminelle grenseoverskridende organisasjoner bruker dette taktisk i sin
2509 organisasjonsoppbygging. Svart arbeid og unndragelse av skatter og avgifter koster det norske
2510 samfunnet enorme summer hvert år.

2511 Arbeiderpartiet vil ha en mer effektiv bekjempelse av økonomisk kriminalitet som bidrar til at
2512 flere lovbrytere blir tatt, og som sikrer tillit og troverdighet til myndigheter, finansinstitusjoner og
2513 bedrifter.

2514 Arbeiderpartiet vil:

- 2515 • styrke Økokrim og eksisterende fagmiljø i politidistriktene
- 2516 • sørge for at Økokrim får bedre forutsetninger for å håndtere mistenkelige transaksjoner
- 2517 • følge opp erfaringene med å innføre sivilrettslig inndragning av økonomiske verdier, for å
2518 effektivisere inndragning av utbytte fra kriminalitet
- 2519 • sørge for at politiet får bedre mulighet til å stanse pågående lovbrudd i arbeidslivet
- 2520 • øke kontrollinnsatsen på grensen og langs veiene, for å forhindre useriøse og
2521 trafikkfarlige transportører
- 2522 • forbedre tverretattlig samarbeid om kriminalitetsbekjempelse
- 2523 • styrke samarbeidet mellom de ulike etatene som er involvert i bekjempelsen av
2524 økonomisk kriminalitet, herunder fortsette styrkingen av A-krimsentrene
- 2525 • prioritere arbeidet med å avdekke lønnsstyveri
- 2526 • opprette særskilte studier innen etterforskning av økonomisk kriminalitet, herunder
2527 arbeidslivskriminalitet med særlig fokus på lønnsstyveri

2528 Cyberkriminalitet: nye utfordringer krever nye løsninger

2529 Kriminalitet på nett er økende, og organisert kriminalitet tar i bruk digitale virkemidler som en del
2530 av sin virksomhet i langt større grad enn tidligere. Grenseoverskridende kriminalitet er enklere i
2531 et digitalt samfunn. Vi trenger reguleringer og lover som sikrer at vi har kontroll.

2532 Arbeiderpartiet vil bekjempe de destruktive aktørene i det digitale rommet. Dette krever andre
2533 former for samarbeid mellom myndigheter og etater i andre land, både når det gjelder
2534 informasjonsutveksling, etterforskningssamarbeid, bevissikring og nye typer
2535 inndragningsmetoder. Vi skal sikre best mulig kapasitet på vår digitale sikkerhet, og følge opp
2536 med lovgivning som er tilpasset utviklingen.

2537 Arbeiderpartiet vil:

- 2538 • sikre at politiet og aktuelle særorgan har de verktøy og den kompetansen de trenger for å
2539 sikre folk mot cyberkriminalitet og beskytte barn mot overgrep på nett

- 2540 • sette inn tiltak mot nye former for manipulering av den demokratiske debatten og valg i
- 2541 Norge
- 2542 • sikre ansvarlig bruk og kartlegge risikoområder der dagens teknologinøytrale lovverk ikke
- 2543 strekker til
- 2544 • initiere og inngå internasjonalt samarbeid for å påvirke global og nasjonal
- 2545 samfunnsutvikling vi ikke har virkemidler til å styre fra Norge
- 2546 • videreutvikle samarbeidet for å dele tekniske løsninger og infrastruktur for økt
- 2547 motstandsdyktighet og robusthet, på tvers av grensene mellom våre nordiske naboland
- 2548 • styrke sikkerheten innen ekom, ved å utvikle en egen langtidsplan for utbygging av den
- 2549 digitale grunnmuren

2550 Kriminalomsorgen: veien ut av kriminalitet

2551 Gode soningsforhold med gode muligheter for opplæring og utdanning er en forutsetning for at
2552 straffedømte kan vende tilbake til et liv uten kriminalitet.

2553 Et grunnleggende prinsipp er at straffedømte er dømt til frihetsberøvelse, ikke til dårlige
2554 soningsforhold. Store strukturendringer og omorganiseringer er ikke alene løsningen på de
2555 utfordringene kriminalomsorgen står overfor.

2556 Arbeiderpartiet vil fortsette arbeidet med å gjenreise norsk kriminalomsorg. Vi vil ha straff som
2557 virker og en kriminalomsorg som rehabiliterer, og vi vil sørge for at vi har nok ansatte til å sikre
2558 gode soningsforhold. Trygghet for de ansatte i kriminalomsorgen gir trygghet for samfunnet. Når
2559 de ansatte er godt rustet, trygge og ivaretatt, øker deres evne til å gjennomføre rehabilitering og
2560 legge til rette for et kriminalitetsfritt liv.

2561 Økt bemanning er en forutsetning for at kriminalomsorgen kan følge opp de politiske målene
2562 som er satt for innholdet i soningen, gjenreise programvirksomheten i fengslene og redusere
2563 bruken av innlåsing og isolasjon. Soning bør skje i nærheten av straffedømtes sosiale, familiære
2564 og arbeidsrelaterte nettverk.

2565 2566 2567 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2568 • styrke bemanningen i kriminalomsorgen for å sikre trygghet og stabilitet for både ansatte
- 2569 og innsatte
- 2570 • sørge for å ha tilstrekkelig soningskapasitet på både høy og lav sikkerhet
- 2571 • utvide og styrke ungdomsenhetene for å hindre at barn under 18 år fengsles i ordinære
- 2572 fengsler
- 2573 • bedre overgangen til ordinære fengsler etter fylte 18 år
- 2574 • at kvinner skal ha fullverdig og likeverdig straffegjennomføring som menn
- 2575 • styrke utdanningsmulighetene i fengslene og sørge for at innsatte tilbys relevant
- 2576 utdanning for dagens arbeidsliv
- 2577 • videreutvikle lavsikkerhetsfengsler som en viktig del av det rehabiliterende arbeidet
- 2578 • styrke friomsorgen
- 2579 • etablere flere overgangsboliger
- 2580 • styrke rusmestringstilbud og psykisk helsehjelp for innsatte, i tett samarbeid med
- 2581 helsetjenesten
- 2582 • sikre at domfelte på elektronisk kontroll gis et rehabiliterende tilbud

- 2583 • sikre og styrke ordningen med sikkerhetshjem for domfelte med alvorlige og langvarige
2584 psykiske lidelser. Sikkerhetshjemmene skal være et samarbeid mellom
2585 kriminalomsorgen og helseforetakene.
- 2586 • etablere et løp for innsatte i overgangen fra soning til frihet i et samarbeid mellom
2587 kriminalomsorgen, kommune, NAV og frivilligheten for å hindre tilbakefall til ny
2588 kriminalitet
- 2589 • sikre at soningsforholdene er i tråd med menneskerettighetene, redusere bruken av
2590 isolasjon og motarbeide radikaliserings av innsatte

2591 Domstolene: rettferdig straff som virker

2592 Kriminelle handlinger skal straffes rettferdig, raskt og effektivt. Domstolenes uavhengige rolle
2593 som den tredje statsmakt må vernes. Domstolene skal ha en forutsigbar og bærekraftig
2594 finansiering, slik at de settes i stand til å løse sine oppgaver med høy kvalitet og innen rimelig tid.

2595 Arbeiderpartiet vil ha en effektiv straffesakskjede som er tilgjengelig for folk, og som henger
2596 sammen. For at dette skal bli likt for alle, må vi sørge for like god finansiering over hele landet og
2597 ha en desentralisert domstolstruktur. Det er viktig at alle domstoler ivaretar sikkerheten til
2598 personer som oppholder seg der, at domstolene er tilgjengelige, og at datasikkerheten til enhver
2599 tid er ivarettatt.

2600 Arbeiderpartiet vil:

- 2601 • fortsette digitaliseringen av domstolene og legge til rette for at flere saker kan løses
2602 gjennom mekling
- 2603 • legge til rette for bedre samarbeid mellom domstolene
- 2604 • redusere den økonomiske risikoen det innebærer å få avgjort en sak av domstolene
- 2605 • styrke de frivillige rettshjelpstilbudene
- 2606 • etablere en ny rettshjelpsmodell som sikrer at flere utsatte grupper får rettshjelp, og tilby
2607 rettshjelpsveiledning til folk over hele landet i nærtjenestesentre
- 2608 • digitalisere forliksrådene, slik at møter i forliksrådene kan avholdes som fjernmøter på lik
2609 linje med i domstolene

2610 Samfunnssikkerhet og beredskap: vår felles trygghet

2611 Norge skal være et land hvor alle kan føle trygghet for liv og helse. Dette er og skal være statens
2612 aller viktigste oppgave. Det norske samfunnet er preget av at vi har høy tillit både til hverandre og
2613 til myndighetene. Sammen med en sterk offentlig sektor og gode velferdstjenester i hele landet
2614 skaper dette et godt grunnlag for samarbeid, effektiv respons og kollektiv handling i
2615 krisesituasjoner.

2616 Samfunnssikkerhetsutfordringene Norge står overfor, er mangfoldige og sammensatte. Det
2617 totale trusselbildet inkluderer blant annet en mer ustabil sikkerhetspolitisk situasjon,
2618 klimaendringer, pandemier og helsekriser, digital sårbarhet og terrorisme. Dette skaper et økt
2619 behov for å se trusler og beredskap i sammenheng.

2620 Et sterkt forsvar og sivile beredskapsaktører som politi, brann- og redningstjeneste, Sivilforsvaret
2621 og helsetjenesten er viktig for å ha beredskap for store alvorlige hendelser, samtidig som
2622 næringsaktører og frivilligheten spiller en avgjørende rolle for den nære beredskapen rundt om i
2623 landet. Ved skogbrann, naturkatastrofer og ulykker er frivillige organisasjoner ofte først på

- 2624 stedet. Den frivillige redningsberedskapen frigir også kapasitet hos de ordinære
2625 beredskapsaktørene.
- 2626 Vårt lands evne til å brødfø oss selv med utgangspunkt i egne ressurser og produksjon er
2627 vesentlig for vår beredskap, verdiskaping og motstandskraft i ulike situasjoner. Derfor er det også
2628 viktig at vi når målet om 50 % selvforsyning innen 2030.
- 2629 Den beste beredskapen er å forebygge at uønskede hendelser oppstår. Arbeiderpartiet vil satse
2630 på mer og flere beredskapsressurser som fungerer i både fredstid og krig.
- 2631 Arbeiderpartiet mener at de ulike delene av samfunnsberedskapen må henge bedre sammen.
2632 Styrking av den sivile beredskapen bidrar til å beskytte samfunnet, øke samfunnets evne til å
2633 respondere på kriser og fremme samfunnets motstandsdyktighet og engasjement. Politiets
2634 behov bør ses på over flere år og i sammenheng med andre beredskapsetater, slik at kapasiteten
2635 er riktig dimensjonert i forhold til hverandre. Derfor vil Arbeiderpartiet starte arbeidet med en
2636 langtidsplan for den sivile beredskapen.
- 2637 **Arbeiderpartiet vil:**
- 2638 • etablere en gjennomgående rådsstruktur, med beredskapsråd nasjonalt, regionalt og
2639 lokalt
 - 2640 • følge opp innspillene fra Totalberedskapskommisjonen
 - 2641 • legge til rette for flere regionale øvings- og beredskapssentere, for samtrening og
2642 kompetansebygging mellom nød- og beredskapsetatene og de frivillige organisasjonene
 - 2643 • ha styrket beredskapskompetanse i hele samfunnet, og utvikle tydeligere råd til
2644 befolkningen om egenberedskap
 - 2645 • at alle kommuner skal være tilknyttet et lokalt beredskapsråd, og at frivilligheten er
2646 representert i beredskapsrådene
 - 2647 • styrke forsyningssikkerheten
 - 2648 • etablere et eget råd for drikkevannsberedskap
 - 2649 • tydeliggjøre hvilke forebyggende og beredskapsmessige oppgaver brann- og
2650 redningsvesenet skal håndtere
 - 2651 • utarbeide egen risiko-, sårbarhets- og beredskapsanalyse for transport og styrket
2652 koordinering av sikring av havner
 - 2653 • jobbe for målrettet og kunnskapsbasert forebygging av brann, og ha nullvisjon om antall
2654 skadde i branner
 - 2655 • styrke arbeidet med helserisiko og helseeffekter for ansatte i brann og redning
 - 2656 • sikre at frivillige beredskapsorganisasjoner har gode og forutsigbare rammevilkår og
2657 støtteordninger, og styrke den frivillige redningstjenesten
 - 2658 • styrke den frivillige beredskapen og vurdere å innføre avgiftsfritak for innkjøp av kjøretøy
2659 og utstyr som frivillige organisasjoner benytter i redningstjenesten
 - 2660 • at staten på sikt skal ta kostnadene og ansvaret for drift av nødnettet for alle frivillige
2661 organisasjoner
 - 2662 • videreutvikle et felles digitalt aksjonsverktøy som kan benyttes av beredskapsaktørene
 - 2663 • sikre at politi, statsforvalter og kommuner inkluderer frivillige organisasjoner i
2664 beredskapsplaner, samt sørge for at disse deltar på felles øvelser
 - 2665 • starte arbeidet med en langtidsplan for den sivile beredskapen
 - 2666 • legge planer for å øke selvforsyningsgraden basert på norske råvarer
 - 2667 • sikre nødvendige lagre av matkorn og andre kritiske innsatsfaktorer til matproduksjon

2668

2669 Innvandring og integrering

2670 En rettferdig og bærekraftig innvandringspolitikk

2671 Innvandring har gjort Norge til et mer mangfoldig samfunn. Arbeiderpartiet ser på dette
2672 mangfoldet som en styrke, og det er bra at Norge er et land rikt på mangfold. Velferdsstaten er
2673 vårt største fortrinn for å lykkes med å bidra i mottak av mennesker på flukt, og gi de beste
2674 forutsetningene for god integrering. Samtidig fører innvandring også med seg noen utfordringer.
2675 Arbeiderpartiet ønsker en kontrollert, rettferdig og bærekraftig innvandringspolitikk. Vi skal ta
2676 vårt ansvar for mennesker på flukt, samtidig som vi bevarer velferdsstaten og sikrer god
2677 integrering. Politikken skal bygge på våre grunnleggende sosialdemokratiske verdier og
2678 internasjonale forpliktelser.

2679 Barn på flukt er en særlig utsatt gruppe. Norge skal være en pådriver for at rettigheter for barn på
2680 flukt ivaretas, både nasjonalt og internasjonalt. Alle barn skal bli tatt imot på en trygg og god
2681 måte som ivaretar deres rettigheter og behov.

2682 Siden februar 2022 har Norge tatt imot og bosatt flere flyktninger enn de siste 15 årene til
2683 sammen. Norge har et ansvar for å hjelpe mennesker som flykter fra krig og forfølgelse. Vi skal
2684 vise solidaritet med verdens flyktninger og samtidig bevare velferdsstaten og den norske
2685 modellen.

2686 Innvandringstakten har betydning for evnen til en vellykket integrering av dem som kommer hit. I
2687 nyere tid har de høye asylankomstene som følge av krigen i Ukraina, vist hvordan kapasiteten i
2688 mottaksapparat og kommunale tjenester kan bli utfordret ved høye ankomster over tid. Dersom
2689 vi over tid tar imot flere enn vi klarer å integrere, kan det gå ut over tillit og samhold i samfunnet
2690 og sette den norske modellen under press.

2691
2692 FNs kvoteflyktningssystem er den tryggeste og mest rettferdige ordningen for å sikre mottak av
2693 mennesker som skal ha varig beskyttelse. Her kan Norge prioritere de mest sårbare flyktningene
2694 med størst behov for beskyttelse, for eksempel barnefamilier. Anbefalingene fra FNs
2695 høykommissær for antall kvoteflyktninger skal alltid være med i vurderingen før beslutningen tas.

2696
2697 Arbeiderpartiet vil fortsette å utvikle «solidaritetspotten» på utviklingsbudsjettet, som går til å
2698 bedre forholdene for mennesker på flukt, i tillegg til å hjelpe fattige land som mottar mange
2699 flyktninger.

2700

2701 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2702 • prioritere overføringsflyktninger gjennom FNs kvotesystem
- 2703 ○ Nivået på kvoten må sees i sammenheng med nivået på øvrige
- 2704 asylankomster.
- 2705 ○ I perioder med lave asylankomster skal UNHCRs anbefalinger om hvor
- 2706 mange kvoteflyktninger Norge bør ta imot, veie tungt.
- 2707 • at Norge skal være en aktiv bidragsyter for å utvikle det europeiske
- 2708 migrasjonssamarbeidet. Dette for å sikre at asylinnvandring reguleres og irregulær
- 2709 migrasjon kontrolleres bedre enn i dag.
- 2710 • at Norge skal delta i EUs solidaritetsmekanisme for å bidra til en samlet kontroll på
- 2711 innvandringen til Europa, og best mulig byrdefordeling

- 2712 • styrke samarbeidet med viktige avsender- og transittland for å sikre bedre håndtering
- 2713 av migrasjonsutfordringer
- 2714 • at Norge skal være en pådriver for at rettigheter for barn på flukt ivaretas, både
- 2715 nasjonalt og internasjonalt
- 2716 • at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i behandlingen av alle saker som
- 2717 berører barn
- 2718 • utnytte handlingsrommet for alternative sanksjonsformer til utvisning ved brudd på
- 2719 utlendingsloven, i tilfeller hvor utvisning fører til familiesplittelse
- 2720 • opprettholde tilliten til asylordningen gjennom et effektivt returarbeid:
- 2721 ○ tilrettelegge for frivillig retur til hjemlandet ved avslag på søknad om opphold
- 2722 ○ arbeide for flere returavtaler til områder hvor det i dag ikke er mulig å
- 2723 tvangsreturnere personer som ikke forlater Norge frivillig
- 2724 • jobbe for å redusere saksbehandlingstiden og ventetiden på søknader om
- 2725 familiegjenforening
- 2726 • sikre at inntektskravet for familiegjenforening er på et nivå som gjør det mulig å forsørge
- 2727 familiemedlemmene som kommer hit
- 2728 • skjerpe tilknytningskravet til Norge ved familiegjenforening for flyktninger, slik at det kan
- 2729 nektes familiegjenforening i tilfeller hvor familien kan bo sammen i et annet trygt
- 2730 tredjeland som de har sterkere tilknytning til
- 2731 • innføre krav om at personen som søker om familieinnvandring og referansepersonen i
- 2732 Norge, skal inngå en integreringskontrakt med norske myndigheter ved ankomst til
- 2733 Norge, som forplikter til å delta aktivt i aktuelle opplæringstilbud
- 2734 • vurdere nye sanksjonsmuligheter dersom personer med familieinnvandringstillatelse
- 2735 ikke gjennomfører opplæringstilbud i norsk og samfunnsfag
- 2736 • sikre at alle som oppholder seg i Norge, har tilgang til nødvendig helsehjelp som ikke kan
- 2737 vente. Gravide skal ha full rett til svangerskaps-, fødsels- og barselomsorg og abort.
- 2738 • alle barn som oppholder seg i Norge, skal ha full tilgang til nødvendige helse- og
- 2739 omsorgstjenester, uavhengig av sin oppholdsstatus.

2740 Stille krav og stille opp

2741 Arbeiderpartiet vil ha en integreringspolitikk hvor vi både stiller krav og stiller opp. Den skal sette

2742 mennesker i stand til å delta i det norske samfunnet gjennom utdanning, arbeid og deltagelse i

2743 de små og store fellesskapene som utgjør Norge.

2744

2745 Norge har lyktes bedre med integreringen enn mange land det er naturlig å sammenligne oss

2746 med. Likevel er det fortsatt mange innvandrere som står utenfor arbeidslivet, eller som faller ut

2747 etter kort tid. Andelen barn med innvandrerbakgrunn er overrepresentert blant barn som vokser

2748 opp i fattigdom. Arbeiderpartiet mener arbeid er den viktigste nøkkelen til god integrering.

2749

2750 Arbeidsinnvandrere tilfører Norge viktig kompetanse og arbeidskraft som vi er avhengige av.

2751 Mange arbeidsinnvandrere befinner seg imidlertid i deler av arbeidslivet med dårligere lønns- og

2752 arbeidsvilkår, lite fagorganisering og få muligheter til å bytte jobb. Altfor mange har ikke lært seg

2753 norsk, selv om de har bodd her i lengre tid. Dette gjør dem sårbare for å bli utnyttet i useriøse

2754 deler av arbeidslivet. Norge vil stå overfor en knapphet på arbeidskraft på flere viktige

2755 samfunnsområder i årene fremover. Innvandrere kan være en viktig arbeidsressurs, og bidra til å

2756 dekke etterspørsel etter arbeidskraft. For å kunne møte behovene må vi sørge for at flere

2757 innvandrere blir kvalifisert og deltar i arbeidslivet. Arbeiderpartiet vil ha en styrket politikk for
2758 integrering av arbeidsinnvandrere.

2759

2760 Som samfunn skal vi legge til rette for at flere kan lære seg norsk og organisere seg, samtidig
2761 som vi skal ha klare krav og forventninger til at de som kommer hit, selv gjør en innsats for å lære
2762 seg språket og bli en del av det norske samfunnet.

2763

2764 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2765 • jobbe for at flere starter opplæring og kvalifisering for arbeid allerede i asylmottak
- 2766 • sikre spredt bosetting av flyktninger i hele landet
- 2767 • legge større vekt på arbeid og utdanning ved bosetting, og unngå bosetting av
2768 nyankomne flyktninger i områder med store levekårsutfordringer
- 2769 • sørge for fortsatt økt bruk av arbeidspraksis i introduksjonsprogrammet, samtidig som de
2770 som trenger det, får mulighet til å oppnå formell kompetanse
- 2771 • tilby kvalifiserende tiltak for innvandrerkvinner som faller utenfor andre ordninger
- 2772 • styrke integreringen av arbeidsinnvandrere, og gi arbeidsinnvandrere og deres familie
2773 bedre muligheter for norskopplæring
- 2774 • jobbe for at flere med innvandrerbakgrunn organiserer seg
- 2775 • fortsette styrkingen av det seriøse og organiserte arbeidslivet, slik at personer med
2776 innvandrerbakgrunn møter et trygt arbeidsliv med anstendige lønns- og arbeidsvilkår
- 2777 • styrke arbeidet med å kvalitetssikre og godkjenne utdanning og kompetanse hos
2778 nyankomne innvandrere
- 2779 • støtte utviklingen av frivillige organisasjoners tilbud til flyktninger, asylsøkere og andre
2780 med flerkulturell bakgrunn

2781 **Tillit og inkludering**

2782 Arbeiderpartiet vil ha et samfunn med rom for mangfold, hvor alle føler seg som en del av
2783 fellesskapet. Alle som bor i Norge, skal ha lik tilgang til muligheter, uavhengig av bakgrunn.

2784 Mange byer i Norge opplever levekårsutfordringer som hopper seg opp i enkeltområder. I disse
2785 områdene bor det ofte en høy andel personer med innvandrerbakgrunn. Dette forsterkes av at
2786 mange flyktninger med behov for ekstra hjelp, flytter fra andre deler av landet til de samme
2787 områdene i byene.

2788 Når levekårsforskjellene øker mellom bydeler og nabolag, får vi mer delte byer. Det fører også til
2789 at skolene blir mer segregerte. Når segregeringen når et visst nivå, kan det være vanskelig å bryte
2790 spiralen. Økt segregering utfordrer sosialt fellesskap og inkludering, og kan føre til at det utvikler
2791 seg parallelle samfunn. Det kan også bidra til utenforskap, og gjøre veien inn i kriminalitet
2792 kortere.

2793 Politiet er avhengig av tillit for å kunne drive forebygging blant ungdom. En del ungdom med
2794 minoritetsbakgrunn opplever lav tillit til politiet. Tiltak som prøveprosjektet med
2795 kvitteringsordning i Oslo, kan være en måte å styrke minoritetsungdoms tillit til politiet på.

2796 Arbeiderpartiet vil bygge tillit gjennom å bekjempe diskriminering på alle samfunnsområder, og
2797 styrke kampen mot segregering i boligområder og i skolen.

2798 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2799 • åpne for å endre skolegrenser i segregerte bydeler
- 2800 • føre en aktiv boligpolitikk og legge til rette for varierte og mangfoldige nabolag
- 2801 • sikre at bosetting av flyktninger fortsatt skal være styrt og spredt
- 2802 • styrke bomiljøarbeidet og områdesatsingene, og blant annet se på hvordan kommunale og statlige virkemidler best kan brukes for å motvirke segregering i utsatte byområder
- 2803 • unngå at nyankomne flyktninger bosettes i områder med store levekårsutfordringer
- 2804 • gjennomføre tiltak for at flyktninger skal bli boende i den opprinnelige bosettingskommunen, herunder:
 - 2807 ○ tydeliggjøre overfor kommunene at retten til sosialhjelp bortfaller ved flytting fra bosettingskommunen i løpet av de første fem årene, og vurdere om den bosatte skal miste rett til bostøtte i samme periode
 - 2809 ○ vurdere nye tiltak for at flyktninger skal bli boende i den opprinnelige bosettingskommunen utover de fem årene hvor kommunen mottar integreringstilskudd i dag
- 2810 • vurdere en nasjonal kvitteringsordning i politiet, på bakgrunn av resultatene fra evaluering av prøveordningen og erfaringer fra andre land
- 2811
- 2812
- 2813
- 2814
- 2815

2816 Del 4: Energi, klima og natur

2817 Et norsk kraftsystem: Sikre rimelige og forutsigbare strømpriser

2818 Norge skal ha rikelig tilgang på ren og rimelig energi. Vi skal bruke kontrollen vi har over
2819 kraftressursene til å sikre rimelige og forutsigbare strømpriser, og vi må utnytte det
2820 handlingsrommet som til enhver tid eksisterer i EU.

2821 I dag er rundt halvparten av Norges energibruk fossil. Vi skal gradvis omstille oss bort fra fossil
2822 energi, samtidig som vi kutter utslipp i hele økonomien. For å få til dette kreves det store
2823 mengder ny kraft mot 2030 og 2040.

2824 Norge har store energi- og naturressurser som det er avgjørende at vi fortsetter å ha sterk politisk
2825 kontroll over, og som skal forvaltes til det beste for hele samfunnet. Arbeiderpartiet vil bruke og
2826 styrke kontrollen over kraftressursene. Mer av statens inntekter må gå tilbake til norske
2827 husholdninger.

2828 De siste årene har det internasjonale energimarkedet og energisystemet vist klare svakheter, noe
2829 som har rammet norske forbrukere og bedrifter i form av høye og ustabile priser.

2830
2831 Arbeiderpartiet har derfor innført en solid strømstøtteordning, fastprisavtaler for næringslivet,
2832 forsterkede ordninger for blant andre studenter, energieffektivisering, lavere nettleie og
2833 utjevningsordninger for å sikre likest mulig pris i landet. Dette er et særegent norsk prissystem.
2834 Målet med det norske prissystemet er lave og stabile strømkostnader i hele landet. I fremtiden
2835 må et slikt system også inkludere fritidsboliger og sikre større forutsigbarhet for små og
2836 mellomstore bedrifter.

2837

2838 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2839 • sikre fortsatt forutsigbarhet og stabilitet i rammebetingelser for utvikling av
2840 energisektoren, gjennom brede politiske løsninger som sikrer at Norge fortsatt er et
2841 attraktivt land å investere i. Norge skal fortsatt ha et betydelig kraftoverskudd
- 2842 • sikre rimelige, konkurransedyktige og forutsigbare strømpriser for industri, næringsliv og
2843 husholdninger
- 2844 • videreføre og videreutvikle strømstøtteordningen i kombinasjon med konkurransedyktige
2845 fastprisavtaler
- 2846 • utvikle ordningen med fastprisavtaler og sikre at små og mellomstore bedrifter kan inngå
2847 slike avtaler, og/eller skjermes mot ekstraordinært høye strømpriser på annen måte
- 2848 • inkludere hytter og fritidsboliger i en begrenset strømstøtteordning med tak på 1000 kWh
- 2849 • satse på energiforskning
- 2850 • innføre strengere regulering av strømsalgsselskapene, blant annet ved å påby
2851 standardiserte kontrakter og lovfeste maks påslag. Det skal være vanskeligere å få og
2852 lettere å miste konsesjon for selskaper som selger strøm

2853

2854 Mer energieffektivisering

2855 Den billigste energien er den vi ikke bruker. Norge har et stort potensial for å bruke energien mer
2856 effektivt, og Arbeiderpartiet vil gå foran. For å sikre en rettferdig omstilling kan ikke størrelsen på
2857 lommeboken avgjøre om en husholdning kan gjennomføre energieffektivisering.

2858 Arbeiderpartiet vil legge til rette for at husholdninger, næringsliv og industri kan gjennomføre
2859 gode energieffektiviseringstiltak. Vi skal også stille krav til næringslivet om å bruke energien mer
2860 effektivt.

2861 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2862 • skaffe 20 TWh kraft gjennom mer energieffektivisering og mer lokal strømproduksjon
2863 innen 2030
- 2864 • styrke Enova som et verktøy for energieffektivisering, utslippskutt og grønn omstilling, og
2865 sikre at støtteordningene er tilgjengelige for vanlige husholdninger
- 2866 • sikre at alle husholdninger har tilgang på gode energieffektiviseringsordninger, slik at
2867 muligheten til å påvirke og redusere egen strømgregning ikke bestemmes av størrelsen på
2868 lommeboken
- 2869 • stille krav om utnyttelse av overskuddsvarmen som er i industrien, i datasenter og nye
2870 virksomheter

2871

2872 **Mer kraft**

2873 Norge skal ha nok kraft og lave strømpriser. Mer kraft er forutsetningen for arbeidsplasser,
2874 verdiskaping og velferd.

2875 Kraftutbygging i Norge må bygge på en samfunnskontrakt der bruken av våre felles eide
2876 naturressurser kommer fellesskapet til gode. Utbygginger må legge igjen verdier lokalt.

2877 Arbeiderpartiet vil videreutvikle denne samfunnskontrakten, og sørge for at verdiene fra våre
2878 felles naturressurser kommer hele folket til gode og bidrar til å bygge hele landet.

2879 Norge har og skal ha kontroll over kraftressursene. Beslutninger om eventuelle nye
2880 utenlandskabler skal fortsatt være en suveren beslutning fattet av norske myndigheter. Vi vil
2881 hverken fornye eller legge til rette for nye utenlandskabler i kommende stortingsperiode.

2882

2883 Vi må bevare mer natur, samtidig som vi sikrer tilstrekkelig fornybar kraft. Det betyr å prioritere
2884 strengere hva areal skal brukes til og hvilke areal som kan bygges ut. Sårbar natur må skjermes.

2885 Når vi prioriterer arealbruk, må kraft og nett prioriteres foran andre formål. Arbeiderpartiet vil
2886 innføre samlede prinsipper for arealbruk i Norge, med forrang til energitiltak.

2887

2888 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2889 • sikre kraftoverskudd som legger til rette for industri og næringsutvikling. Ren og rimelig
2890 energi skal fortsatt være et konkurransefortrinn for Norge.
- 2891 • bruke og styrke det offentlige eierskapet, blant annet for å øke kraftproduksjonen
- 2892 • lyse ut områder tilsvarende 50 GW havvind på norsk sokkel frem mot 2050. Dette vil få
2893 ringvirkninger for hele landet.
- 2894 • gjennomføre raskere og mer effektive konsesjonsprosesser for kraft og nett

- 2895 • styrke den kommunale kompetansen på energispørsmål
- 2896 • legge til rette for utbygging av vannkraft, vindkraft, solkraft, fjernvarme og bioenergi, samt
- 2897 oppgradering og utvidelser av eksisterende vannkraftverk
- 2898 • bygge mer solkraft på allerede utbygde områder
- 2899 • oppgradere eksisterende vannkraftanlegg med 6000 MW innen 2035
- 2900 • sikre at lokalsamfunn og vertskommuner som stiller sine naturressurser til disposisjon
- 2901 for utbygging, får mer igjen for det og sikres en rettmessig del av verdiskapingen
- 2902 • utvikle kraftsystemet slik at vi reduserer prissmitten fra utlandet
- 2903 • utrede fremtidig produksjon av kjernekraft i Norge
- 2904 • innføre samlede prinsipper for arealbruk, der kraft, strømmnett og eventuelt annen
- 2905 samfunnskritisk infrastruktur prioriteres foran andre formål
- 2906 • gjennomføre tiltak for å sikre raskere rettslig avklaring om gyldigheten knyttet til en
- 2907 konsesjon etter energiloven
- 2908 • åpne for lokal produksjon av kraft til fornybare energibærere som ikke er koblet til
- 2909 kraftnettet
- 2910 • legge til rette for økt produksjon av vannkraft i forbindelse med flomdempende tiltak
- 2911 • utnytte overskuddsvarme og det store fjernvarmepotensialet som finnes spesielt i
- 2912 tettbygde byer
- 2913 • forvalte kraftressursene til fellesskapets beste. Det er avgjørende å sikre fortsatt full
- 2914 nasjonal råderett over kraftressursene og at disse kommer hele landet til gode
- 2915 • sikre forutsigbarhet i havvindsatsingen gjennom regelmessige utlysninger de neste årene
- 2916 • legge til rette for langsiktige kraftavtaler for industrien
- 2917 • prioritere nett til de kraftprosjektene som har en tydelig kobling mellom ny
- 2918 kraftproduksjon og lokale ringvirkninger, industri og næringsutvikling
- 2919 • ikke erstatte SK1 og SK2 til Danmark og ikke legge til rette for nye utenlandskabler, for å
- 2920 redusere prissmitten fra Europa.
- 2921 • iverksette tiltak for å redusere ulempene strømforbrukerne får med kraftutvekslingen
- 2922

2923 Mer og smartere nett

2924 Strømmnettet er kritisk viktig infrastruktur. Vi skal sikre nok nett til å skape jobber, kutte utslipp og
 2925 digitalisere samfunnet. Det forutsetter økt utbygging av nett, samtidig som vi må øke utnyttelsen
 2926 av eksisterende nett.

2927

2928 Arbeiderpartiet vil:

- 2929 • sikre tilstrekkelig nettkapasitet til å skape verdier og kutte utslipp i Norge
- 2930 • fjerne momsen på nettleien
- 2931 • sikre nettutvikling som bidrar til nok kraft og lave priser i alle prisområdene i Norge
- 2932 • prioritere nettutvikling til ny kraft og etablert industri som har realistiske
- 2933 vekstambisjoner, for eksempel i eksisterende industri- eller næringsklynger
- 2934 • sikre bedre rammer for utvikling av industri og næringsliv som ligger i kommuner som
- 2935 avsetter areal til kraftproduksjon

- 2936 • legge til rette for at det kan bygges ut infrastruktur for lading av elbiler og utslippsfri
2937 tungtransport i hele landet
2938

2939 Norges nøkkelrolle i energiomstillingen

2940 Klima og natur legger rammen for Arbeiderpartiets politikk, også på norsk sokkel. Den gjør Norge
2941 til et energimidtpunkt i Europa, og utviklingen der avgjør om vi beholder den rollen.

2942 Arbeiderpartiet vil utvikle, ikke avvike aktiviteten på norsk sokkel.

2943 Vi må forberede oss på at etterspørselen etter olje og gass på sikt vil gå ned. Vi må derfor øke
2944 tempoet i omstillingen på sokkelen. Det innebærer å legge til rette for at nye havnæringer lykkes,
2945 samtidig som vi ivaretar behovet for et forutsigbart aktivitetsnivå i olje- og gassnæringen.

2946 Tempoet må økes i utviklingen av lav- og nullutslippsteknologi som havvind og karbonfangst, -
2947 lagring og -bruk – teknologier verden trenger for å kutte utslipp.

2948 Den storstilte satsingen på nye havnæringer kan bli et industrieventyr for Norge. Derfor har
2949 Arbeiderpartiet store ambisjoner. Vårt mål er å tildele arealer som kan lagre like mye CO2 på
2950 norsk sokkel som Norges årlige utslipp. Innen 2050 er vårt mål å lyse ut områder til havvind som
2951 kan produsere like mye kraft som Norge forbruker på omlag 1,5 år. Det kan muliggjøre utvikling
2952 av kraftkrevende industri. I tillegg er vi tydelige: Alt skal til null innen 2050, også utslippene på
2953 norsk sokkel.

2954 Norge er den største og viktigste leverandøren av energi til Europa. Vi skal også fremover spille en
2955 sentral rolle for europeisk energisikkerhet. Olje- og gassindustrien skal fortsatt lete, produsere
2956 og levere til Europa. For å dempe fallet i produksjonen på norsk sokkel er fortsatt leteaktivitet en
2957 forutsetning. Aktiviteten på norsk sokkel vil i all hovedsak skje i modne områder i tiden fremover.

2958 Krav til lavere klimagassutslipp vil i årene fremover prege landene vi eksporterer mest til. De
2959 tryggeste arbeidsplassene vil bli de med lave utslipp fra både produksjon og forbruk.
2960 Arbeiderpartiet vil arbeide for at utslippene også ved forbruk av olje og gass gradvis reduseres til
2961 null innen 2050. Dette er et krevende, men nødvendig mål. Det vil kreve en storstilt satsing på
2962 muliggjørende teknologi og kunnskap, men vil også kunne gi store muligheter for eksport og nye
2963 arbeidsplasser. Samtidig skal vi sikre at dagens arbeidsplasser står seg gjennom endringene
2964 som følger klimakravene.

2965 Arbeiderpartiet vil følge opp det nære klimasamarbeidet mellom Norge og Europa, på en måte
2966 som fremmer utviklingen av blått hydrogen og utslipps- og forurensingsfrie verdikjeder for
2967 petroleumsprodukter. Dette sikrer at vi kan fortsette å lete etter og produsere energi som Europa
2968 trenger, samtidig som vi omstiller sektoren i tråd med behovet for å redusere verdens
2969 klimagassutslipp.

2970 Ansatte på norsk sokkel og i leverandørindustrien sitter på verdensledende kompetanse. Denne
2971 må videreutvikles slik at den danner grunnlag også for nye næringer. Ved å satse på nye næringer
2972 kan vi legge til rette for at næringene som i dag leverer til olje- og gassindustrien, får flere ben å
2973 stå på. Det vil sikre arbeidsplasser, høy verdiskaping og velferd for Norge, også i en fremtid der
2974 verden er mindre avhengig av fossil energi enn i dag.

2975 For Norge er det særlig viktig å fortsette omstillingen ved å kutte utslipp og produsere mer
2976 fornybar energi, samtidig som vi legger til rette for karbonfangst og -lagring. Energien vi skal
2977 bruke i 2050, må være helt eller nær utslippsfri i alle sektorer, derfor må også utslippskuttene på
2978 norsk sokkel fortsette.

2979 Vi vil gi næringslivet rammebetingelser som gjør at det tas valg i tråd med målet om
2980 lavutslippssamfunnet. Vi skal bidra til utvikling av ny teknologi, og aktivt tilrettelegge for at
2981 industrien ikke flyttes til land med lavere utslippskrav. Det vil styrke norsk næringslivs
2982 konkurransekraft.

2983

2984 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2985 • legge til rette for at vi kan lyse ut områder tilsvarende 50 GW havvind på norsk sokkel
- 2986 frem mot 2050. Fortsette å prioritere havvind og arbeidet med å ta en verdensledende
- 2987 posisjon innen flytende havvind. Dette vil få ringvirkninger for hele landet.
- 2988 • utvikle muligheten for trygg og storstilt lagring av CO2 på norsk sokkel. Sette nasjonalt
- 2989 mål om tildeling av areal som gjør det mulig å lagre minimum 50 millioner tonn CO2 på
- 2990 norsk sokkel innen 2030
- 2991 • at utslippene fra norsk sokkel skal til null innen 2050. Sørge for treffsikre virkemidler for å
- 2992 gi insentiv til CO2-fangst fra norske utslippspunkt, og sikre at norske aktører får tilgang og
- 2993 mulighet til å lagre sine utslipp på norsk sokkel
- 2994 • legge til rette for et stabilt høyt aktivitetsnivå på sokkelen med lave utslipp og større
- 2995 innslag av grønne næringer på norsk sokkel
- 2996 • gjennomføre et energipartnerskap med olje- og gassindustrien som bidrar til å styrke
- 2997 kraftbalansen og samtidig legger til rette for å fortsette å kutte utslipp på norsk sokkel
- 2998 blant annet gjennom elektrifisering med havvind
- 2999 • legge til rette for at norsk leverandørindustri kan ta en ledende posisjon i utvikling av
- 3000 sokkelen, særlig innenfor utviklingen av havvind
- 3001 • satse på nye, grønne verdikjeder gjennom satsinger på områder som karbonfangst, -
- 3002 transport og -lagring, samt produksjon, distribusjon og bruk av hydrogen
- 3003 • videreføre Norges lange tradisjon med bærekraftig forvaltning av havmiljøet og -
- 3004 ressursene til beste for samfunnet
- 3005 • styrke satsingen på nye næringer som havvind, karbonfangst og -lagring, hydrogen, og
- 3006 bærekraftig utvikling av havbunnsmineraler
- 3007 • sørge for at Norge er i verdensklasse på å stille strenge miljøkrav til dem som bruker
- 3008 havet. Oppdaterte forvaltningsplaner skal sikre at det legges til rette for verdiskaping
- 3009 gjennom bærekraftig bruk, sameksistens og hensyn til miljø og klima.
- 3010 • sikre at Norge fortsatt skal være verdensledende på HMS på sokkelen innenfor alle
- 3011 havnæringene
- 3012 • legge føre-var-prinsippet og best tilgjengelig kunnskap til grunn, og stille strenge krav til
- 3013 miljø og sikkerhet i eksisterende og nye konsesjoner
- 3014 • stille strengere krav til stresstesting av scenarioer for klimapolitikken ved nye
- 3015 investeringer innen olje og gass, og spesielt mot et scenario der temperaturøkningene
- 3016 begrenses i tråd med ambisjonene i Parisavtalen og utslippsreduksjoner i Norge

- 3017
- ikke gå inn for konsekvensutredning av petroleumsaktivitet av Nordland VI og VII og Troms II, og heller gå inn for utvikling av andre næringer i disse havområdene, herunder fiskerier, reiseliv og utvikling av fornybare ressurser
- 3018
- 3019
- 3020
- holde fast på en nordlig grense for petroleumsvirksomhet fra og med 15 prosent isfrekvens og nordover i iskantsonen. Områdene sør for 15 prosent isfrekvens frem til
- 3021
- 3022
- 3023
- 3024
- 3025
- 3026
- 3027
- 3028
- 3029

Dissens: Et mindretall i komiteen bestående av Astrid Hoem ønsker å legge til denne formuleringen:

- kun lete etter olje og gass i felt med allerede eksisterende infrastruktur

3030 Klima og natur skal være rammen rundt all politikk

3031 Det grønne skiftet er allerede i gang, men omstillingen til netto null utslipp går for sakte. Fordi

3032 hele verden endrer sine energisystemer og krav til lave utslipp og effektiv ressursbruk, er grønn

3033 omstilling også en forutsetning for vår konkurranseevne. Arbeiderpartiet skal skape jobber og

3034 kutte utslipp. I denne omstillingen er trepartssamarbeidet en viktig drivkraft, og arbeidskraften

3035 vår viktigste ressurs.

3036 Arbeiderpartiet vil ta ansvar for å gjøre samfunnet og økonomien vår bærekraftig på vei mot

3037 lavutslippssamfunnet. Slik kan vi oppfylle vår del av kontrakten med kommende generasjoner. Vi

3038 skal utvikle eksisterende arbeidsplasser og skape nye, trygge jobber, og veien dit må være bredt

3039 forankret, rettferdig, trygg og inkluderende.

3040 Natur- og klimakrisen er vår tids største utfordring. Den er en sterk driver for økt ulikhet både i

3041 Norge og i verden. Klimakrisen er også blant våre største sikkerhetsutfordringer. Ekstremtørke,

3042 storflom og skogbranner øker i omfang, skaper nye geopolitiske spenninger og utløser store

3043 kostnader.

3044 Klima- og naturkrisene henger sammen, og de må løses sammen. For å redusere presset på

3045 natur og klima må fotavtrykket fra produksjon og forbruk ned, og vi må utvikle en økonomi der

3046 ressursene går i kretsløp. Tapet av verdifull natur og artsmangfold må stanse. Vi er den siste

3047 generasjonen som har reell mulighet til å begrense skadeomfanget: Vi må handle, og vi må

3048 handle nå.

3049 Alle må få mulighet til å ta klimavennlige valg, uavhengig av økonomi og hvor i landet du bor. Norge

3050 og verden må kutte utslipp raskt, både for å stanse farlige klimaendringer og for å sikre trygghet,

3051 jobber og gode liv. Omstillingen til lavutslippssamfunnet vil kreve mye av oss og må være rettferdig

3052 både mellom land og mellom folk. Vi er bekymret for om Norge og verden klarer å kutte utslipp

3053 raskt nok, samtidig som det oppleves rettferdig og trygger jobber.

3054 Verdensøkonomien er i endring, og våre handelspartnere omstiller seg raskt. På sikt er det grønne

3055 skiftet lønnsomt, men vi har dårlig tid. Norsk næringsliv viser stor evne og vilje til omstilling, men

3056 for mange er kostnadene fortsatt store. Omstilling krever nye investeringer i flere ledd av lange

3057 verdikjeder, ny infrastruktur og ny kompetanse. Alle må ta del, og rask omstilling krever at vi jobber

3058 sammen. Både små og store norske virksomheter må få muligheter til å finne sin plass i

3059 lavutslippssamfunnet. Derfor må vi avlaste risiko med forutsigbarhet og treffsikre virkemidler som
3060 fremskynder nødvendig omstilling i hele landet.

3061 Grønn omstilling er avgjørende for å sikre nye jobber, trygge jobber, konkurransekraft og arbeid.
3062 Et sterkt trepartssamarbeid er grunnplanken i vår omstillingsevne. Skal omstillingen lykkes, må
3063 den være rettferdig, deltakende og bred.

3064 Klima og natur skal være fundament og rammen for all politikk. Derfor finner du ikke
3065 klimapolitikken bare ett sted i dette programmet, men som en integrert del av hele vårt politiske
3066 prosjekt. En effektiv og bredt forankret klimapolitikk er en forutsetning for en trygg økonomi og
3067 for gode liv både nå og i fremtiden. Arbeiderpartiet er garantisten for en forutsigbar og helhetlig
3068 politikk, der vi kutter klimagassutslippene, bevarer naturmangfoldet, utvikler nye, klimavennlige
3069 arbeidsplasser og verdensledende industri.

3070 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3071 • levere på Norges klimaforpliktelser i Parisavtalen og videreføre klimasamarbeidet med
3072 EU
- 3073 • kutte utslipp i hele økonomien, for å sikre norsk konkurransekraft
- 3074 • ta utgangspunkt i at et oppdatert klimamål for 2035 skal nås gjennom konkrete
3075 utslippsreduksjoner både internasjonalt og i Norge, med en konkret plan for hvordan den
3076 norske andelen skal nås
- 3077 • ta lederskap og søke bred oppslutning for å nå omstillingsmålet på en rettferdig måte
3078 som trygger og skaper jobber
- 3079 • sørge for økt omstilling og rettferdig klimapolitikk, blant annet ved å utvikle gode
3080 ordninger for tilbakeføring av klimaavgiftene
- 3081 • videreutvikle klimastyringssystemene, slik at klimapolitikken er i tråd med våre
3082 klimaforpliktelser for 2035 og målet om 95 prosent utslippskutt innen 2050
- 3083 • at vårt karbonbudsjett skal være førende for alle politiske tiltak og satsinger. Alle statlige
3084 beslutninger som gir klimautslipp, skal derfor vurderes opp mot klimamålene.
- 3085 • styrke kommunenes mulighet til å initiere og gjennomføre gode klimatiltak
- 3086 • forsterke virkemiddelpakker som kan forsere nullutslippsløsninger i tungtransport,
3087 luftfart, skipsfart, industri og anleggsmaskiner gjennom støtte, krav, prising og mål
- 3088 • trappe opp CO₂-avgiften til minst 2000 2020-kroner innen 2030 og varsle
3089 opptrappingsplan etter 2030
- 3090 • styrke Enova som et virkemiddel for å skape varig markedsendring, styrke grønne
3091 verdikjeder og løfte husholdningens mulighet til å påvirke egen strømregning gjennom
3092 energieffektivisering
- 3093 • følge opp klima- og energieffektiviseringstiltak i CO₂-kompensasjonsordningen i tråd med
3094 avtalen med industrien
- 3095 • utvide regnskapsmetodene for klimagassutslipp til å belyse norske bidrag til utslipp i
3096 hele verdikjeden (indirekte utslipp)
- 3097 • sikre langsiktig finansiering og en innretning på Enova som bidrar til varige
3098 markedsendringer og utslippskutt
- 3099 • videreutvikle landbrukets klimaavtale slik at den har mål om å ivareta natur- og
3100 biomangfold
- 3101 • innføre virkemidler for karbonfjerning, for eksempel omvendte auksjoner, og jobbe for at
3102 negative utslipp skal telle inn i våre forpliktelser med EU

3103 Sirkulærøkonomi – en forutsetning for klimaomstilling

3104 Det aller meste av råmaterialene som utvinnes globalt, ender opp som en eller annen form for
3105 avfall, ofte etter kort tids bruk. Avfall som deponeres i bakken, dumpes i havet eller forbrennes,
3106 representerer enorme utfordringer for naturen og fremtidige generasjoner.

3107
3108 Produksjon og forbruk er den største driveren for klimautslipp og naturtap i verden. Norge har
3109 her et særlig ansvar, da vi har ett av verdens høyeste forbruk, og fotavtrykket på naturen er stort.
3110 Ved å satse på en sirkulær økonomi vil Arbeiderpartiet bidra til en utvikling som både demper
3111 presset mot naturen og samtidig bidrar til reduserte klimagassutslipp. Fremtidens
3112 sirkulærøkonomi må gjennomsyre alle politikk og omfatte alle verdikjeder.

3113
3114 Sirkulærøkonomi handler om å velge resirkulerbare materialer, om å designe produkter som
3115 inviterer til lang levetid, om energieffektiv fremstilling, bruk og klargjøring for resirkulering. Det
3116 handler om delelager, reparasjoner, ombruk – og produkter som er resirkuleringsvennlige ved
3117 endt bruk.

3118
3119 Sirkulær omstilling er en forutsetning for klimaomstilling. De aller fleste bedriftene i Norge
3120 berøres av omstillingen til et sirkulært lavutslippssamfunn. Arbeiderpartiet mener at politikken
3121 må legge til rette for at også disse bedriftene får rammebetingelser til å kunne omstille seg. Vi
3122 må jobbe for at alle sektorer utnytter ressursene mer effektivt. Arbeiderpartiet vil utarbeide
3123 sterke nasjonale virkemidler for å oppnå en konkurransedyktig omstilling.

3124
3125 Gjennom en aktiv klima-, natur- og næringspolitikk skal Arbeiderpartiet sikre at den
3126 internasjonale og nasjonale innfasingen av sirkulærøkonomi blir en konkurransefordel og ikke en
3127 ulempe for norske virksomheter og arbeidsplasser.

3128
3129 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3130 • gjennomgå relevant regelverk for bygg- og anleggsnæringen for å fjerne barrierer og
- 3131 oppdatere med klare insentiver til ombruk, energieffektivisering og økt bevaring og
- 3132 rehabilitering av bygg
- 3133 • redusere moms på reparasjon og salg av brukte varer
- 3134 • så fort som mulig og i dialog med partene i byggenæringen innføre strengere, men
- 3135 forutsigbare og konkrete utslippskrav til bygg, inkludert materialer, og utarbeide en plan
- 3136 for hvordan kravsnivåene årlig skal strammes inn mot 2030
- 3137 • stille krav om at alle store, offentlige infrastrukturprosjekter også reduserer utslipp fra
- 3138 materialbruk og innsatsfaktorer, herunder gjøre rede for indirekte utslipp når prosjektet
- 3139 forelegges Stortinget
- 3140 • trappe opp krav til gjenbruk, materialgjenvinning eller forsvarlig lagring av alle materialer
- 3141 • utvide og forsterke produsentansvar, inklusive styrke returansvar for plast
- 3142 • stille krav om panteordninger på elektronikk og andre forbruksvarer med stort
- 3143 miljømessig fotavtrykk
- 3144 • innføre en matkastelovgivning med lovfestet målsetting om å halvere matsvinn i Norge
- 3145 innen 2030
- 3146 • styrke konkurransekraften til reparasjonstjenester
- 3147 • gjennom krav og avgiftssystemet fremme en effektiv infrastruktur for innsamling,
- 3148 sortering og materialgjenvinning av avfall, særlig plastavfall og tekstiler, i Norge

- 3149 • ha incentiver rettet mot kommuner for å redusere avfall, øke utsortering og
- 3150 gjenbruk/ombruk
- 3151 • stille krav om å redusere forurensing av mikroplast og relaterte miljøgifter fra vei- og
- 3152 båttrafikken
- 3153 • utvikle en handlingsplan for norske biomasseressurser som tar sikte på best mulig
- 3154 utnyttelse av ressursene
- 3155 • stimulere til flere delingsordninger og markeds plasser for brukthandel av materialer
- 3156 • styrke ordningen med vrakpant på fritidsbåter
- 3157 • fortsette arbeidet med å innføre et obligatorisk, offentlig båtregister for fritidsbåter
- 3158 • bidra konstruktivt i EUs arbeid med å videreutvikle taksonomien for bærekraftig
- 3159 økonomisk aktivitet, med mål om at systemet skal være et nyttig verktøy for norske
- 3160 bedrifter
- 3161 • styrke virkemiddelapparatet innen sirkulær økonomi for å gi mer effektiv ressurs- og
- 3162 energibruk, økt ressursutnyttelse av avfall eller mer miljøvennlige produkter (mer og
- 3163 lengre holdbarhet, lavere miljøbelastning over levetiden, mv.)
- 3164 • styrke tiltak for å unngå, flytte og forbedre (UFF) på tvers av sektorer og inn i Nasjonal
- 3165 transportplan, kommunenes arealplaner og offentlige investeringsprosjekter
- 3166 • stille krav til at forbruksvarer skal kunne repareres og deler skal være tilgjengelige for
- 3167 forbruker
- 3168 • implementere EUs økodesignforordning, reparasjonsrett og andre felleseuropeiske krav
- 3169 og reguleringer som fremmer sirkulære løsninger
- 3170 • etablere avtaler med næringslivet med egne årlige prosentmål for reduksjon av bruken av
- 3171 nye verdifulle og sjeldne råmaterialer
- 3172 • sikre at kunnskap om redusert material- og arealbruk, gjenbruk, ombruk og resirkulering
- 3173 av materialer inkluderes i relevante fagutdanninger

3174 Ta vare på naturen

3175 Intakt natur og velfungerende økosystemer er avgjørende for å dyrke mat, regulere temperatur,

3176 rens vann og luft. Naturen er derfor livsgrunnlaget til oss mennesker.

3177

3178 FNs naturpanel har slått fast at dyr, planter og økosystemer blir utryddet i et høyere tempo enn

3179 noen gang. Den globale miljøpåvirkningen er så omfattende at naturens evne til å dekke

3180 grunnleggende behov i fremtiden er drastisk redusert.

3181

3182 Naturen er grunnsteinen for næringsliv og bosetning i store deler av kommune-Norge. En

3183 økonomi i balanse er avhengig av en natur i balanse. Naturbaserte næringer som skogbruk,

3184 fiskeri, havbruk og jordbruk må drives på naturens premisser.

3185

3186 Arbeiderpartiet vil stanse tapet av natur. Vi må bygge smartere, planlegge bedre og ta klokere

3187 valg for å bevare den mest sårbare naturen. Vi må bygge mindre og mer arealeffektivt, vi må

3188 utbedre og fornye fremfor å bygge nytt, og vi må være langt mer restriktive til hvor vi tillater nye

3189 naturinngrep.

3190

3191 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3192 • etablere et overordnet nasjonalt mål for norsk naturpolitikk om å være arealnøytrale
- 3193 innen 2040

- 3194 • i godt samarbeid med lokaldemokratiet sikre at vi verner og beskytter minst 30 prosent av
- 3195 naturen på land, i ferskvann og i havet i Norge. Den vernede naturen skal være mest
- 3196 mulig sammenhengende, omfatte en rekke ulike naturtyper og være representativ for
- 3197 norsk natur.
- 3198 • etablere en nasjonal plan innen 2026 og iverksette tiltak for å restaurere ødelagte eller
- 3199 skadede naturområder på land, i ferskvann, fjorder og i havet, i tråd med FNs naturavtale
- 3200 • sette mål om styrking og bevaring av karbonlagring i norsk natur, både på land og i havet
- 3201 • sikre effektiv innføring og implementering av forbud mot nedbygging av myr og uttak av
- 3202 torv
- 3203 • aktivt bekjempe invasive arter som lupin, stillehavsøsters og havnespy
- 3204 • sikre at nasjonale og kommunale utbyggingsprosjekter som krever tilgang til nytt areal og
- 3205 ressursbruk, prioriteres etter der samfunnsnyttien er størst, samt i hvilken grad det bidrar
- 3206 til reduserte utslipp, økt kraftproduksjon eller økt samfunnssikkerhet og beredskap
- 3207 • prioritere bruk av grå arealer, bevare områder med stor betydning for naturmangfold og
- 3208 styrke vern av sårbar natur
- 3209 • sikre at klima- og miljøbestemmelser vektas i alle offentlige anskaffelser med minimum
- 3210 30 prosent
- 3211 • styrke arbeidet for å stanse ulovlig motorisert ferdsel og faunakriminalitet, og se på om
- 3212 kommunens oppfølging av motorferdselloven kan forenkles
- 3213 • at kommunene får beslutningsmyndighet ved forlengelse av scootersesongen i etablert
- 3214 løypenett, og ta dialogen med andre berørte parter
- 3215 • videreføre den todelte målsetningen om å både ha levedyktige rovviltstammer og et
- 3216 aktivt beitebruk i tråd med Stortingets forlik, naturmangfoldloven og våre internasjonale
- 3217 forpliktelser
- 3218 • sikre at bestandsmålene faktisk følges opp, for å skape tillit mellom befolkning og
- 3219 forvaltning. Når en rovviltbestand ligger over bestandsmålet, skal den forvaltes i tråd
- 3220 med det målet som er vedtatt av Stortinget.
- 3221 • legge til rette for en bærekraftig videreutvikling av reindriftsnæringen, som del av
- 3222 satsingen på økt matproduksjon, matberedskap og økt selvforsyning
- 3223 • forbedre forvaltningen av elver, innsjøer, fjorder, hav og andre maritime naturtyper, for å
- 3224 sikre fremtidig maritimt liv og ivaretagelse av artsmangfoldet
- 3225 • hindre at miljøfarlig avfall dumpes på havbunnen

3226 Vi må ta godt vare på turområdene våre

3227 Gode naturområder nært der vi bor, betyr mye for livskvaliteten til både barn og voksne. Samtidig

3228 vil også økonomien og norsk næringsliv påvirkes av natur som forsvinner. Kommunene har et

3229 stort ansvar, og sitter på nøkkelen til en bærekraftig forvaltning av naturen til nytte for både folk

3230 og bedrifter.

3231 Arbeiderpartiet vil sikre allmenheten tilgang til strandsonen og at 100-metersbeltet i

3232 strandsonen ikke privatiseres og bygges ned. Vi vil opprettholde de gjeldende statlige

3233 planretningslinjer for differensiert forvaltning av strandsonen i plan- og bygningsloven.

3234 Arbeiderpartiet vil stanse tapet av natur. Vi vil gjennomføre et grønt kommuneløft der vi utvikler

3235 nye verktøy, øker kompetansen og styrker en bærekraftig naturforvaltning til beste for

3236 innbyggerne.

3237

3238

3239

- 3240 **Arbeiderpartiet vil:**
- 3241 • styrke relevante lover, slik som plan- og bygningsloven, som verktøy for kommunenes
- 3242 mulighet til klimaomstilling og bevaring av verdifull natur
- 3243 • opprette en nasjonal naturkartleggingstjeneste for å sikre oppdatert kunnskap om
- 3244 arealer
- 3245 • gi kommunene økte ressurser innen klima- og naturkompetanse, restaurering og
- 3246 helhetlig arealplanlegging. Det betyr også å bedre kommunenes tilgang til klima- og
- 3247 naturkompetansemiljø.
- 3248 • sammen med kommunene bidra til planvask og arealregnskap i alle kommuner, og
- 3249 innføre naturregnskap og naturbudsjett som verktøy for en styrket arealplanlegging
- 3250 • kartlegge utbygde områder (grått areal), vurdere hva som har potensial for restaurering
- 3251 eller ny bruk, og innføre insentiver for å gjenbruke allerede nedbygd areal. Dette for å
- 3252 bidra til at allerede grått areal benyttes fremfor å bygge ned verdifulle naturområder.
- 3253 • bidra til at flest mulig mennesker har trygg tilgang til turområde innen 500 meters avstand
- 3254 • ha økonomisk støtte til nærfriluftsliv, for eksempel nærturhytter, gapahuker, padleleder,
- 3255 sammenhengende kyststier og bynære stier, turruter og andre arenaer for enkel
- 3256 introduksjon til friluftslivet
- 3257 • gjøre friluftslivet lettere tilgjengelig for personer med funksjonsnedsettelse
- 3258 • forbedre systemet for uavhengige konsekvensutredninger etter plan- og bygningsloven,
- 3259 slik at tilliten til utredninger av naturinngrep mv. er høy
- 3260 • øke tilgangen til strandsonen ved å redusere bruken av dispensasjoner langs sjøen i
- 3261 pressområder, og følge opp ulovlig bygging
- 3262 • bedre tilstanden for Oslofjorden, blant annet ved å:
- 3263 ○ restaurere kantsoner og bekkeløp, i tillegg til kystnaturen
- 3264 ○ stanse næringstilførsler fra avløp gjennom nitrogenrensing
- 3265 ○ legge til rette for at rovfiskbestandene gjenoppbygges

3266 Dyrevelferd

3267 Det er en grunnleggende verdi i samfunnet vårt at dyr skal ha det godt. God dyrevelferd skal

3268 gjelde alle dyr. Tilliten til og omdømmet for norsk produksjon av kjøtt og fiskeprodukter er

3269 avhengig av god dyrevelferd. Dyrehelse og lite bruk av antibiotika er avgjørende i alt dyrehold og i

3270 all matproduksjon.

3271

3272 Arbeiderpartiet vil

- 3273 • styrke Mattilsynet for å sikre god dyrevelferd og dyrehelse hos alle produksjons- og
- 3274 kjæledyr
- 3275 • videreføre ordningen med dyrepoliti og se til at Mattilsynet og politiet samarbeider godt
- 3276 for å avdekke alvorlig kriminalitet mot dyr
- 3277 • styrke veterinærtjenesten over hele landet, slik at alle dyr har tilgang til kvalifisert
- 3278 behandling uavhengig av hvor man bor
- 3279 • støtte landbruksnæringens nullvisjon for alvorlige dyrevernsaker og arbeidet med
- 3280 dyrevelferdsprogram for hele næringen
- 3281 • forbedre tverrfaglige varslingsrutiner for tidligere å oppdage forsømte dyr
- 3282 • at tillatelsessystemet i havbruksnæringen belønner god dyrevelferd og lave utslipp
- 3283 • sikre at ingen fiskearter i akvakultur har en dødelighet over 5 prosent

3284 Klimatilpasning: et mer klimarobust samfunn

3285 Hyppigere perioder med ekstremvær har gitt økt forståelse for at klimaendringene er her, og at
3286 været blir mer uforutsigbart. Skader på infrastruktur og eiendom vil øke. Det haster både med å
3287 kutte utslipp og få til en kraftfull omstilling til et mer klimarobust samfunn.

3288

3289 Den globale temperaturen stiger nå raskere enn på minst 2000 år, og hele klimasystemet er i
3290 endring. Utviklingen går raskere, og virkningene klimaendringene har på naturen, er mer
3291 omfattende og dramatiske enn man tidligere har trodd. Globalt sett og i Norge må vi derfor
3292 tilpasse oss bedre dagens klima og klimaendringene vi har foran oss.

3293

3294 Arbeiderpartiet mener vi må jobbe mer helhetlig og samordnet for å ruste samfunnet mot
3295 klimaendringer og -risiko. Klimatilpasning må bli en del av det kommuner og
3296 beredskapsmyndigheter allerede gjør, og ikke komme som en oppgave i tillegg. Vi vet at
3297 klimaendringene medfører store kostnader for samfunnet, og derfor vil klimatilpasning lønne
3298 seg. Behovet for å forebygge for eksempel flom, kan også møtes med andre samfunnsnyttige
3299 tiltak som lagrer vann og produserer energi vi trenger.

3300

3301 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3302 • styrke det langsiktige arbeidet med å forebygge flom- og skredskader, slik som
- 3303 kartlegging, bedre arealplanlegging, sikringstiltak, overvåking og varsling
- 3304 • innføre et forbedret styringssystem for det nasjonale klimatilpasningsarbeidet
- 3305 • vri kostnader fra kompensasjon til forebygging. Dette ved å etablere forutsigbare
- 3306 støtteordninger for skadeforebyggende klimatilpasningstiltak, samt retningslinjer for
- 3307 eventuelle støtteordninger etter skade.
- 3308 • utarbeide en nasjonal analyse av samfunnets sårbarhet for klimaendringer
- 3309 (klimasårbarhetsanalyse) og oppdatere klimatilpasningspolitikken i tråd med dette
- 3310 minimum hvert fjerde år
- 3311 • integrere klimatilpasning i offentlige byggeprosjekter og planarbeid
- 3312 • forby uttak av torv og nedbygging av myr, samt styrke restaureringstiltak av myr og
- 3313 økosystemtjenester
- 3314 • satse på naturbaserte løsninger for bedre klimatilpasning, som å åpne bekkeløp lagt i rør,
- 3315 regnbed og grønne fasader
- 3316 • vurdere kravene til sikkerhet mot naturfarer i bygningsdelen av plan- og bygningsloven og
- 3317 byggteknisk forskrift

3318 Del 5: Gode steder i endring

3319 En offentlig sektor for fremtiden

3320 For Arbeiderpartiet er det et viktig mål at alle innbyggere i Norge skal ha tilgang til gode og trygge
3321 velferdstjenester. Alle skal møtes av det offentlige på en god måte.

3322 Norge står overfor store demografiske endringer i årene som kommer. Forholdet mellom antall
3323 eldre og folk i arbeidsfør alder vil endre seg betydelig. Norge vil mangle arbeidskraft på viktige
3324 samfunnsområder både i offentlig og privat sektor dersom vi ikke utnytter ressursene våre bedre.

3325 Kommunene må settes i stand til å endre seg og utvikle seg, for å løse fremtidens oppgaver for
3326 sine innbyggere. Store endringer i demografi og arbeidskraftsbehov vil kreve omstilling.

3327 Arbeiderpartiet mener at detaljstyringen fra stat til kommune må reduseres. Vi ønsker å teste ut
3328 nye løsninger for å heve kvaliteten og få mer ut av hver krone i kommunesektoren.

3329
3330 Digitalisering kan bidra til å bruke ressurser mer effektivt, og gi innbyggerne bedre tjenester.
3331 Teknologi åpner opp for nye muligheter og innovasjon, og gir mulighet til å redusere
3332 konsulentbruk og administrasjon.

3333 Fremover må vi gjøre enda mer for at vår viktigste ressurs i offentlig sektor, de ansatte, gis tillit,
3334 handlefrihet og utviklingsmuligheter, slik at de kan bruke all sin kapasitet til å løse de viktigste
3335 oppgavene.

3336 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3337 • gi ansatte i offentlig sektor flere muligheter for å styrke sin kompetanse
- 3338 • styrke offentlige/private samarbeid for å utvikle nye teknologiske løsninger. Dette for å
- 3339 utvikle bedre velferdstjenester og frigjøre arbeidskraft til pleie og omsorg.
- 3340 • sikre at digitale løsninger som det offentlige lager, kan benyttes på tvers av sektorer
- 3341 • sikre at medvirkning og partsarbeidet blir sentralt i alt omstillingsarbeid i offentlig sektor,
- 3342 når det tas i bruk ny teknologi
- 3343 • at staten støtter kommunesektoren i bruk av digitale muligheter og kunstig intelligens på
- 3344 en god, trygg og effektiv måte
- 3345 • innføre nasjonale ordninger for kommuner og fylker som prioriterer økt innovasjon og
- 3346 utvikling
- 3347 • legge tillitsbasert ledelse og styring til grunn for hele offentlig sektor
- 3348 • vurdere å utvide retten til innsyn til å gjelde private virksomheter som leverer
- 3349 velferdstjenester til det offentlige
- 3350 • styrke kommunene og fylkeskommunene som inkluderingsarena for dem som står
- 3351 utenfor arbeids- og samfunnslivet, gjennom tydeligere krav til offentlig sektor
- 3352 • sette ned en omstillingskommisjon som blant annet skal gjennomgå omfanget av krav til
- 3353 kommunene med mål om å redusere dette omfanget
- 3354 • sikre en god og forutsigbar kommuneøkonomi som gir mulighet for gode, likeverdige
- 3355 velferdstjenester til alle, uavhengig av hvor man bor
- 3356 • videreutvikle og styrke fylkeskommunens rolle som regional utviklingsaktør
- 3357 • redusere norske boligeieres utgifter ved å forlenge maksimal avskrivningstid for bygg og
- 3358 ledningsnett i vann- og avløpssektoren, og vurdere ytterligere reduksjon eller fjerning av
- 3359 moms
- 3360 • utarbeide tiltaksplaner for vann og avløp i tett dialog mellom staten og kommunene, for å
- 3361 sikre bærekraftige og kostnadseffektive løsninger
- 3362 • sikre statlig støtte til kommunenes arbeid med å oppgradere vann og avløp gjennom
- 3363 teknologiutvikling, kompetanseheving, prosjektmidler og lignende bistand, for å møte
- 3364 behovet gjennom nytt avløpsdirektiv
- 3365 • utrede endringer i selvkostregelverket og tilstøtende regelverk – og harmonisere disse –
- 3366 med sikte på å gi stabile og riktigere kommunale gebyrer

3367 **By og land, hand i hand**

3368 For Arbeiderpartiet er sterke fellesskap og bærekraftig vekst og utvikling i hele landet viktig. Det
3369 handler om folks makt og mulighet til å bygge fremtid og gode lokalsamfunn. Det nasjonale

3370 fellesskapet vårt består av små og store steder som er gjensidig avhengig av hverandre. Sterke
3371 byer er bra for distriktene, og sterke distriktssamfunn er bra for byene: By og land, hand i hand.

3372 Trygge og gode samfunn er avgjørende uansett hvor folk velger å bo. Ulike steder i landet har
3373 ulike utfordringer. For Arbeiderpartiet er det viktig å møte disse utfordringene, slik at folk kan leve
3374 gode liv uansett om de bor i tettbygde eller spredtbygde strøk.

3375 Arbeiderpartiet skal føre en klimapolitikk som skaper jobber og kutter utslipp. Både by og land
3376 må med dersom vi skal klare å nå klimamålene. Vi vil føre en aktiv næringspolitikk som støtter
3377 opp om grønne, fremtidsrettede næringer i hele landet, og bygge videre på lokale ressurser og
3378 kompetansemiljø.

3379 Stadig flere bor alene. Det betyr at viktigheten av gode møteplasser og fellesskapsarenaer som
3380 idrett og kultur, øker. Arbeiderpartiet vil utvikle gode og attraktive lokalsamfunn for innbyggere i
3381 alle livsfaser og livssituasjoner.

3382 **For folk i byene vil Arbeiderpartiet:**

- 3383 • føre en areal- og transportpolitikk i byer og byområder som tilrettelegger for at de fleste
3384 innbyggerne kan gjennomføre sine daglige gjøremål med kollektivtrafikk, sykkel og gange
- 3385 • gi kommunene flere verktøy for å stille strengere klima- og naturkrav, slik at byene kan
3386 lede an i å kutte utslipp
- 3387 • føre en boligpolitikk i pressområder som bidrar til at flere kan skaffe seg en
3388 hensiktsmessig bolig
- 3389 • ta nødvendige grep for å bygge flere studentboliger i byene
- 3390 • videreutvikle områdesatsinger i byområder med store sosiale og økonomiske
3391 utfordringer og høy andel innbyggere som lever i vedvarende fattigdom
- 3392 • styrke innsatsen for å skape nye arbeidsplasser og utvikle næringsliv i levekårsutsatte
3393 områder
- 3394 • at statens politikk for lokalisering av statlige arbeidsplasser skal bidra til bedre utvikling
3395 av nabolag og byområder enn i dag, herunder i større grad bidra til stedsutvikling i
3396 levekårsutsatte områder
- 3397 • trappe opp innsatsen for å øke sysselsettingsgraden i levekårsutsatte områder
- 3398 • jobbe for at byene våre vokser på en måte som sikrer gode oppvekstvilkår for barn og
3399 unge
- 3400 • satse på byer som regionale kraftsentre for kompetanse, innovasjon og entreprenørskap i
3401 regionen
- 3402 • gi nasjonale tilskudd til tiltak for å bedre tilgangen til strandsonen i pressområder
- 3403 • endre alkohollovgivningen slik at kommuner kan definere avgrensede friarealer og parker
3404 hvor det er tillatt å drikke alkohol
- 3405 • sammen med lokale myndigheter bidra til å utvikle smarte og bærekraftige byer og
3406 lokalsamfunn
- 3407 • styrke innsatsen mot ungdoms- og gjengkriminalitet i byområdene

3408

3409 *Les mer om boligpolitikk i byområder i kapitlet «En bolig for alle».*

3410 **For folk i distriktene vil Arbeiderpartiet:**

- 3411 • styrke tiltak som bidrar til å sikre bosetting i hele landet, og at tilflyttere blir boende i
3412 distriktene
- 3413 • opprette et forsøks- og utviklingsprogram for tjenesteinnovasjon i distriktene

- 3414 • videreutvikle frikommuneforsøk og utvikle nye grep, slik at kommunene blir mer
3415 innovative og tar i bruk nye verktøy som sparer tid og gir bedre tjenester
- 3416 • legge bedre til rette for møteplasser med flere funksjoner, slik som Merkur-programmet
- 3417 • opprette et eget eldreboligprogram i Husbanken, og styrke kommunenes rolle og evne til
3418 å gi de eldre boligrådgivning, slik at flere bor i egnet bolig der de kan leve aktive liv
- 3419 • at nye statlige arbeidsplasser skal legges utenfor Oslo, med mindre helt åpenbare
3420 grunner tilsier noe annet. Veksten innenfor eksisterende statlige arbeidsplasser skal
3421 fordeles mer rettferdig mellom by og land.
- 3422 • videreutvikle lokale nærtjenestesenter med mål om å sikre flere statlige tjenester nært
3423 folk
- 3424

3425 Frivilligheten skal være fri

3426 Arbeiderpartiets mål er en sterk, mangfoldig og fri frivillighet med aktivitet i hele landet.

3427 Frivilligheten gir folk i alle aldre mulighet til å møtes, engasjere seg og tilhøre et fellesskap. Det
3428 motvirker ensomhet og fremmer folkehelse.

3429 Frivillig innsats gjør samfunnet rikere og fellesskapet sterkere, og fyller en rolle som hverken det
3430 offentlige eller markedet kan. Det bidrar til læring og inkludering og skaper gode lokalsamfunn og
3431 oppvekstmiljø, bygger tillit og er avgjørende for demokratiet vårt.

3432 Frivilligheten er under press. Det må være lett å være frivillig og å drive frivillige organisasjoner.

3433 De frivillige organisasjonene har behov for økonomisk forutsigbarhet, frie midler, mindre
3434 byråkrati og tilrettelegging for aktivitet i tråd med organisasjonenes formål.

3435 Arbeiderpartiet vil sikre frivilligheten god finansiering, stor frihet og en sentral plass i samfunnet.

3436 Vi vil legge til rette for at enda flere engasjerer seg i frivillig innsats, og føre en helhetlig politikk
3437 som sikrer frivilligheten god tilgang til lokaler, anlegg og utstyr.

3440

3441 Arbeiderpartiet vil:

3442 • sørge for full og regelstyrt momskompensasjon på varer og tjenester for frivillige
3443 organisasjoner

3444 • styrke dialogen med frivillig sektor knyttet til sektorens rammevilkår

3445 • gjøre det enklere å være frivillig og drive frivillig organisasjon, ved å forenkle
3446 tilskuddsordninger og avbyråkratisere gjennom flerårige tilskudd fra staten

3447 • styrke samarbeidet med relevante frivillige organisasjoner innenfor folkehelse,
3448 eldreomsorg og inkludering

3449 • åpne offentlige bygg for frivilligheten

3450 • at staten på sikt skal ta kostnadene og ansvaret for drift av nødnettet for alle frivillige
3451 organisasjoner

3452 • styrke den frivillige beredskapen gjennom å innføre avgiftsfritak for innkjøp av kjøretøy og
3453 utstyr som frivillige organisasjoner benytter i redningstjenesten

3454 • støtte arbeidet med skilting, merking og kartfesting av stier og turruter, og sørge for at
3455 oppdatert informasjon om friluftsmuligheter er digitalt tilgjengelig

3456 • legge til rette for økt samarbeid om friluftsliv mellom offentlig, privat og frivillig sektor

3457 Idrett for alle

3458 Idrett begeistrer. Den gir økt livskvalitet, trivsel og bidrar til gode oppvekstvilkår. Breddeidretten
3459 spiller en viktig rolle for både integrering, folkehelse, sosial utjevning og likestilling. Toppidretten
3460 byr på opplevelser som binder oss tettere sammen, både lokalt og som nasjon.

3461
3462 Frivillige over hele landet gjør en stor jobb for å gi barn og unge verdifulle fellesskap, gode
3463 opplevelser og viktige erfaringer med idretten. Samtidig øker prisene og deltakelsen går ned.
3464 Flere barn og unge faller utenfor det fellesskapet som idretten gir.

3465
3466 Arbeiderpartiet vil at alle barn og unge skal kunne delta i idrettsaktivitet. For at det skal være
3467 mulig, må prisene for barne- og ungdomsidrett holdes på et lavt nivå, og andre hindre for
3468 deltakelse bygges ned. Den frivillige innsatsen som foreldre og andre legger ned, er helt
3469 avgjørende for idretten, og for samfunnet som helhet. Arbeiderpartiet vil jobbe for at flere kan
3470 være frivillige i idretten, og at bredden i frivilligkorpset speiler samfunnet.

3471
3472 Arbeiderpartiet vil at det bygges idrettsanlegg for å sikre at alle har mulighet til å delta. Vi vil
3473 redusere de regionale forskjellene, og gi innbyggere i pressområdene bedre tilgang til
3474 idrettsanlegg. Gode tilbud som er tilgjengelige for alle, må utvikles i samråd med idretten både
3475 lokalt og sentralt.

3476
3477 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3478 • støtte opp om idrettens arbeid for å være inkluderingsarena for barn og unge
- 3479 • fortsette arbeidet med å ta ned etterslepet på idrettsanlegg, og jobbe for at idretten har
- 3480 forutsigbare rammevilkår som stimulerer til nybygging
- 3481 • gi full og regelstyrt momskompensasjon til klubber som bygger anlegg
- 3482 • sammen med kommunene arbeide for at barne- og ungdomsidretten kan benytte
- 3483 offentlige idrettsanlegg gratis
- 3484 • sammen med idretten jobbe for likestilling i de ulike idrettene, på tvers av kjønn, legning,
- 3485 økonomisk bakgrunn og funksjonsnivå
- 3486 • øke støtten til paraidretten
- 3487 • videreføre og forsterke ordningen med ekstra spillemidler i pressområder
- 3488 • fortsette å utvikle målrettede ordninger som gjør at alle kan delta i idrett, uavhengig av
- 3489 økonomisk bakgrunn
- 3490 • styrke idrettens samarbeid med kulturfrivilligheten og friluftslivet
- 3491 • senke det økonomiske presset for barns deltakelse i idrett, sammen med idretten
- 3492 • sikre tilgangen på treningsarenaer parallelt med at forbudet mot gummigranulat
- 3493 gjennomføres
- 3494 • beskytte og utvikle enerettsmodellen for å redusere spilleproblemer og avhengighet, og
- 3495 for å sikre at overskudd blir brukt til gode formål over hele landet
- 3496 • jobbe for at toppidrettsutøvere får aktuelle og tilpassede utdanningsmuligheter
- 3497 • innrette Enova slik at anlegg lettere kan utvikles miljøriktig

3498 Kultur: en kultur å leve av og for

3499 For Arbeiderpartiet er det et mål at alle i hele landet skal ha mulighet til å delta og oppleve kunst
3500 og kultur av høy kvalitet. Kunst og kultur utfordrer oss, gir oss nye perspektiver og skaper økt

3501 forståelse. Kultur skaper gode liv, levende samfunn og bygger felles identitet, opplevelser og
3502 fellesskap.

3503
3504 Kulturnæringen er en viktig næring der det skal være mulig å skape, produsere og formidle i hele
3505 landet. Museer, kulturminner og håndverkstradisjoner er viktige deler av vår kulturarv som må
3506 tas vare på for å være tilgjengelig for fremtiden. Folkebibliotekene har stor betydning i
3507 lokalsamfunn over hele landet som samlingssted, debattarena og som kunnskaps- og
3508 kulturformidler for innbyggere i alle aldre.

3509
3510 Det er fortsatt store klasseskiller i folks kulturbruk, og altfor store variasjoner i hvilke kulturtilbud
3511 som finnes i by og bygd. Økte kostnader påvirker også kulturlivet og kan føre til svekket tilbud og
3512 økte priser. Digitaliseringen utfordrer inntektsstrømmer og rettigheter i kulturnæringen, samtidig
3513 som det har skapt helt nye muligheter knyttet til formidling.

3514
3515 Arbeiderpartiet vil sikre en kulturell infrastruktur i hele landet, støtte opp om den frivillige
3516 innsatsen og styrke barne- og ungdomskulturen. Terskelen for deltakelse må senkes, for å sikre
3517 at alle skal kunne utforske sitt talent og oppleve kunst og kultur.

3518
3519 Arbeiderpartiet skal føre en aktiv språkpolitikk. Nynorskens stilling i det norske språk skal
3520 styrkes, og nynorsk språk og kulturuttrykk skal sikres gode utviklingsmuligheter.

3521

3522 **Arbeiderpartiet vil:**

3523 • gjennomføre et kulturløft med disse åtte hovedsatsingene:

3524 1. **Kultur i hele landet.** Et rikt og mangfoldig kulturliv bygges med utgangspunkt i
3525 lokale forutsetninger. Vi vil styrke det lokale kulturlivet, blant annet gjennom
3526 regionale kulturfond, og den frivillige innsatsen for å bidra til et mer likeverdig
3527 tilbud i små og store lokalsamfunn. Institusjoner og lokale arenaer for øving og
3528 fremføring er avgjørende for tilgang og deltakelse. Scenekunstinstitusjonene over
3529 hele landet skal styrkes for å kunne sikres som viktige bidragsyttere lokalt,
3530 regionalt og nasjonalt. Våre nasjonale kulturbygg skal ivaretas.

3531
3532 2. **Kultur for alle.** Flere skal kunne oppleve kultur, delta og utvikle sitt talent. Derfor
3533 vil vi senke tersklene for deltakelse, slik at enda flere kan oppleve og delta i
3534 kulturaktiviteter. Deltakeravgiften i kulturskolen må ikke være så høy at noen
3535 ekskluderes.

3536
3537 3. **Gode vilkår for frivilligheten.** Gjennom forutsigbare rammer og økt satsning vil
3538 vi sikre at frivillige organisasjoner kan bruke sin tid til å skape aktivitet og sørge for
3539 at barn og unge inkluderes, uavhengig av familienes økonomi.

3540
3541 4. **Bedre kunstneres levekår.** Kunstnere er arbeidsfolk og skal sikres bedre
3542 levekår, med mulighet til å jobbe i hele landet. Det frie feltet skal styrkes.
3543 Kunstneres opphavsrett skal ivaretas og de skal sikres rimelig vederlag.

3544
3545 5. **Styrke de kreative næringene** med mål om mer kultureksport, og at flere kan
3546 leve av kunsten. De virkemidlene som er tilgjengelige for næringslivet, skal også
3547 treffe kreative næringer. Blant annet ved å styrke og videreutvikle

- 3548 filminsentivordningen skal Norge sikres som en attraktiv og konkurransedyktig
3549 filmdestinasjon.
3550
- 3551 6. **Ta vare på kulturarven.** Kulturminner og kulturmiljøer har betydning for folks
3552 identitet og er en viktig del av vår kulturarv. Vi skal ta vare på den materielle og
3553 immaterielle kulturarven, styrke museene, ivareta håndverkstradisjonene og
3554 sikre en god språkpolitikk.
3555
- 3556 7. **Kultur for fremtiden.** Digitaliseringen gir nye muligheter for uttrykk og formidling,
3557 samtidig som politikken skal sikre at rettighetshaveres enerett til åndsverk
3558 ivaretas.
3559
- 3560 8. **Et grønnere kulturliv.** Vi skal legge bærekraftsmålene til grunn for
3561 kulturpolitikken, og vurdere insentiver som vil bidra til grønn omstilling i kunst- og
3562 kultursektoren.

3563 Tro og livssyn: et livssynsåpent samfunn med respekt for alle

3564 For mange mennesker utgjør tros- og livssynssamfunnene viktige fellesskap som
3565 skaper tilhørighet og identitet i lokalsamfunn over hele landet. Tros- og livssynssamfunnene er
3566 også viktige samfunnsaktører. I en verden preget av økt polarisering og konflikt er det viktig at vi
3567 som fellesskap bidrar til å sikre et livssynsåpent samfunn med respekt for alle. Den norske kirke,
3568 med sin særskilte rolle som levende, demokratisk og inkluderende folkekirke, bidrar på en særlig
3569 måte.

3570

3571 Norge har en kristen og humanistisk arv, men antallet og mangfoldet i tros- og livssynssamfunn
3572 har vokst betydelig. I samfunnet vårt stiller vi krav til demokrati, åpenhet og likestilling. Dette
3573 gjelder også for tros- og livssynssamfunnene. Samtidig opplever mange troende hatkriminalitet.
3574 Antisemittisme, islamofobi og annen hatkriminalitet skal bekjempes.

3575

3576 Retten til å tro, skifte tro eller ikke å tro er en menneskerett. Vi vil legge til rette for dialog og jobbe
3577 for inkludering, forståelse og fellesskap.

3578 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3580 • fortsatt sikre Den norske kirke et godt grunnlag for sin virksomhet
- 3581 • fortsatt sikre at tros- og livssynssamfunnene får økonomisk støtte
- 3582 • støtte opp om viktig dialogarbeid gjennom Samarbeidsrådet for tro og livssyn, Norges
3583 Kristne Råd og andre aktører
- 3584 • støtte opp om tros- og livssynssamfunnenes arbeid for å styrke inkludering, likestilling og
3585 kunnskap om det norske samfunn og dets lover
- 3586 • styrke barns medvirkning og selvbestemmelse i spørsmål om tro og livssyn
- 3587 • støtte opp om initiativer som bidrar overfor mennesker i krevende, religiøse
3588 bruddprosesser
- 3589 • jobbe med kommunene for å få på plass flere seremonilokaler som er åpne for alle
3590 livssyn
- 3591 • øke mangfoldet og sikre kvaliteten i samtaletjenestene på offentlige institusjoner, slik at
3592 det speiler befolkningens behov
- 3593 • støtte arbeid som sprer kunnskap om andres tro, livssyn eller ikke-tro

3594

3595 Medier: grunnmuren for ytringsfrihet og demokrati

3596 En fri presse og redaktørstyrte medier er en grunnstein i vårt demokrati. Sterke og redaksjonelt
3597 uavhengige medier bidrar til å forhindre maktmisbruk, polarisering og økt mistillit, noe som er en
3598 forutsetning for en demokratisk offentlighet. Folks mulighet til å skaffe seg korrekt informasjon
3599 er en forutsetning både for tilliten til hverandre og for ytringsfriheten.

3600

3601 De redaksjonelle mediene utfordres av maktkonsentrasjon og digitale plattformer. Falske
3602 nyheter og såkalte ekkokamre på sosiale medier utgjør en stor utfordring for samfunnet og
3603 demokratiet. Gjennom globale plattformer spres desinformasjon og ulovlig innhold raskt.
3604 Behovet for troverdige, redaktørstyrte medier av høy kvalitet er viktigere enn noen gang. Samtidig
3605 må vi møte generasjonsskillet i mediebruken, og at unge forholder seg til nyhetsformidling på en
3606 helt annen måte enn voksne og eldre. Dette stiller krav til redaktørene, politikerne og brukerne av
3607 plattformene.

3608

3609 Arbeiderpartiet vil sikre mangfoldet av redaktørstyrte medier, og legge til rette for at alle grupper i
3610 samfunnet har et godt medietilbud.

3611

3612 Arbeiderpartiet vil:

- 3613 • beskytte frie medier og det offentlige ordskiftet mot alle forsøk på å innskrenke
- 3614 ytringsrommet og ytringsfriheten
- 3615 • beskytte mennesker som er truet på grunn av sine meninger og ytringer. Redaktører og
- 3616 journalister skal ha et særskilt vern.
- 3617 • styrke de redaktørstyrte mediene i konkurransen mot sosiale medier og globale
- 3618 plattformsselskaper
- 3619 • styrke rammevilkårene for lokalradioene, med mål om å styrke den løpende
- 3620 journalistiske produksjonen
- 3621 • styrke produksjonstilskuddet for nyhetsmedier, og sikre at de redaktørstyrte mediene
- 3622 kan fylle sin funksjon under kriser og alvorlige hendelser
- 3623 • vurdere innføring av momsfristak for all digital journalistikk som omfattes av
- 3624 medieansvarsloven, og som et første steg gjøre momsfristaket for nyhetsmedier
- 3625 plattformnøytralt igjen
- 3626 • arbeide for at brukere over hele landet har lik tilgang til medier, blant annet gjennom å
- 3627 sikre distribusjon både fysisk og digitalt
- 3628 • utvikle ulike modeller for å sikre videregående elever tilgang til redaktørstyrte medier
- 3629 • sikre NRKs rolle som en bred allmennkringkaster med sterk tilstedeværelse i hele landet
- 3630 • arbeide for fortsatt kommersiell allmennkringkasting med hovedkontor i og
- 3631 nyhetssendinger fra Bergen
- 3632 • at offentlighetsloven og prinsippet om meroffentlighet skal praktiseres i alle offentlige
- 3633 virksomheter, og vurdere å innføre sanksjoner ved brudd på dette
- 3634 • beskytte mennesker som er truet på grunn av sine meninger og ytringer, og sikre
- 3635 redaktører og journalister et særskilt vern
- 3636 • utvikle en nasjonal strategi for en åpen og opplyst samtale der vi vurderer konkrete tiltak
- 3637 fra Ytringsfrihetskommisjonen, herunder behov for ytterligere forskningstiltak og
- 3638 opprettelsen av et ytringsfrihetsråd

3639 Familiepolitikk: ulike familier, universell velferd

3640 Familien er det viktigste fellesskapet for de aller fleste av oss. Foreldre skal oppleve trygghet i
3641 hverdagen, med gode universelle velferdstilbud som lokale helsestasjoner, tilgjengelige
3642 barnehageplasser, gode skoler og fritidstilbud.

3643
3644 Mange barnefamilier sliter med tidsklemma, samtidig som også etablerings- og levekostnadene
3645 øker. Arbeiderpartiet vil føre en politikk som gjør det attraktivt for folk å få barn, og som legger
3646 godt til rette for barnefamilier.

3647
3648 Barnetrygden er viktig for mange barnefamilier. Arbeiderpartiet har styrket barnetrygden i
3649 regjering, og ønsker å beholde barnetrygden som en universell ordning.

3650

3651 Arbeiderpartiet vil:

- 3652 • styrke det universelle velferdstilbudet for alle barn og unge
- 3653 • sikre at barn med funksjonsnedsettelse, og deres familier, får god oppfølging og
3654 tilrettelegging
- 3655 • vurdere endringer i regelverket slik at mødre ikke får kutt i permisjonstiden dersom de
3656 føder før termin, og at permisjonen ikke starter å løpe dersom de føder senere enn termin
- 3657 • styrke helsestasjonens rolle i det forebyggende arbeidet innen kvinnehelse, barn og
3658 unges fysiske og psykiske helse, og i arbeidet med å styrke relasjoner mellom voksne og
3659 barn
- 3660 • utvikle flere tilbud til foreldre til eldre barn, som kurs, nettverk og andre tilbud som bidrar
3661 til mestring i foreldrerollen
- 3662 • gjøre hverdagen enklere og skoledagen mer helhetlig ved å bedre samarbeidet mellom
3663 kultur, frivillighet, idrett, skole og SFO
- 3664

3665 Gode oppvekstmiljø for alle

3666 Alle barn skal ha et godt, trygt, sunt og aktivt oppvekstmiljø. Store ulikheter i familienes evne og
3667 muligheter til å bidra, må møtes av og i fellesskapet. Både hver og en av oss, frivilligheten og våre
3668 felles offentlige tilbud er viktige for å bidra til inkluderende fellesskap.

3669
3670 Ulikheter i økonomi, boforhold, utdanning og helse bidrar til at folk har ulike forutsetninger for å
3671 kunne delta aktivt i lokalsamfunnet på fritiden. Segregering og ulikhet i deltakelse mellom jenter
3672 og gutter bidrar til at kulturen og idretten speiler disse forskjellene, og forsterker trekk vi ikke
3673 ønsker.

3674
3675 Arbeiderpartiet vil ha et samfunn bygget på likeverdighet, tillit og demokrati. Det limet som idrett,
3676 frivillighet og kultur skaper i lokalsamfunnene, er et viktig forsvar mot antidemokratiske krefter
3677 som forsøker å stille grupper opp mot hverandre. Fritidsaktiviteter er en viktig arena for å sørge
3678 for at barn har det bra, og blir sett av trygge voksne.

3679

3680 Arbeiderpartiet vil:

- 3681 • legge godt til rette for frivillige som bidrar i sine lokalsamfunn, både når det gjelder idrett,
3682 organisasjoner, kultur og frivilligsentraler
- 3683 • rette særskilte tiltak mot barn og unge som vokser opp i familier med vedvarende
3684 lavinntekt, spesielt i levekårsutsatte områder

- 3685 • bruke ungdomsjobber til å støtte opp om frivilligheten og idretten
- 3686 • støtte gratis utlån av idretts- og friluftsutstyr som BUA
- 3687 • legge til rette for at idrett, kultur og frivillighet kan bruke offentlige bygg
- 3688

3689 Digitalisering for alle

3690 Med den teknologiske utviklingen følger store muligheter. I et avansert industrisamfunn som
3691 Norge, med små forskjeller og høy tillit, kan digitalisering skape nye arbeidsplasser, gjøre
3692 offentlige tjenester bedre og bidra til å redusere klimaavtrykket i en rekke næringer.

3693
3694 Den teknologiske utviklingen har også en bakside. Plattformøkonomien skaper nye monopoler,
3695 utfordrer det trygge arbeidslivet og kan bidra til å gjøre offentligheten mer polarisert. Nye
3696 klasseskiller vokser frem når store grupper i samfunnet, ikke minst mange eldre, hektes av den
3697 digitale utviklingen.

3698
3699 Utviklingen innen kunstig intelligens skjer i et høyt tempo, og treffer et bredt spekter av
3700 samfunnsområder. Når teknologi og samfunn er i endring, må også politikken videreutvikles.

3701
3702 For Arbeiderpartiet er det avgjørende at det er fellesskapet som styrer utviklingen når
3703 teknologien endrer samfunnet, og ikke omvendt. Vi ønsker at digitaliseringen av samfunnet skal
3704 komme alle til gode.

3705 3706 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3707 • digitalisere offentlig sektor på en måte som gjør at innbyggerne opplever at
- 3708 • offentligheten er til stede for dem, og leverer sømløse tjenester som møter deres behov
- 3709 • sikre rammer for en trygg digital oppvekst for barn og unge
- 3710 • sørge for en sikker og fremtidsrettet digital infrastruktur i hele landet
- 3711 • forsterke styringen og samordningen av digitaliseringspolitikken
- 3712 • legge hensynet til sikkerhet og beredskap i bunn for all digitalisering
- 3713 • utnytte mulighetene i kunstig intelligens, samtidig som vi beskytter innbyggerne mot de
- 3714 • negative sidene ved utviklingen
- 3715 • utnytte mulighetene i data og datadrevet innovasjon
- 3716 • sette fart på den grønne og digitale omstillingen, og fremme et omstillingsdyktig og
- 3717 • innovativt næringsliv
- 3718 • beskytte innbyggerne mot digital overvåkning og påvirkning, og stille strenge krav til
- 3719 • private selskaper som deler data
- 3720 • motvirke digitalt utenforskap slik at alle, uansett ferdigheter, arbeidslivstilknytning eller
- 3721 • økonomi, har mulighet til å benytte seg av digitale tjenester
- 3722 • styrke Datatilsynets regulatoriske sandkasse for digital innovasjon
- 3723

3724 Trygg digital oppvekst

3725 Dagens barn og unge vokser opp i en gjennomdigitalisert hverdag. Mange utvikler tidlig høy
3726 digital kompetanse, og kan leve mye av sitt sosiale liv på nett, gjennom spill og sosiale medier.
3727 Digitaliseringen bidrar til stor informasjonstilgang, underholdning, sosiale muligheter og læring.
3728

3729 I den digitale hverdagen blir også barn og unge utsatt for reklame, påvirkning og uønsket innhold.
3730 Tidsbruken på sosiale medier øker, og vi ser nye former for ekskludering, mobbing og
3731 utestengelse. Stadig flere personopplysninger samles inn og brukes til å tilpasse innhold og
3732 reklame. Det utfordrer både regelverk og kulturer. Ulik tilgang til digitale verktøy, og ulik digital
3733 kompetanse, kan føre til økte forskjeller.

3734
3735 Arbeiderpartiet vil ivareta barn og unge i den digitale hverdagen. De er særlig sårbare og har krav
3736 på beskyttelse, også på nett. Deres personvern skal ivaretas. De skal beskyttes mot skadelig
3737 innhold og skjermes for uønsket reklame.

3738

3739 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3740 • gjennomgå og foreslå endringer i regelverk for bedre å verne barn og unge i digitale flater,
3741 og bedre beskytte deres rettigheter
- 3742 • stille økte krav til de store teknologiselskapene for å sikre at barn og unge beskyttes mot
3743 skadelig og ulovlig innhold på nettet
- 3744 • forby atferdsbasert markedsføring rettet mot barn og unge
- 3745 • skjerpe kravet til å skille mellom innhold og reklame
- 3746 • sikre at barns personopplysninger ikke brukes til atferdsbasert markedsføring, selv om
3747 markedsføringen ikke rettes mot barn
- 3748 • sikre at barnets beste legges til grunn når man regulerer reklame og markedsføring som
3749 er rettet mot, og tilgjengelig for, barn
- 3750 • pålegge kommersielle aktører å benytte standardinnstillinger som ikke bruker
3751 avhengighetsskapende mekanismer
- 3752 • ha bedre veiledning for barn og foreldre for å styrke forståelsen av barns rett til
3753 personvern i familiære forhold
- 3754 • prioritere mer forskning om barns digitale oppvekst, og opprettelse av et tverrfaglig
3755 forskningscenter for barn og digitale medier, i tilknytning til eksisterende
3756 kunnskapsmiljøer
- 3757 • innføre strengere regelverk for sosiale medier blant barn og unge, inkludert aldersgrenser
- 3758 • regulere lootbokser i spill
- 3759 • innføre et føre-var-prinsipp i skole og barnehage
- 3760 skjærme barn for skadelig innhold og reklame på digitale enheter utlevert av skolen
- 3761 • utarbeide tydelige anbefalinger til foreldre om barns digitale hverdag

3762 Digital infrastruktur

3763 Digital infrastruktur er avgjørende for å ta i bruk digitale verktøy. Tilgangen til internett varierer
3764 ulike steder i landet. Det er viktig for Arbeiderpartiet at det offentlige skal bidra til infrastruktur i
3765 hele landet.

3766

3767 Den digitale infrastrukturen blir stadig viktigere for både nærings- og samfunnsutvikling.
3768 Datasentre har blitt en del av den grunnleggende infrastrukturen, og det er avgjørende at Norge
3769 har tilgang til, og kompetanse på, dette området. Datasenterbransjen er samtidig en ny,
3770 kraftkrevende industri med behov for store mengder av den samme energien som vi trenger til
3771 andre gode formål. Arbeiderpartiet mener derfor at datasenter i Norge kun skal brukes til
3772 samfunnsnyttige formål, og bygge opp under industrietablering og utvikling av velferdsstaten.

3773

3774 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3775 • ha som mål at alle husstander der det bor fastboende, skal ha tilgang til
- 3776 høyhastighetsbredbånd på 1GB
- 3777 • legge til rette for at alle kan delta i den digitale utviklingen uavhengig av bosted
- 3778 • sikre mobildekning langs hovedferdselsårene både på land og sjø
- 3779 • iverksette tiltak som øker konkurransen i markedet for bredbånd, slik at brukerne får reell
- 3780 valgfrihet
- 3781 • ivareta norske sikkerhetsinteresser ved utbygging av datasentre, ved å sørge for
- 3782 tydeligere nasjonal styring.
- 3783 • få på plass bedre regler for utbygging, drift og eierskap, i utgangspunktet begrenset til
- 3784 aktører fra NATO- eller EØS-land

3785 Likestilling – et likestilt samfunn er et fritt samfunn

3786 Arbeiderpartiet skal føre en offensiv og målrettet likestillingspolitikk som gjør at alle inkluderes i
3787 samfunnet, uavhengig av kjønn, alder, seksuell orientering, funksjonsnivå og etnisitet. Store
3788 forskjeller mellom kjønnene i skoleprestasjoner, skolegjennomføring, i arbeidslivet, lønnsnivå,
3789 familieliv og helse, truer det likestilte samfunnet. Diskriminering og manglende inkludering fører
3790 til at mennesker utestenges fra viktige fellesskap.

3791
3792 Ingen mennesker skal diskvalifiseres fra arbeidslivet, utestenges fra det sosiale fellesskapet eller
3793 hetses på bakgrunn av sin hudfarge, tro, funksjonsnivå eller seksualitet.

3794
3795 Arbeiderpartiet skal bygge ned hindre for deltakelse, styrke arbeidet mot diskriminering og for et
3796 mer inkluderende samfunn. Vi vil aldri godta diskriminering, hets og trusler mot
3797 enkeltmennesker eller grupper. Urfolk og nasjonale minoriteter har en særstilling i Norge.

3798 Likestilling mellom kjønnene

3799 Arbeiderpartiets mål er at alle skal kunne leve frie og gode liv. En viktig forutsetning for dette er å
3800 sikre likestilling mellom kjønnene. Vi har fortsatt et kjønnsdelt arbeidsmarked i Norge. Det fører
3801 til kjønnsforskjeller i lønn, arbeidshelse og muligheten til å balansere jobb og familie.

3802 Arbeiderpartiets mål er å skape et mindre kjønnsdelt arbeidsmarked og et likestilt arbeidsliv.

3803
3804 Vi oppnår aldri reell likestilling dersom vi ikke tar tak i de særskilte utfordringene som kjønnene
3805 opplever. For Arbeiderpartiet handler det om at alle skal få de samme mulighetene i livet
3806 uavhengig av kjønn. Arbeiderpartiets likestillingspolitikk skal bygge videre på kvinnekampens
3807 avgjørende samfunnsbidrag, og samtidig adressere gutter og menns likestillingsutfordringer på
3808 relevante politikkområder.

3809 3810 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3811 • redusere kjønnsforskjellene i arbeidslivet, jobbe for lik lønn for likt arbeid og øke andelen
- 3812 som jobber heltid
- 3813 • bekjempe det kjønnsdelte arbeidslivet gjennom satstinger på kompetansesentre,
- 3814 målrettede tiltak som «Menn i helse» og kampanjer i ungdomsskolen
- 3815 • sørge for økt mangfold i arbeidslivet samt bedre representasjonen mellom kjønnene i de
- 3816 bransjer der dette går for sakte
- 3817 • videreutvikle likestillingssettene

- 3818 • gjennomføre en nasjonal satsing for at flere unge skal velge å gjennomføre
- 3819 kjønnsutradisjonelle utdanningsprogram på yrkesfag, og at flere menn skal velge å
- 3820 gjennomføre helse-, omsorgs-, sosial- og pedagogiske fag i høyere utdanning
- 3821 • sikre at skoleløpet passer for alle ved å satse på en mer praktisk og variert skolehverdag,
- 3822 styrke de alternative opplæringsarenaene og sikre kvalifiserte elever læreplass
- 3823 • videreutvikle verktøyene i statens eierskapspolitikk for å fremme likestilling
- 3824 • sette ned et utvalg som skal se på kjønnsforskjeller i helsetjenestene
- 3825 • styrke arbeidet mot seksuell trakassering i samfunnet, blant annet ved å sikre at de nye
- 3826 reglene mot seksuell trakassering i arbeidsmiljøloven følges opp, styrke de aktørene som
- 3827 arbeider mot seksuell trakassering, og jobbe holdningsskapende i barnehage og skole

3828 Likestilling på alle samfunnsområder

3829 Likestilling kommer ikke av seg selv. For å få et likestilt samfunn kreves det at vi jobber
 3830 systematisk med likestilling på alle samfunnsområder. Universell utforming er helt nødvendig for
 3831 å gi alle mulighet til å kunne delta likeverdig i samfunnet. Arbeiderpartiet har som mål at Norge
 3832 skal være universelt utformet innen 2035.

3833
 3834 Arbeiderpartiet vil jobbe for at mennesker med funksjonsnedsettelse skal oppnå sine fulle
 3835 rettigheter til deltakelse på alle samfunnets arenaer på lik linje med alle andre, ved å sikre at FN-
 3836 konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) realiseres i alle
 3837 deler av samfunnet. Vi vil bygge ned samfunnsbarrierer som står i veien for denne realiseringen,
 3838 og bidra til større synliggjøring, likestilling og livskvalitet for denne gruppen.

3839
 3840 Brukerstyrt personlig assistanse (BPA) er et viktig verktøy for å sikre alle mennesker deltakelse og
 3841 likestilling i samfunnet. Vi vil sørge for at ordningen gir et best mulig universelt tilbud til de som
 3842 trenger det, og forankre BPA i et eget lovverk. For å sikre god kvalitet på tjenesten og styrke
 3843 arbeidstakernes rettigheter vil vi etablere en godkjenningsordning for BPA-leverandører.

3844
 3845 Den skeive delen av befolkningen kommer dårligere ut enn befolkningen ellers på
 3846 levekårsundersøkelser. Mange har opplevd avvisning av mennesker i nær relasjon, skam,
 3847 mangel på god helseoppfølging, hets, hat og minoritetsstress.

3848
 3849 Arbeiderpartiet vil kjempe for alle menneskers ukrenkelige rett til egen kjønns- og
 3850 legningsidentitet. Vi skal sikre at lovgivning og helse- og utdanningsløp er tilpasset for at skeive
 3851 kan leve gode og meningsfulle liv.

3852 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3854 • jobbe for universell utforming og tilgjengelighet slik at alle kan delta i samfunnet
- 3855 • øke kunnskapen om funksjonshemmedes rettigheter blant ansatte i staten og
- 3856 kommunene
- 3857 • styrke Likestillings- og diskrimineringsombudet og Diskrimineringsnemnda
- 3858 • prioritere tiltak som bekjemper netthets
- 3859 • følge opp handlingsplanen for LHBT+-personers levekår
- 3860 • styrke opplæringen i seksualitet og grensesetting, kjønns- og seksualitetsmangfold og
- 3861 reprodutiv helse
- 3862 • innlemme FN-konvensjonen om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne
- 3863 (CRPD) i den norske menneskerettighetsloven

3864 Antirasisme: vår felles oppgave

3865 Arbeiderpartiet er et parti som kjemper for å få slutt på både hverdagsrasisme, ideologisk
3866 fundert rasisme og den strukturelle rasismen. Vi mener det er en felles oppgave for alle å
3867 bekjempe rasisme og hatefulle ideer og holdninger. Vi må erkjenne det farlige hatets potensielle
3868 konsekvenser og forhindre at mennesker i vårt samfunn blir radikalisert og en trussel mot andre.
3869 Arbeiderpartiet ser med særlig stor bekymring på utbredelsen av hatefulle konspirasjonsteorier
3870 og rasistiske ideer rettet mot muslimer og jøder, og vil prioritere bekjempelse av muslimhat og
3871 antisemittisme.

3872 Arbeiderpartiets antirasistiske politikk skal fjerne hindrene som gjør at enkelte grupper holdes
3873 utenfor, og gi like muligheter for alle. Vårt viktigste forsvarsverk mot terror og politisk vold er et
3874 sterkt fellesskap, en sterk velferdsstat og et inkluderende samfunn – fundamentet for et
3875 samfunn med små forskjeller og like muligheter. Kampen mot rasismen må kjempes i
3876 hverdagslivet: på arbeidsplassene, i skolegården, i kultur- og idrettslivet og på internett.

3877 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3878 • at det gis mer kunnskap og informasjon om hatefulle ytringer og rasismens konsekvenser
3879 gjennom skoleløpet
- 3880 • utarbeide en nasjonal handlingsplan mot hatkriminalitet i samarbeid med berørte
3881 grupper
- 3882 • sette ned et utvalg som skal utrede oppsøkende og forebyggende arbeid på nett
- 3883 • arbeide for å motvirke spredning av konspirasjonsteorier
- 3884 • styrke studietilbud og kompetanse om ekstremisme og radikalisering
- 3885 • jobbe for at flest mulig elever får opplæring om demokrati, ekstremisme, radikalisering
3886 og hat, og får tilbud om å besøke relevante institusjoner som jobber med dette
- 3887 • styrke forskningen og kompetansebyggingen på rasisme og ekstremisme, og sikre
3888 kompetanse om rasisme, diskriminering og hatytringer i alle politidistrikt

3889 Urfolk og nasjonale minoriteter: rettigheter, kultur og språk

3890 Norge skal være et foregangsland når det gjelder å beskytte urfolks og nasjonale minoriteters
3891 rettigheter. Arbeiderpartiet vil arbeide aktivt for at samer og nasjonale minoriteter får
3892 videreutvikle sin identitet, kulturhistorie og sitt språk.

3893
3894 Samiske språk og de nasjonale minoritetsspråkene kvensk, romanes og romani utgjør en viktig
3895 del av rammen for kulturuttrykk i det norske samfunnet. Alle disse språkene er i dag under
3896 press. Arbeiderpartiet vil at alle skal ha en reell mulighet til å lære sitt morsmål, bruke det i
3897 hverdagen og kunne overlevere det til neste generasjon.

3898
3899 Fornorskingspolitikken som tidligere har blitt ført overfor samer og nasjonale minoriteter, har ført
3900 til alvorlige tap av språk og kultur. Mange opplever fortsatt å bli utsatt for diskriminering,
3901 fordommer og hets. Sannhets- og forsoningskommisjonen har gjort et viktig arbeid for å granske
3902 fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og skogfinner. Arbeiderpartiet skal ta en aktiv
3903 og ledende rolle i kampen mot all form for rasisme og diskriminering i det norske samfunnet.

3904 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3905 • ivareta våre forpliktelser overfor urfolk og nasjonale minoriteter, og arbeide for at de får
3906 videreutvikle sin identitet, kulturhistorie og sitt språk i Norge

- 3907 • bekjempe hets og diskriminering av samer og nasjonale minoriteter
- 3908 • heve kompetansen i offentlig forvaltning om særskilte utfordringer knyttet til helse og
- 3909 • levekår blant samer og nasjonale minoriteter
- 3910 • sikre gode rammevilkår for minoritetsspråkene og samiske språk og kultur
- 3911 • forbedre refusjonsordningene og insentivordningene til kommunene for å styrke samisk
- 3912 • språkopplæring og øke antallet språkbærere
- 3913 • opprette et nasjonalt reindriftsenter for å gi reinbeitedistriktene nødvendig rådgivnings-
- 3914 • og kompetansestøtte
- 3915 • etablere en ny veiledningstjeneste som bistår rettighetshavere, utbyggere og
- 3916 • myndigheter i store arealdisponeringssaker hvor samiske interesser er berørt i henhold til
- 3917 • sameloven. Veiledningen skal bidra til meningsfulle konsultasjonsprosesser, forebygge
- 3918 • konflikter og ivareta urfolks rettigheter, med statlig støtte og uavhengig av kommersielle
- 3919 • interesser.
- 3920 • sikre gode og stabile rammevilkår for de tradisjonelle samiske næringene, samtidig som
- 3921 • det legges til rette for utvikling innen annen næringsvirksomhet som bidrar til å
- 3922 • opprettholde bosetting og levende lokalsamfunn
- 3923 • sikre at Sametinget tilføres tilstrekkelige ressurser for å ivareta rollen som et sterkt
- 3924 • folkevalgt organ
- 3925 • arbeide for å løfte samisk kultur, film, musikk og håndverkstradisjon
- 3926 • støtte samisk LHBT+-arbeid
- 3927 • tilby joik i pleie- og omsorgstjenester som vil bidra til å forbedre livskvaliteten for eldre
- 3928 • samer, spesielt demente
- 3929

3930 Nordområdene: Norge er tryggere med livskraftige lokalsamfunn i

3931 nord

3932 Ingen steder henger innenriks- og utenrikspolitikken tettere sammen enn i nordområdene.

3933 Konsekvensene av en ny sikkerhetspolitisk hverdag i Europa griper direkte inn i nordnorsk

3934 nærings- og samfunnsliv. Skal vi ha aktivitet, utnytte ressursene og ha troverdighet overfor våre

3935 naboer, må det bo folk i nord.

3936

3937 Arbeiderpartiet vil sørge for at det kan leves gode liv i et attraktivt Nord-Norge med trygge

3938 velferdstjenester og spennende arbeidsplasser. Tiltak og virkemidler for nordområdepolitikken

3939 må tilpasses den nye sikkerhets- og geopolitiske situasjonen. Vårt fremste mål for

3940 nordområdene skal være at folk skal leve gode liv i en region som fortsatt er preget av fred og

3941 stabilitet. Utviklingen med fraflytting må snus, og det må skapes fremtidsrettede arbeidsplasser.

3942 Barn må sikres en god oppvekst i nord, og unge skal oppleve det som attraktivt å etablere seg i

3943 nord. På den måten styrker vi Norge gjennom å skape livskraftige lokalsamfunn i nord.

3944 Sikkerhet og fred i nord

3945 Norges posisjon og rolle i nord er unik. Det er i nord at Norge møter verden, og det er der våre

3946 initiativer har størst betydning for den generelle utviklingen i området og for norske interesser.

3947 Aktiv tilstedeværelse i nord sikrer suverenitet og norske interesser.

3948

3949 At hele Norden nå blir samlet i NATO, gir nye muligheter, ikke bare for forsvarssektoren, men

3950 også innen næringsliv, infrastruktur, forskning og utdanning. Flere land, deriblant stormakter

3951 som USA, Russland, Kina og EU, har fornyet interesse for nord. Et sterkt forsvar gjør det enklere å

3952 fortsette vår forutsigbare linje overfor våre naboer. Dette forutsetter et sterkt og moderne forsvar
3953 med tyngdepunkt i nord.

3954

3955 Sivilsamfunnet må forsterkes og infrastrukturen rustes opp til å være vertskap for den militære
3956 aktiviteten som vil komme i nord som følge av Forsvarsløftet. Industriutvikling, bolyst-tiltak,
3957 reiseliv og samferdsel må i større grad ses i et øst-vest-perspektiv.

3958 Energi

3959 Nordområdene må sikres tilstrekkelige mengder ren, rimelig og fornybar energi til å ta Nord-
3960 Norge gjennom det grønne skiftet. I dag er det for mange flaskehalsen i det nordnorske
3961 strømmettet, og det produseres for lite strøm til at nye næringer og industri skal utvikles i nord.
3962 Regjeringens Kraft- og industriløft for Finnmark markerer starten på Arbeiderpartiets ambisjon
3963 om å gjøre nordområdene til en bærekraftig region og et sentrum for grønn omstilling.

3964

3965 Havvind er den største nasjonale energi- og industrisatsingen i nyere tid, og Nord-Norge skal
3966 være med. Modne områder og prosjekter som Trænabanken og Goliat Vind kan raskt realiseres,
3967 og Arbeiderpartiet har som mål at områder i nord skal lyses ut senest i 2027.

3968 Kunnskap om nord, i nord og fra nord

3969 De unike natur- og samfunnsforholdene i Arktis skaper muligheter i utvikling av kunnskap og
3970 kompetanse som Norge og det internasjonale samfunnet trenger. Arbeiderpartiet vil bidra til at
3971 forskningen og næringslivet i nord enda mer effektivt kan utnytte den arktiske plasseringen og
3972 den arktiske kompetansen til å løse nasjonale og globale samfunnsutfordringer.

3973 Gode lokalsamfunn som vokser

3974 Skal vi utnytte mulighetene i nord, må det bo folk i nord. Befolkningen må ha tillit til offentlige
3975 myndigheter og oppfatte dem som en medspiller. Ved at vi skaper nye jobber og systematisk
3976 satser på kunnskap, skal nord være et attraktivt sted å bo og jobbe. Arbeiderpartiet vil
3977 videreutvikle tiltakssonen og sikre at også Nord-Norge har tilgang på kvalifisert arbeidskraft.

3978 Samferdsel: å reise i nord

3979 Arbeiderpartiet vil knytte Arktis bedre sammen og sikre infrastrukturen mot klimaendringer, ras
3980 og skred. Bo- og arbeidsmarkedsregioner i nord må komme nærmere hverandre, og forbindelser
3981 mellom nord og resten av verden må bedres. Arbeiderpartiet har som mål å utvikle jernbanen i
3982 nord og bygge Nord-Norgebanen. Hvor man skal starte byggingen og hvilket konsept man skal
3983 velge, må vurderes i lys av den nye geopolitiske situasjonen og bygge opp under arbeidet med å
3984 samle Norden i NATO.

3985

3986 Ferges, FOT-rutene og Kystruta utgjør viktige transporttilbud for folk og gods i nord. I årene som
3987 kommer, skal luft- og sjøfart gjennom det grønne skiftet, og Arbeiderpartiet vil bruke kommende
3988 anbudsrunder til å kutte utslipp og fortsette å forbedre tilbudet med hensyn til både pris, kvalitet
3989 og frekvens for å knytte nord tettere sammen.

3990 Helse og velferdstjenester

3991 Trygge og gode velferds- og helsetjenester er en forutsetning for å lykkes med å skape gode
3992 lokalsamfunn som det føles trygt å leve i. Pasienter og pårørende i nord har ofte lang reisevei til
3993 sykehus og spesialiserte helsetjenester. Derfor stilles det krav til at helsetjenesten i nord er

3994 fremst på å ta i bruk ny teknologi og nye løsninger, slik at enda mer av behandling og utredning
3995 kan skje utenfor sykehus og nært der pasienten bor. Arbeiderpartiet vil gjennomgå ordningene til
3996 Pasientreiser for å sikre at ikke pasienter og pårørende får unødvendig lang, belastende og
3997 kostbar reisevei.

3998 Å skape i nord

3999 Nordområdene er rike på ressurser. Det er et mål for Arbeiderpartiet at ressursene skal benyttes
4000 til verdiskaping og arbeidsplasser i nord, i pakt med hva naturen tåler. Gjennom en aktiv
4001 næringspolitikk kan reiselivet også bidra til å bygge opp under viktige bo- og blilyst-tiltak, og det
4002 ligger store muligheter i grensekryssende samarbeid om reiseliv i nord. Samtidig nærmer vi oss
4003 en grense for hva natur, infrastruktur og lokalsamfunn greier å håndtere. Vi skal balansere
4004 næringsutvikling med naturens bærekraft.

4005
4006 Havbruksnæringen er flere steder den viktigste driveren for utvikling av kystsamfunn, og
4007 potensialet, særlig i havbruk til havs, er enormt. Samfunnskontrakten mellom fiskere,
4008 oppdrettere og folk langs kysten innebærer at det skal legges til rette for at fisken gir
4009 arbeidsplasser, aktivitet og trykker bosettingen i kystsamfunnene.

4010 Arbeiderpartiet vil:

- 4011 • gjennomføre «Kraft- og industriløft for Finnmark» og sikre hele Nord-Norge nok ren,
4012 rimelig og fornybar kraft
- 4013 • forsterke kraftnettet og gjennomgå ordningen med anleggsbidrag slik at manglende
4014 tilgang på nett ikke hemmer det grønne skiftet
- 4015 • knytte Arktis tettere sammen ved å forstørre bo- og arbeidsmarkedsregioner og utvikle
4016 grensekryssende transportårer i samarbeid med våre naboland
- 4017 • sikre at nye, grønne næringer og grønn industri utvikles i nord, og skaper
4018 kompetansemiljø, verdier og arbeidsplasser i nord
- 4019 • sikre at forsvarsinvesteringer og samfunnsutvikling henger sammen og bygger opp under
4020 målet om attraktive og levekraftige lokalsamfunn i nord
- 4021 • etablere befalsutdanning og utdanning innen andre militære fag i Nord-Norge
- 4022 • arbeide for at det etableres flere industriklynger i nord knyttet til forsvarsindustri, maritim
4023 industri, romindustri og mineralnæring
- 4024 • lyse ut områder for havvind i nord senest i 2027, sikre Nord-Norge arbeidsplasser i
4025 forvaltningen og deltagelse i de industrielle muligheter som følger
- 4026 • bygge og forsterke nordnorske kunnskaps- og kompetansemiljøer
- 4027 • utvide avskrivningsregler for studielån i tiltakssonen til også å gjelde barnehagelærere
- 4028 • legge til rette for grønn luftfart på kortbanenettet i Nord-Norge
- 4029 • at Norge skal bruke sin rolle i Arktisk råd til å fremme viktige spørsmål innenfor miljø,
4030 urfolk, utdanning, forskning og andre strategiske spørsmål
- 4031 • at det sikres fredelig samarbeid om fiskeforvaltning i nordområdene
- 4032 • forplikte landene rundt Arktis til avtaler om bekjemping av, og tilpasning til,
4033 klimaendringer i nord
- 4034 • styrke grunnlaget for meieriene og slakteriene i det nordnorske landbruket i
4035 beredskapsøyemed
- 4036 • videreutvikle og forsterke nordnorske kunnskap- og kompetansemiljøer, herunder
4037 etablering av arktisk kunnskapssenter for klimaendringer som en videreutvikling av
4038 Climate-Ecological Observatory for Arctic Tundra (COAT)

4039

4040 Trygg og klimavennlig transport i hele landet

4041 Arbeiderpartiets samferdselspolitikk skal bidra til en enklere og tryggere reisehverdag for folk, og
4042 økt konkurranseevne for næringslivet. Samtidig skal vår samferdselspolitikk bidra til å oppfylle
4043 Norges klima- og miljømål og til at byene når nullvekstmålet for persontransport med bil.

4044 Vi må derfor planlegge arbeidsplasser og boligutbygging bedre for å sikre en kortere og raskere
4045 reisevei i hverdagen.

4046

4047 Veier, jernbane, havner og flyplasser binder Norge sammen og er helt avgjørende for bosetting og
4048 arbeidsplasser. Samfunnet har et stort ansvar for at denne infrastrukturen fungerer godt, og
4049 Arbeiderpartiet skal sørge for det. Vi må bedre utnytte de mulighetene ny teknologi gir.

4050

4051 Arbeiderpartiets samferdselspolitikk følger dette prinsippet: Vi skal ta vare på det vi har, utbedre
4052 der vi kan og bygge nytt der vi må. Arbeiderpartiet ønsker et løft for vedlikeholdet av
4053 transportinfrastrukturen i hele landet, og en sterk satsing på utbedring av det vi har, med
4054 punktvis investeringer på eksisterende vei- og jernbaneinfrastruktur. Slik skal vi oppnå bedre
4055 utnyttelse, bedre punktlighet på jernbanen, økt sikkerhet og større motstandsdyktighet mot
4056 klimaendringer. Fylkeskommunene skal også settes bedre i stand til å prioritere innsats for å
4057 oppruste fylkesveinetten.

4058

4059 En ny sikkerhetssituasjon i Europa krever at vi må tenke mer på beredskap, militær mobilitet og
4060 forsyningssikkerhet. Vi må dessuten ha med behovene til våre allierte og deres stridskrefter når
4061 samferdselsprosjekter skal utformes. Store byggeprosjekter må vurderes opp mot det store
4062 behovet for arbeidskraft vi har på andre samfunnsområder, for eksempel i helse- og
4063 omsorgssektoren eller i Forsvaret. De store naturinngrepene må begrenses, og vi må ta bedre
4064 vare på den matjorden vi har.

4065

4066 Arbeiderpartiet vil legge til rette for digitale løsninger i transportsektoren, og utnytte mulighetene
4067 i bruk av kunstig intelligens. Økt fremkommelighet, økt transportsikkerhet og et mer klima- og
4068 miljøvennlig transportsystem med bedre kapasitetsutnyttelse er mulig med ny teknologi.
4069 Samtidig vil Arbeiderpartiet beskytte innbyggerne mot digital overvåking og påvirkning og stille
4070 strengere krav til private selskaper som deler data.

4071

4072 **Arbeiderpartiet vil:**

4073

- redusere klimagassutslippene fra transportsektoren

4074

- lokalisere arbeidsplasser og boliger slik at transportbehovet reduseres og knutepunktene styrkes

4075

4076

- intensivere arbeidet for å nå visjonen om null drepte og hardt skadde i trafikken

4077

- bekjempe sosial dumping i transportsektoren

4078

- sørge for at samferdselsinvesteringer styrker norske bedrifter med norske lønns- og arbeidsvilkår

4079

4080

- prioritere i større grad å ta vare på det vi har fremfor nye, store samferdselsprosjekter

4081

- benytte ny teknologi til å forbedre kapasitetsutnyttelse i transportsystemet

4082

- stille krav om innføring av nullutslipp i kjøretøy, anleggsmaskiner, fartøy og fly på

4083

- offentlige kontrakter der teknologien er moden

4084 Trygge veier

4085 Mesteparten av trafikken går på veien. Det norske veinettet er ikke ferdig utbygget og deler av
4086 veinettet har for lav standard. Arbeiderpartiet ønsker et godt, effektivt og trygt veinett som binder
4087 landet sammen, og vil derfor ha et fortsatt høyt investeringsnivå på veisektoren.

4088
4089 Vi lever i en tid som stiller nye krav til oss. Pris- og kostnadsutviklingen gjør at vi nå må prioritere
4090 hardere og kreve bedre planlegging og gjennomføring av samferdselsprosjekter. I fremtiden vil
4091 villere vær føre til at vi må bruke større ressurser på å sikre infrastrukturen vår mot skred og flom.
4092 Derfor blir vår prioritet å sikre et trygt og effektivt veinett og sikre gode alternative ruter ved
4093 uforutsette hendelser.

4094
4095 Kontinuerlig arbeid med drift og vedlikehold av veiinfrastruktur er sentralt for trafikksikkerheten.
4096 Behovene hos sårbare trafikanter som fotgjengere, syklister og motorsyklister bør fortsatt
4097 tillegges særlig vekt ved utforming, bygging, drift og vedlikehold. Innenfor drift er det spesielt
4098 vinterdriften, med brøyting og strøing, som er de viktigste oppgavene ut fra hensynet til både
4099 trafikksikkerhet og fremkommelighet.

4100
4101 Vi har svært mange bruer som er 50 år eller eldre. Både på grunn av alder, men også behovet for
4102 styrket beredskap og bedre fremkommelighet for næringstransporten, er det nødvendig å
4103 oppgradere kapasiteten og bæreevnen for mange av disse bruene. Arbeiderpartiet ønsker derfor
4104 et eget fylkeskommunalt bruprogram som kan bidra til finansiering, standardisering, økt kvalitet
4105 og at kostnadene reduseres. Det blir også viktig å identifisere hvilke bruer som blir viktige i
4106 fremtiden med tanke på beredskap og Forsvarets behov.

4107
4108 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4109 • øke bevilgningene til ras- og skredsikring
- 4110 • redusere vedlikeholdsetterslepet
- 4111 • legge til rette for bedre pendlerparkering som kan sikre mer fleksibilitet for reisens første
4112 og siste kilometer
- 4113 • stille miljøkrav i offentlige anskaffelser i veisektoren
- 4114 • bidra til en robust ladeinfrastruktur for elbiler
- 4115 • støtte etablering av nye ladestasjoner for tyngre kjøretøy
- 4116 • styrke muligheten til å ta beslag i kjøretøy som blir brukt til uvettig kjøring og kriminalitet
- 4117 • skjerpe reaksjonene mot bilister som bruker mobiltelefon under kjøring
- 4118 • sørge for effektiv og rettferdig bompengeneinnkreving også for utenlandske personbiler, for
4119 å hindre forskjellsbehandling

4120 En kollektivtrafikk som binder sammen by og land

4121 Arbeiderpartiet støtter nullvekstmålet som sier at veksten i persontransporten i byområdene
4122 skal tas med kollektivtransport, sykkel og gange. For å nå dette målet ønsker vi et punktlig og
4123 rimelig kollektivtilbud som sikrer grønn mobilitet og får hverdagen til å gå opp for den reisende. Vi
4124 vil derfor videreføre byvekstavgifter samt utvide og videreutvikle tilskuddsordningene for mindre
4125 byområder. Gjennom byvekstavtalene legger vi til rette for samarbeid mellom sentrale, regionale
4126 og lokale myndigheter, og styrker den lokale handlefriheten til å kutte utslipp og legge til rette for
4127 grønn mobilitet.

4128

4129 Et godt kollektivtilbud i hele landet er viktig, og vi vil derfor utvikle nye fleksible kollektivordninger
4130 som for eksempel bestillingsruter.

4131

4132 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4133 • stå fast ved målet om en statlig finansieringsandel på 70 prosent av
- 4134 investeringskostnadene i store kollektivprosjekter i de fire største byområdene
- 4135 • videreutvikle ordningen med byvekstavtaler
- 4136 • utvide og videreutvikle tilskuddordningen for mindre byområder
- 4137 • utvikle nye fleksible kollektivordninger i distriktet
- 4138 • legge til rette for forskning innenfor samferdselssektoren (for eksempel smarte byer,
- 4139 trafiksikkerhet, autonome kjøretøyer, nye kollektivløsninger m.m.) og bedre samarbeid
- 4140 mellom transportetatene og relevante forskningsinstitusjoner
- 4141 • gradvis innføre et nasjonalt ungdomskort som gir lavere priser for unge, lærlinger og
- 4142 studenter i hele landet

4143 En punktlig og klimavennlig jernbane

4144 Arbeiderpartiet vil føre en offensiv jernbanepolitikk for fremtiden, og vil ha en sterk statlig styring
4145 av jernbanesektoren. For å hindre fragmentering av ansvaret og en mer komplisert reisehverdag
4146 for den enkelte, vil vi si nei til privatisering av persontrafikk, drift og vedlikehold på jernbanen.

4147

4148 Prisveksten ved bygging av vei og jernbane har vært sterk de siste årene. Arbeiderpartiet mener
4149 at utbygging av infrastruktur må gjennomføres på en måte som gir mest mulig igjen for pengene.
4150 Gjennom å prioritere en større andel på drift og vedlikehold, samt bygge flere kryssingsspor og
4151 dobbeltsporparseller, vil vi forbedre punktligheten og gi flere reisende et bedre togtilbud.

4152

4153 **Arbeiderpartiet vil**

- 4154 • ha en sterk statlig styring av jernbanesektoren
- 4155 • legge til rette for at jernbanen skal ta en større andel av persontrafikk og godstrafikk
- 4156 • sikre at jernbanen leverer på de transportpolitiske målene, hvor de nye overordnede
- 4157 rammebetingelsene ligger fast
- 4158 • si nei til privatisering av persontrafikk, drift og vedlikehold på jernbanen
- 4159 • bruke større andel på drift og vedlikehold på jernbanen og forbedre punktligheten, og
- 4160 gjennom det styrke tilliten til jernbanen
- 4161 • Bygge flere kryssingsspor og dobbeltsporparseller, og utbedre flaskehalser for å få bedre
- 4162 hyppighet og regularitet på togtilbudet
- 4163 • fortsette arbeidet med hel- eller delelektrifisering, eller bruk av annen teknologi, for å
- 4164 redusere utslipp fra gjenværende dieselstrekninger på jernbanen
- 4165 • følge opp fjerntogstrategien og sikre beslutningsgrunnlag ved rullering av NTP

4166 Livskraftige kystsamfunn

4167 Arbeiderpartiet mener det er et offentlig ansvar å sikre nødvendige havner og annen maritim
4168 infrastruktur, og at dette er en betingelse for livskraftige kystsamfunn og samfunnssikkerhet.
4169 Fiskeri og havbruk er blant Norges viktigste næringer, og i stadig vekst. Fremover vil også
4170 utvikling av havvind være avhengig av tilstrekkelig havneinfrastruktur. Vi vil styrke satsingen på
4171 havn og farleder for å sikre maritime næringer og godstransport til sjøs. Vi vil også legge til rette
4172 for en grønn omstilling av skip, ferger og båter langs kysten vår.

4173

4174 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4175 • styrke satsingen på tiltak innen kyst, havn og farleder for å skape vekstvilkår for maritime næringer som fiskeri og havbruk, samt godstransport til sjøs
- 4176 • legge frem en grønn omstillingspakke for klimavennlig omstilling av skip
- 4177 • kompensere fylkeskommunene for merkostnader ved å velge lav- og
- 4178 nullutslippsteknologi ved anskaffelser av ferger og hurtigbåter. Norske hurtigbåter skal
- 4179 drives av nullutslippsløsninger.
- 4180 • redusere lokal forurensing gjennom å legge til rette for landstrøm ved de mest trafikkerte
- 4181 havnene, og på sikt innføre forbud mot tungolje som drivstoff
- 4182 • sikre rimelige ferjepriser fremover
- 4183 • sikre et godt fergetilbud på fylkesveinettet gjennom å styrke den fylkeskommunale
- 4184 økonomien
- 4185

4186 **Luftfart**

4187 Arbeiderpartiet ønsker en luftfart med lave priser og et godt, desentralisert nett med
4188 kortbaneflyplasser i hele landet. Vi ønsker å legge til rette for en omstilling av luftfarten til null-
4189 og lavutslippsløsninger. Luftfarten er viktig for å gjøre det attraktivt å bo og arbeide i hele landet,
4190 og er også en betydelig næring som bidrar til verdiskaping i Norge.

4191
4192 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4193 • videreføre og styrke Avinor-modellen for å drifte og videreutvikle flyplasser i hele landet
- 4194 • fortsatt sikre rimelige priser og flere avganger på kortbanenettet
- 4195 • opprettholde et godt, desentralisert nett med kortbaneflyplasser, og sørge for at disse
- 4196 brukes i arbeidet med elektrifisering av luftfarten
- 4197 • bekjempe sosial dumping i luftfarten og legge til rette for seriøse aktører i bransjen
- 4198 • sørge for at drifts- og beredskapstjenester ved flyplassene utføres av Avinors ansatte og
- 4199 ikke konkurranseutsettes
- 4200 • legge til rette for en fremskyndet innfasing av null- og lavutslippsluftfartøy
- 4201 • ta initiativ til å erstatte dagens flypassasjeravgift med en avgift som har reell klimaeffekt,
- 4202 og som ikke rammer distriktene på en utilsiktet måte
- 4203 • sørge for at norske luftfartsavgifter vris over til avgifter på utslipp og i mindre grad fiskale
- 4204 avgifter
- 4205 • stake ut en forutsigbar utvikling for droneteknologi og ny luftmobilitet som gir trygghet til
- 4206 næringen og sikrer den enkeltes personvern og trygghet

4207 **Seriøsitet i transportnæringen**

4208 Transportbransjen er arbeidsplass for tusenvis av ansatte over hele landet. Ansatte i næringen
4209 skal ha trygge arbeidsplasser og anstendige lønns- og arbeidsvilkår i tråd med norske standarder
4210 og verdier i arbeidslivet. De som jobber med transport, har en selvsagt rett til å kunne leve av
4211 jobben sin.

4212
4213 For Arbeiderpartiet er det helt avgjørende å stanse en utvikling i retning mot mer useriøsitet, mer
4214 innleie, mer midlertidighet og svakere tilknytning til det ordinære arbeidsmarkedet. For å
4215 motvirke denne utviklingen ønsker Arbeiderpartiet bedre håndheving av dagens regelverk,
4216 bekjempelse av sosial dumping, mer fagorganisering i transportbedriftene og mer tilsyn fra
4217 kontrolletatene.

4218

- 4219 **Arbeiderpartiet vil:**
- 4220 • øke kontrollen av tungtransport inn til Norge og langs veinettet, med spesielt fokus på
- 4221 kjøretøyets sikkerhet og egnethet for vinterkjøring
- 4222 • sørge for et godt drosjetilbud i hele landet og stille tydelige kvalitetskrav til
- 4223 helseforetakenes anbudssystem for pasienttransport
- 4224 • innføre strengere nasjonale krav til kollisjonssikkerhet i buss, og ta initiativ til å påvirke
- 4225 det internasjonale regelverket for å hindre at sjåfører blir drept eller hardt skadet i
- 4226 møteulykker
- 4227 • fullføre planen om utbygging av døgnhvileplasser for yrkessjåfører, som sikrer akseptable
- 4228 toalettforhold, og se de resterende utbyggingene i sammenheng med behovet for
- 4229 ladestasjoner for tungbil
- 4230 • innføre kjøre- og hviletidsbestemmelser for nyttekjøretøy ned til 2,5 tonn
- 4231 • jobbe for at Luftfartstilsynet ivaretar et høyt sikkerhetsnivå i luftfarten, og at
- 4232 Luftfartstilsynet og Arbeidstilsynet gjennomfører tilsyn med alle selskaper som opererer i
- 4233 Norge
- 4234

4235

Del 6 En tryggere og mer rettferdig verden

4236 Arbeiderpartiets utenriks- og sikkerhetspolitikk skal styrke og ivareta Norges trygghet og frihet.
4237 Vi skal fremme norske interesser og verdier. Som sosialdemokrater har vi frihet, solidaritet og
4238 samarbeid som styrende prinsipper for vårt internasjonale engasjement. Vi vil bekjempe ulikhet,
4239 undertrykkelse og fattigdom. Vi vil styrke demokratiet, menneskerettighetene, likestilling og
4240 bærekraftig utvikling – for en tryggere og mer rettferdig verden.

4241

4242 Vi lever i en brytningstid. Russlands brutale angrepskrig mot Ukraina har skapt en dyp
4243 sikkerhetspolitisk krise i Europa. Midtøsten preges av terror, krig og lidelse. Okkupasjonen av
4244 Palestina vedvarer og krigen og blokaden av Gaza har ført til enorme lidelser og nød.

4245 Borgerkrigen i Sudan har forverret en allerede alvorlig humanitær krise for millioner av
4246 mennesker. Verden har blitt farligere, mer uforutsigbar og mer kompleks. Stormaktrivaliseringen
4247 tiltar. Folkeretten brytes og utfordres. 120 millioner mennesker i verden er på flukt.

4248 Handlingsrommet for å finne fredelige løsninger på konflikter og uenigheter blir mindre.

4249 Ny teknologi, stormaktrivalisering og polarisering definerer nå rammene for internasjonalt
4250 samarbeid. FN-systemet er under betydelig press. Maktforhold er i endring. Det globale sør
4251 styrker seg. En rekke grensekryssende utfordringer – klimaendringer, flyktningsstrømmer,
4252 terrorisme, atomtrusler og pandemier – håndteres best gjennom fungerende internasjonalt
4253 samarbeid, ikke av hvert land eller region for seg.

4254 Styrket sikkerhetspolitisk fellesskap

4255 Sikkerhetspolitikken er i kjernen av vår utenrikspolitikk og skal ivareta Norges frihet og trygghet,
4256 våre interesser og verdier. Vår sikkerhet og vår velstand er tuftet på folkeretten. For Norge er det
4257 avgjørende at folkeretten respekteres, at ikke den sterkeste rett får råde. Med et samlet Norden
4258 i NATO må vi samarbeide tett og nært med våre naboer – både militært og sivilt.

4259 Norges sikkerhet ivaretas best i samarbeid med andre land. NATO er hjørnesteinen for norsk
4260 sikkerhet. Russlands ulovlige angrepskrig i Ukraina har understreket betydningen av å være del
4261 av en sterk forsvarsallianse. Samtidig er norsk sikkerhetspolitikk også tjent med å ha flere bein å
4262 stå på. Vi vil særlig forsterke samarbeidet med våre allierte i Nord-Europa.

4264 Autoritære stater har i noen tilfeller fått betydelig kontroll over kritisk infrastruktur og globale
4265 verdikjeder. Avhengighetsforhold kan gjøre Norge og andre demokratiske stater sårbare for
4266 press og uønsket innflytelse. Sammen med våre allierte og partnere som EU, må vi håndtere og
4267 motvirke denne utviklingen.

4269 I viktige globale spørsmål må vi også samarbeide med stater som ikke deler vårt demokratiske
4270 styresett. Samtidig må vi sette klare krav og grenser for at liberale prinsipper og
4271 menneskerettigheter opprettholdes.

4272

4273 Arbeiderpartiet vil:

- 4274 • føre en aktiv, forutsigbar og tydelig sikkerhetspolitikk som ivaretar Norges sikkerhet og
4275 vårt handlingsrom i en krevende tid
- 4276 • følge opp Nansen-programmet for Ukraina og støtte Ukrainas forsvars- og frihetskamp
4277 så lenge det er behov for det
- 4278 • arbeide for et sterkere NATO og et tett nordisk samarbeid innad i forsvarsalliansen
4279

- 4280
- fortsette å styrke Norges sikkerhetspolitiske samarbeid med EU
- 4281
- videreutvikle bærekraftige, globale forsyningslinjer, føre god kontroll med eierskap av
- 4282 kritisk infrastruktur, styrke motstandskraften i det norske samfunnet mot ytre press og
- 4283 styrke kontrollen av utenlandske direkteinvesteringer i Norge
- 4284

4285 Prinsippfast globalt samarbeid

4286 Dagens nettverk av globale institusjoner og regler har i sum tjent oss godt. Samtidig er det

4287 avgjørende at også fremvoksende økonomier ser seg tjent med systemet og oppfatter det som

4288 representativt og rettferdig. FN er fremdeles verdens viktigste møteplass. FN-pakten utgjør

4289 kjernen i folkeretten, vårt førstelinjeforsvar. Det vil vi jobbe for å beskytte. Samtidig vil vi jobbe

4290 mot doble standarder og kjempe for at alles rettigheter er like mye verdt.

4291

4292 Vår eierskaps-, handels- og investeringspolitikk skal bidra til at folkeretten følges. Næringslivets

4293 samfunnsansvar må følges opp gjennom veiledninger, støtte og ettersyn for å sikre at

4294 aktsomhetskrav følges opp, og at folkeretten og menneskerettigheter respekteres.

4295

4296 Ny teknologi forandrer kriger og konflikters gang. Kunstig intelligens vil kunne forsterke omfanget

4297 av desinformasjon, splid og polarisering. Uhindret vil dette vanskeliggjøre samarbeid internt i og

4298 mellom land. I tråd med vår historie vil Arbeiderpartiet derfor regulere ny teknologi, slik at den

4299 tjener fellesskapet fremfor å splitte oss.

4300

4301 **Arbeiderpartiet vil:**

- styrke respekten for folkeretten
 - forbedre og reformere FN med sikte på økt representativitet, effektivitet og handlekraft
 - bidra internasjonalt for å bekjempe desinformasjon, regulere kunstig intelligens og utviklingen av selvstyrte våpensystemer
 - arbeide for global regulering av sosiale medier-selskaper for å kunne motvirke spredning av hets, desinformasjon og salg av personopplysninger på tvers av landegrensener
 - bistå og være en pådriver for at den internasjonale straffedomstolen får nødvendige ressurser til å etterforske krigsforbrytere
- 4310

4311 Europa og Norden

4312 Våre europeiske naboland er Norges viktigste politiske og økonomiske partnere. Norske

4313 interesser på en rekke felt – klima, sikkerhetspolitikk, beredskap, bekjemping av kriminalitet,

4314 vern om demokratiet, regulering av kunstig intelligens og annen ny teknologi – fremmes best ved

4315 å samarbeide med våre europeiske naboer.

4316

4317 Gjennom 30 år har EØS-avtalen vært en hjørnestein i norsk europapolitikk og for norsk

4318 økonomi. I sum har avtalen tjent norske interesser vel. Avtalen har sørget for at vi ikke står alene

4319 i møte med omveltninger og kriser som oppstår i verden rundt oss. EU-samarbeidet, det indre

4320 marked og EØS står i dag overfor nye utfordringer. Krig i Ukraina, økt proteksjonisme,

4321 stormaktrivalisering, pandemi og brexit har økt kompleksiteten i EU. Det er både viktigere og mer

4322 krevende å sørge for at EØS-avtalen fungerer.

4323

4324 I et endret sikkerhetspolitisk landskap må vi gjøre alt vi kan for å bidra til felles motstandskraft,
4325 beredskap og samhold. Norge og EU har gjennom mange år samarbeidet tett om utenriks-,
4326 sikkerhets- og forsvarspolitik. Samarbeidet med EU utfyller NATO-samarbeidet, vårt forsvars-
4327 og sikkerhetspolitiske ankerfeste.

4328
4329 Arbeiderpartiet er tilhenger av et sterkt politisk samarbeid i Europa. Ved to tidligere
4330 folkeavstemninger har vi derfor anbefalt å si ja til norsk medlemskap. Samtidig er det rom for
4331 ulike syn i EU-spørsmålet. Dersom et medlemskapsspørsmål skulle bli aktuelt, skal det være
4332 gjenstand for ny landsmøtebehandling i Arbeiderpartiet.

4333
4334 Nordområdene forblir Norges viktigste strategiske satsningsområde. Ingen andre steder henger
4335 innenriks- og utenrikspolitikken så tett sammen. Nord-Norge og nordområdene er en avgjørende
4336 del av den norske økonomien. I årene foran oss vil betydningen øke.

4337
4338 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4339 • ivareta og beskytte norske interesser gjennom vårt forhold til EU og EØS-avtalen ved å
- 4340 koordinere oss bedre, bruke handlingsrommet og intensivere innsatsen mot Europa
- 4341 • støtte opp om og styrke demokrati, rettsvesen og forsvarskapasiteter hos europeiske
- 4342 partnerland utenfor NATO/EU

4343 Forsvare og styrke demokrati og likestilling

4344 Arbeiderbevegelsen er internasjonal. Norge skal bidra til sterke internasjonale organisasjoner og
4345 en verdensorden basert på folkeretten og menneskerettigheter. En stadig større andel av
4346 klodens befolkning lever i land uten demokratisk styre. Når ulikhetene øker og autoritære
4347 regimer er i fremvekst, øker også risikoen for konflikt. Vi skal være en tydelig stemme mot ulovlig
4348 okkupasjon, brudd på folkeretten og krenkingen av menneskerettigheter. For Norge er det viktig
4349 å styrke samarbeidet med stater og bevegelser som deler våre verdier.

4350
4351 Et organisert, demokratisk sivilsamfunn er en av de viktigste pilarene for utvikling og
4352 konsolidering av demokratiet. I dag er arbeidstakerrettigheter under betydelig press mange
4353 steder. Fagforeningsledere utsettes for vold og drap. Vi vil sikre og styrke organisasjons-,
4354 forhandlings-, forsamlings- og ytringsretten. Arbeiderpartiet vil samarbeide med fagbevegelsen
4355 og sivilsamfunnsorganisasjoner for å styrke innsatsen for demokrati, mangfold og toleranse.

4356
4357 Norge har et ansvar for å ta imot mennesker på flukt som har rett til vår beskyttelse og vår hjelp.
4358 Vår solidaritet stopper ikke ved egen landegrense. Vi vil også prioritere beskyttelse av
4359 fagforeningsledere på flukt og sikre ressurser til sosial dialog og styrking av
4360 arbeidstakerrettigheter i vår utviklingspolitikk.

4361
4362 Retten til å bestemme over egen kropp og seksualitet er under angrep verden over. Resultatet er
4363 flere utrygge aborter, økt mødredødelighet og negativ sosial kontroll. Seksualitet mellom
4364 personer av samme kjønn er fortsatt kriminalisert i en rekke land. Arbeiderpartiet vil fortsette å
4365 styrke Norges innsats for seksuell og reprodutiv helse og rettigheter. En rettferdig verden er
4366 også en likestilt verden. Innsats for likestilling skal være gjennomgående i all norsk utenriks- og
4367 utviklingspolitikk.

4368
4369 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4370 • bidra til institusjonsbygging i unge, sårbare demokratier og styrke
- 4371 korrupsjonsbekjempelse og uavhengige domstoler for å hindre autoritære tilbakeslag
- 4372 • støtte demokratiske organisasjoner og bevegelser som jobber mot undertrykkelse og
- 4373 diktatur
- 4374 • løfte kvinners rett til å bestemme over egen kropp og kamp mot diskriminering basert på
- 4375 seksuell legning som en overordnet prioritering i norsk utviklingspolitikk
- 4376 • prioritere styrking av arbeidstakerrettigheter, sosial dialog og fagbevegelsen
- 4377 internasjonalt
- 4378 • legge respekt for faglige rettigheter til grunn for vår handels-, investerings- og
- 4379 eierskapspolitikk
- 4380 • opprette et rådgivende diaspora-råd for å gi regjeringen råd om norsk utenriks- og
- 4381 utviklingspolitikk
- 4382 • arbeide internasjonalt for å bekjempe forfølgelse og diskriminering av mennesker basert
- 4383 på seksuell orientering
- 4384 • forsvare menneskerettighetene og arbeide for å styrke ytrings-, tros-, forsamlings- og
- 4385 organisasjonsfriheten
- 4386

4387 Aktiv freds- og nedrustningspolitikk

4388 Norge har lang tradisjon med freds- og forsoningsarbeid tuftet på noen viktige prinsipper, som

4389 partenes eierskap og dialog med alle relevante parter. Det er en styrke for Norge at vi over flere

4390 tiår har bygd opp solid kompetanse og brede internasjonale nettverk for konfliktløsning.

4391

4392 Det mest effektive er å forebygge alvorlige kriser før de oppstår. Væpnede konflikter resulterer i

4393 enorme lidelser, forferdelige ødeleggelser og et rekordhøyt antall mennesker på flukt. Krisene

4394 varer ofte lenger enn før. Arbeiderpartiet vil stille solidarisk opp for mennesker i nød, men vår tid

4395 krever også at vi styrker arbeidet for å forhindre krig og katastrofer. Det er ingen motsetning

4396 mellom en kraftig satsing på forsvar og beredskap og samtidig arbeide for nedrustning, dialog og

4397 fred.

4398

4399 Arbeiderpartiets mål er en atomvåpenfri verden. Dette målet nås først når land som har

4400 atomvåpen, forplikter seg til gjensidig nedrustning. Norge skal engasjere seg for

4401 atomnedrustning i FN, NATO og overfor likesinnede land i og utenfor NATO. Den internasjonale

4402 forbudstraktaten er et godt initiativ og bidrar til å øke stigma rundt atomvåpen. I dagens

4403 sikkerhetspolitiske situasjon er det ikke mulig for NATO-land som Norge å undertegne, uten å

4404 redusere vår mulighet for innflytelse og beskyttelse. Det bør være et mål for Norge og andre

4405 NATO-land å underskrive atomvåpenforbudet.

4406

4407 Arbeiderpartiet vil:

- 4408 • arbeide for inkluderende fredsløsninger og styrke arbeidet for FNs
- 4409 sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet
- 4410 • føre en fremoverlent utenrikspolitikk for nedrustning og ikke-spredning av
- 4411 masseødeleggelsesvåpen
- 4412 • øke og styrke innsatsen for minerydding

4413 Forebygge klima- og naturkatastrofer

4414 Klima- og naturkatastrofer fører til økt fattigdom, forsterker urettferdighet og ødelegger
4415 livsgrunnlaget på jorda. Klimaendringene øker risikoen for sult, sosial uro og konflikt.
4416 Konsekvensene rammer allerede millioner av mennesker. Arbeiderpartiet vil styrke innsatsen
4417 mot global oppvarming og tap av sårbar natur.

4418
4419 Grønn omstilling krever særskilt aktsomhet når det gjelder arbeidsliv og fordeling.
4420 Arbeiderpartiet vil arbeide aktivt for en rettferdig omstilling. Vi vil også bistå land i sør med
4421 håndtering av klimatilpasning og ringvirkningene av dagens klimautfordringer. Ressursene til
4422 dette må avsettes utenfor den ordinære bistanden, som fortsatt må ha utvikling som hovedmål.

4423
4424 Samtidig er det nødvendig å prioritere umiddelbare tiltak for å begrense de humanitære
4425 konsekvensene av ekstremvær og naturkatastrofer. Økt beredskap vil redde liv. Støtte til lokale
4426 sivilsamfunnsorganisasjoner er av stor betydning for å sikre god samhandling mellom den
4427 humanitære nødhjelpsinnsetningen og det mer langsiktige utviklingsarbeidet.

4428 4429 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4430 • være pådriver for ambisiøse og forpliktende internasjonale avtaler for å begrense global
4431 oppvarming og stanse naturtap, i tett samarbeid med internasjonale partnere som EU
- 4432 • lede an internasjonalt på områder hvor vi har fortrinn, som i utviklingen av karbonfangst
4433 og -lagring, fornybar kraft og grønn skipsfart
- 4434 • trappe opp investeringer i fornybar energi, katastrofeberedskap og matsikkerhet i det
4435 globale sør, i tett samarbeid med lokale sivilsamfunnsorganisasjoner, og strukturer for
4436 overdragelse til lokale myndigheter
- 4437 • jobbe for en rettferdig grønn omstilling som sikrer nye arbeidsplasser og en god
4438 fordelingsprofil
- 4439 • sikre videreføring av regnskogssatsingen minst på dagens nivå, og vurdere en
4440 opptrapping dersom den gir gode resultater.

4441 Økonomisk åpenhet for rettferdig fordeling

4442 For å utrydde fattigdom og nå FN's bærekraftsmål trengs store investeringer. Arbeiderpartiet vil
4443 derfor bruke én prosent av brutto nasjonalinntekt på bistand. Brukt smart vil bistanden kunne ha
4444 en katalysatoreffekt, for eksempel ved å bidra til effektive og rettferdige skattesystemer og
4445 domstoler. Vårt mål er å styrke landets evne til å mobilisere egne ressurser for rettferdig,
4446 bærekraftig utvikling. Samtidig vil vi trappe opp kampen mot skatteparadis og ulovlig
4447 kapitalflukt.

4448
4449 Skjult utenlandsk eierskap øker forskjellene i verden og kan utgjøre en alvorlig sikkerhetsrisiko.
4450 Arbeiderpartiet vil intensivere det internasjonale samarbeidet for å stanse kapitalflukt. Vi vil
4451 jobbe for globale standarder for skatt, åpenhet og aktsomhetsvurderinger. Her hjemme har
4452 registeret over reelle eiere kommet på plass med Arbeiderpartiet i regjering. Fremover vil vi sikre
4453 at registeret ikke har mangler og er tilgjengelig for alle.

4454 4455 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4456 • jobbe for å innføre et offentlig globalt register med informasjon om rettmessige eiere av
4457 selskaper, eiendommer og verdipapirer

- 4458 • at Statens pensjonsfond utland skal være en aktiv eier som bruker sin tyngde for å
4459 fremme menneskerettigheter og god skatteetikk
4460 • støtte FNs arbeid med en internasjonal skattekonvensjon
4461 • bruke én prosent av brutto nasjonalinntekt på bistand

4462 Global helse

4463 Smittsomme og ikke-smittsomme sykdommer tar ikke hensyn til landegrenser. Et fungerende
4464 internasjonalt samarbeid er nødvendig for å forebygge fremtidige pandemier og andre
4465 helsekriser, blant annet gjennom effektivt smittevern.

4466
4467 Altfor mange mennesker dør fremdeles av sykdommer som enkelt kan la seg forebygge av
4468 vaksiner. Arbeiderpartiet vil jobbe for at alle mennesker har tilgang til livsviktige vaksiner, og
4469 sikre finansiering til utvikling av nye vaksiner. Livsstilssykdommer legger stort press på
4470 helsetjenestene, spesielt i land hvor tjenestene allerede er mangelfulle. For Arbeiderpartiet er
4471 det derfor viktig å bidra til kunnskapsutveksling og koordinere effektive tiltak for å bedre
4472 folkehelsen og tilgang til globale fellesgoder på tvers av land.

4473 4474 **Arbeiderpartiet vil:**

- 4475 • bidra til at alle land bygger opp universelle helsetjenester i stand til å behandle
4476 smittsomme og ikke-smittsomme sykdommer
- 4477 • styrke internasjonalt smittevern og pandemiberedskap
- 4478 • sikre fullverdig norsk deltakelse i EU-samarbeidet om helseberedskap
- 4479 • at Norge tar lederskap i det globale arbeidet mot antibiotikaresistens
- 4480 • at Norge tar en internasjonal lederrolle i samarbeid for å sikre globale fellesgoder,
4481 spesielt innen helse

4482 Et sterkere forsvar gjør Norge tryggere

4483 Å sikre Norges trygghet og frihet er vår viktigste oppgave. Sikkerhet er fundamentet alle andre
4484 samfunnsoppgaver hviler på. I en farligere og mer uforutsigbar verden vil Arbeiderpartiet styrke
4485 Norges forsvarsevne fundamentalt. Et sterkt forsvar skal ivareta Norges sikkerhet, trygghet og
4486 handlefrihet, våre interesser og våre verdier.

4487
4488 Russlands ulovlige angrepskrig mot Ukraina viser at tryggheten ikke kan tas for gitt i våre
4489 nærområder. Vår regjering har laget, og fått gjennomslag for, den viktigste forsvarsplanen i
4490 moderne norsk historie. Langtidsplanen innebærer et forsvarspolitisk taktskifte i Norge – med
4491 styrket evne til å forebygge, avverge og håndtere kriser og krig. Arbeiderpartiet vil ha et sterkt
4492 forsvar, til stede i hele landet, for å håndheve norsk suverenitet, ivareta våre allianseforpliktelser
4493 og bidra til stabilitet i våre nærområder. Regjeringen lyktes med å få alle partier med på et
4494 forsvarsforlik frem mot 2036. En bred enighet sikrer forutsigbarhet for Forsvaret. Arbeiderpartiet
4495 er garantisten for at forsvarsløftet gjennomføres.

4496
4497 NATO er en hjørnestein for norsk sikkerhet. Med Arbeiderpartiet i regjering nådde Norge i 2024
4498 for første gang NATOs toprosentmål. Sverige og Finlands inntreden i NATO øker mulighetene for
4499 felles trening og samhandling. En forutsigbar og tydelig sikkerhetspolitikk hever terskelen for
4500 konflikt på Den skandinaviske halvøy. Det er spesielt viktig at Forsvaret er i stand til å løse

4501 utfordringer Norge kan stå overfor i nordområdene og at Norge skal bidra aktivt til stabilitet i
4502 regionen.
4503
4504 Menneskene er Forsvarets viktigste kapasitet og ressurs. De forsvarsansatte må ha gode
4505 rammevilkår. I årene fremover trenger vi å rekruttere dyktige, motiverte soldater og beholde
4506 menneskene som allerede er i Forsvaret og besitter verdifull kompetanse. Fagforeningene er
4507 viktige for å sikre medbestemmelse og gode beslutninger til det beste for Forsvaret.
4508
4509 Arbeiderpartiet er mot omfattende privatisering av Forsvarets støttefunksjoner. Løpende
4510 oppgaver skal løses av Forsvarets egne ansatte. Forsvaret skal være et trygt og attraktivt sted å
4511 arbeide. Arbeiderpartiet vil ha nulltoleranse mot seksuell trakassering og mobbing i Forsvaret.
4512
4513 For å kunne håndtere nye og sammensatte trusler mot landet vårt og oss som bor her, vil
4514 Arbeiderpartiet – parallelt med satsingen på Forsvaret – øke hele samfunnets motstandskraft
4515 mot blant annet cyberangrep, spionasje og påvirkningsoperasjoner. Kunstig intelligens og
4516 sosiale medier har gjort det enklere å spre desinformasjon. Autoritære stater søker aktivt å
4517 påvirke det norske ordskiftet. Målet er ofte å svekke tilliten i det norske samfunnet og påvirke
4518 norsk politikk. Denne trusselen mot vårt folkestyre tar Arbeiderpartiet på største alvor. Tillit er
4519 helt avgjørende for den norske samfunnsmodellen, ikke minst når krisen rammer.
4520
4521 Norsk forsvarsindustri er av stor betydning for vår nasjonale forsvarsevne. Russlands ulovlige
4522 angrepskrig i Ukraina har også tydeliggjort hvor viktig vår industri er for våre allierte og nærmeste
4523 samarbeidspartnere. Forsvarsindustrien skaper i tillegg arbeidsplasser i hele landet, står for
4524 betydelige eksportinntekter og bidrar til utvikling av avansert teknologi som også andre bransjer
4525 drar nytte av. Statlig eierskap i de store forsvarsbedriftene har strategisk betydning.
4526 Arbeiderpartiet vil legge til rette for økte investeringer for å opprettholde våre militær-
4527 teknologiske fortrinn. Eksport av våpen og annet forsvarsmateriell skal fortsatt være underlagt et
4528 strengt eksportkontrollregime.
4529
4530 **Arbeiderpartiet vil:**
4531 • arbeide for tettere samarbeid og bedre militær mobilitet mellom de nordiske land,
4532 inkludert styrking av transportkorridorer mellom øst og vest, og nord og sør
4533 • legge til rette for alliert trening og øving i Norge
4534 • styrke samarbeidet med havnasjonene USA og Storbritannia i rammen av NATO
4535 • prioritere gode rammevilkår for forsvarsansatte og sikre at vernepliktige og ansatte
4536 møtes av en inkluderende kultur, uavhengig av kjønn og legning
4537 • sikre god ivaretagelse av våre veteraner før, under og etter tjeneste, med spesiell vekt på
4538 helsemessig og sosial oppfølging
4539 • hindre omfattende privatisering av Forsvarets støttefunksjoner
4540 • legge til rette for økte investeringer i forskning og utvikling for å stimulere til innovasjon
4541 og opprettholdelse av våre militærteknologiske fortrinn
4542 • utvikle ordninger for statlig-privat samarbeid for at Forsvaret og næringslivet sammen
4543 kan forbedre Norges digitale sikkerhet
4544 • styrke samarbeidet med våre nordiske naboer og EU for å bekjempe desinformasjon
4545 • gi norsk forsvarsindustri gode og langsiktige rammebetingelser for å kunne støtte opp
4546 om Norges og våre alliertes sikkerhet i en mer krevende tid, og samtidig videreføre et
4547 strengt regelverk for eksport av forsvarsmateriell

4548
4549

4550 Våre grunnleggende verdier

4551 Frihet, likhet og solidaritet

4552 Arbeiderpartiet er et sosialdemokratisk parti bygd på verdiene frihet, likhet og solidaritet.
4553 Arbeiderbevegelsen vokste frem i et klassesamfunn med nød, fattigdom og begrenset
4554 demokrati. Vår bevegelse ble til av nødvendighet og i kamp mot urettferdighet. Vi forsto at
4555 sammen blir vi sterkere. Ut av det vokste vår tro på fellesskapet og de grunnleggende verdiene
4556 sosialdemokratiet er tuftet på. Disse verdiene har vært og er den politiske grunnmuren for
4557 Arbeiderpartiets politikk:

4558 Frihet

4559 Store økonomiske forskjeller og urettferdighet gir ufrihet. Et trygt, organisert arbeidsliv og rett til
4560 velferdsgoder som utdanning, helsetjenester og pensjon for alle, er avgjørende for å sikre reell
4561 frihet for alle. Ingen skal bli forfulgt for sine meninger eller diskriminert. Alle skal kunne leve sine
4562 liv i frihet, uavhengig av hvem de er og hvor de bor.

4563 Likhet

4564 Mennesker er ulike, men alle har samme verdi. Alle skal ha like muligheter til å delta i
4565 samfunnslivet og bli en del av et inkluderende fellesskap. Likhet forutsetter sosial rettferdighet,
4566 jevnbyrdighet og mulighet til å bruke egne evner for å leve et godt liv. Politikken skal innrettes slik
4567 at de sosiale og økonomiske forskjellene blir minst mulig. Makt og muligheter skal fordeles
4568 rettferdig.

4569 Solidaritet

4570 Solidaritet i tanke og handling betyr å ta vare på hverandre. Ingen skal falle utenfor, ingen skal bli
4571 hengende etter, det er et felles ansvar. Solidaritet kjenner ingen grenser mellom land, klasser
4572 eller generasjoner. Solidaritet skaper fred, bekjemper fattigdom og må til for å sikre klodens
4573 overlevelse.

4574 Sammen med fagbevegelsen har Arbeiderpartiet i over 130 år kjempet for et rettferdig og
4575 solidarisk samfunn med frihet og likeverd for alle. Vår samfunnsmodell, med et organisert
4576 arbeidsliv, en sterk velferdsstat, små forskjeller og bosetting i hele landet, har gitt mennesker
4577 større frihet og muligheter i eget liv.

4578 Et trygt arbeidsliv og et samfunn med små sosiale og økonomiske forskjeller har skapt tillit
4579 mellom folk.

4580 Dette samfunnet og disse verdiene vil være under konstant press. Kreftene som øker de
4581 økonomiske, sosiale og geografiske forskjellene i Norge og i verden, er sterke. Klimaendringer og
4582 tap av natur truer vårt livsgrunnlag og vår eksistens.

4583 Som sosialdemokrater tror vi ikke på en tilstand der alle problemer er varig løst, men ser at
4584 arbeidet for et godt samfunn må være en kontinuerlig prosess. En viktig del av
4585 arbeiderbevegelsens arv er likevel vissheten om at menneskene selv skaper sin egen historie. Vi
4586 vet at politikk nytter. Samfunnsutviklingen kan styres.

4587

